

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1954

ANDRA KAMMAREN

Nr 33

10—21 december.

Debatter m. m.

Tisdagen den 14 december.

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Kristensson i Osby ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda	3
herr Andersson i Björkäng ang. förbättrade möjligheter till djursjukvård i skogsbygderna och andra glesbebyggda trakter	12
herr Svensson i Ljungskile ang. beredande av möjlighet för mindre kvarnföretag att erhålla s. k. prisfallsersättning vid övergången till regleringsåret 1954/55	14
herr Munktell ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning	18
herr Spångberg ang. undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären	27
herr Cassel ang. redogörelse för de åtgärder, som anses påkallade för bostadsproduktionens uppehållande	34
herr Senander ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa in-tressetvister	40
herr Holmberg ang. personalindragningarna vid statens järnvägar och herr Löfgren ang. tågförseeningarna	47
herr Hamrin ang. införande av militär yrkesorientering på enhets-skolans schema	64
herr Svensson i Krokstorp ang. läroböcker i kristendomskunskap för klass 2 i folkskolan	71
Svar på interpellation och fråga av herr Rimås ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker	75
Svar på interpellation av herr Berggren ang. ett utvidgat användande av entreprenadsystemet vid vägbyggnad	81

Onsdagen den 15 december.

Svar på interpellation av herr Ohlin ang. jordbruksprisutredningen . .	86
Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa	101
Höstsessionens avslutning	108

Samtliga avgjorda ärenden.**Onsdagen den 15 december.**

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 201, ang. tilläggsstat I till riksstaten	101
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 33, om ändring i lagen ang. rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt stats- lösa med flera	101
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 50, ang. frivillig sjukpenningförsäk- ring i allmän sjukkassa	101
— nr 51, ang. upphävande av förordningen om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning	107

Fredagen den 10 december.

Kl. 14.00.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 innevarande december.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes:

Statsutskottets memorial nr 201, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1954/55;

första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 322) angående rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa med flera; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjuk-kassa; och

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning, dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.01.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 14 december.

Kl. 11.00.

§ 1.

Justerades protokollen för den 7 och den 8 innevarande december.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att fru Nilsson, som vid kammarens sammanträde den 1 innevarande december med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Kristensson i Osby frågat mig dels om det i samband med den planerade utvidgningen av Ravlunda

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

skjutfält företagits någon ingående undersökning om möjligheterna att förlägga skjutfältet till annat område, dels ock, om så ej skett, om jag ville föranstalta om en dylik undersökning.

Innan jag besvarar herr Kristenssons frågor tillåter jag mig att inledningsvis erinra om vad dåvarande chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, i förevarande hänseende anförde i proposition 302 till 1943 års riksdag angående det ursprungliga förvärvet av ifrågavarande skjutfält. Jag citerar följande uttalande: »Gentemot de många fördelar, som ur skjutfältssynpunkt äro förknippade med detta område, står emellertid bygdens egenartade karaktär med talrika fornlämningar, en unik flora och en ålderdomlig och intressant bebyggelse. För egen del finner jag det förstäligt, att länsstyrelsen samt naturskydds- och hembygdsföreningar uttalat betänkligheter i fråga om områdets ianspråktagande för militära ändamål, och skulle, om valet stode mellan ur militär synpunkt i stort sett jämbördiga områden, gärna förorda ett område, som icke vore ur naturskydds- och turistsynpunkt så värdefullt, även om militära krav därigenom i någon mån åsidosattes. Men i detta fall finnes intet annat val. De omfattande rekognosceringar, som företagits för att anskaffa skjutfält för de olika pansarförbanden, ha praktiskt taget omfattat hela landet. De platser, som kunna anses godtagbara såväl ur militär synpunkt som med hänsyn till sociala och ekonomiska konsekvenser, äro fåtaliga. Såsom exempel må nämnas, att å hela kuststräckan Blekinge—Söderhamn, som undersökts vid utredning av frågan om skjutfält för Göta pansarlivgarde och Södermanlands pansarregemente, icke någon för ändamålet lämplig plats kunnat utfinnas på fastlandet, varför de militära myndigheterna hemställt, att en ö i Stockholms skärgård måtte få tagas i anspråk såsom skjutfält. I fråga om skjutfält för Ska-

raborgs pansarregemente ha liknande erfarenheter gjorts, och det område vid Vättern, som för detta förband slutligen föreslagits, är — ehuru i övrigt fullt godtagbart — icke lämpligt för skjutningar med de tyngsta vapnen. Beträffande Skånska pansarregementet har trots ingående undersökningar något annat lämpligt skjutfält än nu ifrågavarande område vid Skånes ostkust icke påträffats. Efter noggranna överväganden finner jag mig därför — trots de därmed förenade betänkligheterna — böra tillstyrka förvärv för lantförsvarets räkning av området vid Brösarp.»

Jag försäkrar herr Kristensson att nyss refererade bedömanden alltjämt äger sin fulla giltighet. Som bekant har regeringen funnit mark- och fastighetsärenden berörande försvaret vara av sådan vikt att Kungl. Maj:t genom beslut den 23 april innevarande år inrättat en särskild sakkunnig instans, försvarets fastighetsnämnd, för prövning av dessa frågor. Denna nämnd har en sådan sammansättning att såväl militära som civila intressen är representerade (av nämndens sex ledamöter är endast två militära). I nämndens uppgifter ingår, bland annat, att då fråga uppkommer om förvärv av större markområden i anslutning till av försvaret disponerad mark eller på annat håll, utreda förvärvets lämplighet och därvid även undersöka att civila synpunkter på markens eventuella framtida användning beaktas. Ärendet beträffande den nu ifrågasatta utvidgningen av skjutfältet vid Ravlunda har remitterats till, bland andra, fastighetsnämnden, som efter en förutsättningslös och allsidig utredning den 10 december 1954 avgivit utlåtande i ärendet. Av detta utlåtande inhämtas att nämnden ansett det önskvärt att kunna framlägga en redogörelse för de undersökningar, som i samband med anskaffandet av Ravlundafältet och sedermera har verkställts genom arméstabens försorg. Av redogörelsen fram-

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

går att sedan år 1938, då rekognosceringarna påbörjades, ett mycket stort antal områden såväl i Skåne som i angränsande landskap undersökts. Det må härvid framhållas att de undersökta områdena i de inre delarna av landet visat sig olämpliga bland annat med hänsyn till de mycket stora markförvärv, cirka 40 000 hektar, som i så fall ur säkerhetssynpunkt måste ske. Dessa områden genomkorsas dessutom av vägar och järnvägar, varjämte marken, därest den icke består av myr- och mossmark, är mycket stembunden och olämplig för bandfordon. Fastighetsnämnden har i sitt enhälliga utlåtande uttalat att den förebragta utredningen rörande områden för anordnande av pansarskjutning i södra Sverige visat, att det enda för ändamålet lämpliga området är beläget vid Ravlunda. Nämnden har således kommit till samma uppfattning som den av statsrådet Sköld i egenskap av försvarsminister inledningsvis återgivna. För egen del vill jag deklarerat att jag helt delar denna uppfattning och alltså icke anser skäl föreligga att låta vidtagna ytterligare undersökningar om möjligheterna att förlägga skjutfältet till annat område.

Med detta anser jag mig ha besvarat de av herr Kristensson i interpellationen ställda frågorna. Herr Kristensson har emellertid i sin interpellation berört en del förhållanden i samband med det föreslagna markförvärvet, vilka med hänsyn till det stora intresse denna sak har, framför allt i Skåne, synes böra klarläggas. Även i detta hänseende anser jag mig böra redovisa vad försvarets fastighetsnämnd anfört i sitt utlåtande.

Herr Kristensson har till en början framhållit, att den föreslagna utvidgningen skulle innebära ett djupt ingrepp i förhållandena i bygden och att detta bland annat skulle medföra att åtskilliga personer finge lämna sina boplatser och yrken. Fastighetsnäm-

den har härutinnan framhållit att inom utvidgningsområdet för närvarande är mantalsskrivna 48 personer, varav 36 är bosatta i Knäbäcks by. Länsstyrelsen i Kristianstads län har under innevarande höst anordnat två sammanträden med markägare samt representanter för av utvidgningen berörda kommuner ävensom naturskyddssammanslutningar, vid vilka nämnden närvarit. Med hänsyn till vad fiskarna i Knäbäck därvid anförts har fastighetsnämnden ansett sig kunna konstatera, att fiskarna med tillfredsställelse ser fram mot tidpunkten för inlösen av deras fastigheter. Nämnden har även i övrigt funnit, att ur sociala synpunkter några vägande skäl mot utvidgningsförslaget icke synes kunna antagas. Till detta nämndens uttalande anser jag mig böra foga den reflexionen att knappast i något annat område i södra Sverige, om något sådant ur andra synpunkter vore lämpligt som skjutfält, skulle mindre ingrepp i befolkningens förhållanden vara tänkbart än just i trakten av Ravlunda.

Herr Kristensson har vidare uttryckt farhågor för att genom skjutfältets utvidgning åt norr skjutningarna inom det nya norra området skulle komma att medföra störningar för befolkningen i Maglehems samhälle. Såväl från militärt håll som från fastighetsnämndens sida har framförts att ifrågavarande farhågor finge anses vara betydligt överdrivna. Jag ansluter mig helt till den av fastighetsnämnden framförda uppfattningen.

Interpellanten har även framhållit, att genom utvidgningen skulle försvinna ett fritidsområde med ovanligt vackert och säregen natur och som vore mycket anlitat. Jag delar herr Kristenssons uppfattning att trakten framför allt kring och norr om Haväng besitter en särpräglad naturskönhet. Det nuvarande Ravlundafältet har emellertid ingalunda undandragits allmänheten såsom fritidsområde, även om själv-

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

fallet inskränkningar måst ske beträffande tillträde till det av militären utnyttjade området under tider då skjutningar pågår. Under sommarmånaderna äger emellertid skjutningar rum i betydligt mindre omfattning än under andra tider av året och i allt fall som regel icke alls under lördagar till och med måndagar. Området får därför anses vara väl användbart såsom fritidsområde när skjutningar icke pågår. Detsamma kommer att gälla även de i den planerade utvidgningen ingående områdena, därest utvidgning kommer till stånd. De till inköp föreslagna områdena är dock icke lika natursköna eller särpräglade som vissa delar av det nuvarande skjutfältet.

Jag anser mig i detta sammanhang böra erinra om vad dåvarande försvarsministern i detta avseende anförde i den förut berörda propositionen till 1943 års riksdag. Han framhöll därvid bland annat att ett militärt utnyttjande av området ingalunda behövde medföras, att dess säregna karaktär spolierrades. Vidare komme fornlämningarna att respekteras och skyddas, varjämte hela området utmed Verkeåns dalgång — den ömtåligaste delen av denna trakt — skulle lämnas orört. Slutligen framhöll han, att man vid ett militärt förvärv av området kunde räkna med att detta jämväl i framtiden komme att få bibehålla sin karaktär av hedlandskap medan det i annat fall måste vara en tidsfråga, när de öppna vidderna ändrat karaktär genom skogsplantering eller när området tagits i anspråk för villa-bebyggelse. Jag anser mig kunna konstatera att erfarenheterna från de gångna tio åren sedan skjutfältet anskaffades bestyrkt att före förvärvet från främst naturskyddshåll framförda farhågor att den säregna naturen skulle spolieras visat sig betydligt överdrivna. Jag ansluter mig även härvid till den av fastighetsnämnden framförda åsikten, att genom den nu föreslagna utvidgningen av området de vackraste

och mest känsliga delarna av det nuvarande fältet kan ytterligare skonas genom att större möjligheter skapas att förlägga övningar till mera oömma delar av området. Jag vill även redovisa att från ansvarigt håll framförts tacksamhet över det intresse och den förståelse man från militärt håll visat i fråga om fornlämningar och övriga kulturella värden inom Ravlundafältet.

Herr Kristensson har slutligen uttryckt farhågor att den vapentekniska utvecklingen skulle kunna komma att medföra att skjutfältet även efter utvidgningen skulle bli för litet och att därvid en ytterligare utvidgning av fältet skulle vara svår att genomföra då befintlig järnväg och landsväg torde lägga hinder i vägen. Från militärt håll har i förevarande hänseende framhållits att, ehuru man givetvis icke kan förutsäga de krav som på grund av vapenteknikens utveckling i framtiden kan komma att ställas på militära skjutfält, den nu föreslagna utvidgningen likväl bedömes vara till fyllest för tillgodosende av nu kända eller skönjbara krav. Då enligt vad jag tidigare framhållit något alternativ till Ravlundafältet icke finnes, anser jag mig böra framhålla att denna aspekt icke kan tillmätas någon betydelse vid det förhållandet att man för att rätt kunna tillgodose utbildningen av personal till Centurionstridsvagnarna torde bli nödsakad att utvidga det nuvarande fältet.

Jag vill i detta sammanhang meddela att länsstyrelsen i Kristianstads län den 7 december 1954 avgivit utlåtande i ärendet. I yttrandet har framförts liknande betänkligheter ur civil synpunkt som de i interpellationen angivna. Länsstyrelsen har å andra sidan funnit att de militära kraven framstår med särskild styrka och bör givas företräde. Den har därvid framhållit att det till Skåne förlagda pansarregementet, i främsta rummet avsett för Skånes försvar, bör beredas de bästa betingelser för att effektivt kunna utnyttja den

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

nya stridsvagnsmaterielen. Länsstyrelsen har fördenskull funnit sig — trots de civila intressen som därvid uppoffras — icke böra motsätta sig den föreslagna utvidgningen av skjutfältet.

Herr talman! Jag har ansett mig böra ingående behandla den av herr Kristensson gjorda interpellationen. Som avslutning ber jag att få framhålla att jag hyser full förståelse för den ståndpunkt som i stor utsträckning intagits av befolkningen i den berörda bygden och som delvis kommit till uttryck i herr Kristenssons interpellation. Alla samhällsmedlemmar får göra offer för försvarets sak. De offer som nu kan komma att krävas av invånarna i Brösarps och Degeberga kommuner måste dock ses mot bakgrunden av den allmännyttan för hela Skåne och övriga Sydsverige som ett starkt och väl utbildat pansarvapen utgör.

Härefter anförde:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min interpellation.

Det var vid 1943 års riksdag man beslöt att pansarskjutfältet skulle förläggas till Ravlunda socken. Samfundet för hembygdsvård och flera naturskyddsorganisationer och även länsstyrelsen framförde vid det tillfället allvarliga betänkligheter. Svenska naturskyddsföreningen framhöll att just detta område var ett av de mest naturskyddsvärda i riket. Man påpekade att det var ett natur- och kulturområde av stor egenart. Också departementschefen betonade, såsom för övrigt framgick av statsrådets svar i dag, att angelägna naturskydds- och turistsynpunkter kunde läggas på problemet.

Vid det tillfället skrev doktor Anders Österling i en tidningsartikel, att det skulle förmodligen inte dröja länge förrän övningsbehovet skulle medföra

nya krav, som i den militära nödvändighetens namn sopade undan de hänsyn, som gjorde sig gällande. Tyvärr har denna spådom gått i uppfyllelse. Redan ett årtionde senare finns det militära krav på en stor utvidgning av detta skjutfält.

I de remissvar som inkommit i samband med förberedandet av denna utvidgning framföres också betänkligheter mot densamma. Sålunda har Samfundet för hembygdsvård, som nu är ett officiellt organ enligt naturskyddslagen, beträffande landskapsvården framhållit, att det är olyckligt att utvidga det nuvarande skjutfältet, så att det nära nog skulle fördubblas. Det skulle betyda att övningsfältet på ett helt annat sätt än förut skulle dominera stranden och bygden. Bygdens karaktär av viktigt fritids- och rekreationsområde skulle allvarligt hotas, och man anser att detta vore en olägenhet för en stor del av östra Skåne. Man anser att platsen borde reserveras till öppet kultur- och fritidsområde.

Även arbetsutskottet för Skånes naturskyddsförening framhåller i sitt remissvar, att området är ett av de mest lockande fritidsområdena i Skåne och att en av de angelägnaste uppgifterna för naturskyddet i Skåne är att bevara detta område, så att naturen såvitt möjligt får behålla sin nuvarande prägel. Man säger att kuststräckan mellan Haväng och Juleboda och terrängen där innanför med rätta är berömd för sin storslagna och säregna natur. Man vill helst att området skall skyddas enligt naturskyddslagen, men man resignerar inför de militära kraven.

Det finns många invändningar att göra emot den utvidgning, som nu planeras. Jag har genom att åberopa dessa remissvar framhållit naturskyddssynpunkter och värdet av fritidsområdet. Det är klart att Ortsbefolkningen också i fortsättningen allvarligt kommer att känna den inskränkning som skjutningen gör vid användande av detta

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

fritidsområde. Antalet skjutdagar är stort, och man befarar att detta antal skall ökas i och med utvidgningen av fältet. Hur därmed förhåller sig känner jag inte till. 1951 var antalet skjutdagar 146, 1952 var det 128 och 1953 107. Nu säger herr statsrådet i sitt svar, att skjutningar under sommarmånaderna äger rum i betydligt mindre omfattning än andra tider av året. Ja, herr statsråd, det gäller juni månad, men om man räknar med högsommarmånaden juli är antalet skjutdagar mer än normalt enligt uppgifter som den 19 november i år lämnats av regementschefen i Hässleholm. Från 1944 till 1953 var det under juli månad 131 skjutdagar mot 89 i genomsnitt per månad under den tioårsperioden. Om man summerar siffrorna för juli och augusti, finner man att antalet skjutdagar under de månaderna tillsammans blir mer än normalt.

Men också andra olägenheter finns. Försvarsministern omnämnde själv i sitt svar, att personer tvingas avflytta från området. Antalet är inte stort, men det är klart att också i de enstaka fallen känns det många gånger hårt. Man har vidare framhållit, att detonationer kommer att verka störande för befolkningen i Maglehem. Det är ett samhälle på ungefär 270 personer, som ligger 800 å 1 000 meter från närmaste skjutplats. På grund av terrängens utformning är det inte möjligt att göra någon skogsplantering för ljudskydd. Om detta säger nu försvarsministern att farhågorna är överdrivna, och det är klart att den synpunkten kan bedömas olika. Vi människor reagerar olika inför dessa ting. Men vissa störningar för Maglehem står dock kvar.

Man har också från bygdens befolkning sagt, att fiskarna utmed kusten i trakten kommer att känna ett ökat ohägn, ett ökat intrång i sin näring.

För många år sedan interPELLERADE jag i denna kammare om granatsplitter, som fallit ned över Knäbäcks by. Se-

dan dess har granatnedslag vid något tillfälle förekommit i Vitemölla, enligt en uppgift som lämnats i en skrivelse till försvarsministern från Brösarps och Degeberga kommuner. Nu säger man att skjutningar skall äga rum också från pansarvagnar, som är i rörelse. Blir då inte, herr statsråd, risken för felriktade skott större, även om stor försiktighet anbefalles?

Man vet mycket litet om den tekniska utvecklingen på vapenområdet, men man kan ändå inte undgå att spörja om inte utvecklingen där blir sådan att man kommer att ställas inför problemet om en ytterligare utvidgning av fältet. Det är naturligt att man framkastar det problemet, ty 1943 ansåg man på militärt håll att det fält man då tog till skulle räcka. Även senare har uttalanden gjorts i den riktningen, och man uppger att förre försvarsministern Vougt 1951 uttalade den uppfattningen att fältet räckte till.

Statsrådet säger i sitt svar att militären anser det nu planerade området till fyllest för tillgodoseende av nu kända eller skönjbara krav. Ja, det är klart att man för dagen inte kan gå längre i sitt omdöme, men det finns ändå såvitt jag förstår på detta område kvar ett osäkerhetsmoment, eftersom vi vet så litet om den framtida utvecklingen. Skulle man ställas inför en ytterligare utvidgning av fältet, måste jag säga att en sådan förefaller mig minst sagt besvärlig, beroende på att området i väster begränsas av järnvägen och landsvägen och att det i övrigt ligger bebyggelse och samhällen ganska nära. I varje fall skulle en ytterligare utvidgning såvitt jag förstår bli synnerligen dyrbar.

Jag vill alltså med detta ha sagt, att det finns många skäl som talar mot en utvidgning av fältet och över huvud taget talar mot att fältet förlagts just där. Man kan, herr statsråd, ha olika uppfattningar om tyngden av dessa enstaka argument, det medger jag gärna, men

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

jag menar att de tillsammans ändå har en avsevärd betydelse.

Nu säger statsrådet — och det är naturligtvis den springande punkten — att det inte finns något alternativ, och det är därför som jag har inriktat mina frågor på det området: Har allt gjorts för att grundligt undersöka förhållandena på andra håll? Det tycks vara herr statsrådets och även fastighetsnämndens uppfattning. Statsrådet säger i sitt svar, att ett stort antal områden har undersökts men av olika orsaker befunnits inte lämpliga. Vore det, herr statsråd, möjligt att nu eller i ett senare sammanhang få en redogörelse för dessa undersökningar i detalj, gärna kommun för kommun inom en lämplig räkning kring pansarregementets förläggning? Av en sådan redogörelse borde också framgå, varför andra områden som har undersökts eller ifrågasatts skola undersökas inte kan komma i fråga. Måhända bör man överväga Svenska naturskyddsföreningens förslag, som går ut på att Samfundet för hembygdsvärd jämte representanter för militära myndigheter och för Skånes naturskyddsförening skulle göra en snabbinventering av praktiska möjligheter att få skjutfältet förlagt till annat håll. I så fall anser jag för min del att några förtroendemän från bygden också borde rådfrågas.

Jag finner det av vikt ur demokratisk synpunkt att den befolkning som det här gäller får tillit till att allt har gjorts eller görs för att undersöka möjligheterna av en annan förläggningsplats. Jag anser det också nödvändigt att detaljerade upplysningar om dessa undersökningar lämnas ortsbefolkningen eller representanter för kommunen.

Herr talman! Om dylika detaljundersökningar inte företagits i tillräcklig omfattning, vädjar jag till herr statsrådet att föranstalta om sådana och ompröva frågan.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Jag medger att det är mindre önskvärt att man över huvud taget anlägger skjutfält i detta land. Om nu skjutfält emellertid ändå måste anläggas, beror det ju på att vi vill värna om demokratin, friheten och vårt lands oberoende. Att skjutfält kan medföra olägenheter för befolkningen i den trakt där de är belägna är jag den förste att erkänna, men sådana olägenheter kommer att uppstå, varhelst i detta land vi än placerar ett skjutfält.

Ortsbefolkningens inställning till Ravlundafältet känner jag själv till, eftersom jag tillbringade min sommarledighet i dessa trakter. Vad Knäbäck beträffar är man där angelägen om att få sina egendomar inlösta av staten — det är 36 av de 48 som berörs i detta sammanhang. Jag var nämligen föremål för en uppvaktning, som gick ut på att man i första hand önskade att jag snabbt skulle fatta ett beslut om att egendomarna skulle lösas in.

Jag vill inte bestrida att området ur många synpunkter är värt att bevaras och att en utvidgning av fältet medför olägenheter därigenom att ett fritidsområde delvis undrandras befolkningen. Nå, det där påståendet om att fritidsområdet anlitas i så stor utsträckning bör kanske modifieras. I somras var jag som regel nästan ensam om att vandra över hedarna — jag begrep inte riktigt varför befolkningen i trakten inte uppskattade detta fritidsområde mer — och det var även på söndagarna mycket få som uppehöll sig vid stranden. Också i angränsande områden, som inte berörs av skjutfältet, var det mycket få som utnyttjade möjligheterna till rekreation. Jag hade ett intryck av att folket där nere hellre drog sig till befolkningscentra än valde att söka sig till ensamhet för vila och kontemplation.

Det är uppenbart att skjutningarna verkar störande, såsom interpellanten sade, men han medgav att människor reagerar olika inför dessa störningar. Den erfarenhet jag gjorde under min

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

vistelse där nere var att den olägenhet som bullret åstadkom för människor, som bor runt omkring, på det hela taget var vida mindre än olägenheterna med det buller som vi människor i storstäderna ständigt är utsatta för.

Men den springande punkten är, såsom herr Kristensson nämnde i slutet av sitt anförande, huruvida man har undersökt möjligheterna att utnyttja andra områden för detta ändamål. Han medgav — och det får väl var och en medge — att vi måste skapa möjligheter till träning och övning, om vi skall ha ett försvar. Så långt kan vi sålunda vara helt överens. Jag kan då meddela, att det i första militärområdet har verkställts mera ingående undersökningar på 37 olika platser, där man kommit till den slutsatsen, att föreslagna områden inte kan användas som skjutfält. I tredje militärområdet har 40 olika platser undersökts med samma resultat — det gäller då inte bara skjutfält utan övningsfält över huvud taget.

I fjärde militärområdet har 32 sådana platser undersökts och i femte 25. Det visar sålunda, att från militärens och myndigheternas sida verkligen har gjorts undersökningar för att om möjligt få en bild av huruvida andra platser skulle kunna bättre tjäna som skjutfält än det här berörda i Ravlunda. Jag kan nämna att när det gäller Skåne har man undersökt följande områden nämligen Ringenäs, Hovs hallar, Slättaröd, Öllöv, Farhult, Falsterboudde, Kabusa, Glad-sax hallar, Ravlunda och Rinkaby. Vidare har man haft uppmärksamheten inriktad på Tönnersjö och Kosta närmast utanför skånegränsen. Eftersom herr Kristensson i Osby gärna i detalj vill diskutera denna fråga, kan jag nämna, att jag här har en karta, som visar, på vilka ställen man har gjort undersökningar om anläggande av ett dylikt skjutfält. Efter dessa undersökningar har man helt enkelt av sakliga skäl tvingats medge, att man inte kunnat komma fram till en ur militära och

även ur sociala synpunkter lämpligare ort än just Ravlunda. Anledningen till att Ravlunda i detta fall lämpar sig som skjutfält är bland annat den ur säkerhetssynpunkt betydelsefulla omständigheten, att det inte försiggår någon sjöfart av betydelse i Hanöbukten. När det gäller att placera ett sådant skjutfält måste man ta hänsyn till den sjöfart, som pågår praktiskt taget överallt längs våra kuster.

Jag kan slutligen meddela herr Kristensson, att fastighetsnämnden har vid två olika tillfällen ingående informerat ortsbefolkningen om just de undersökningar, som har verkställts på andra håll. Man kan därför näppeligen ur demokratisk synpunkt säga att inte allt har gjorts för att lämna de informationer, som herr Kristensson ansåg, att man borde ge.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Herr statsrådet söker förringa olägenheterna av detta utvidgade skjutfält. Herr statsrådet talar därvid om att befolkningen i Knäbäck själv vill avflytta. Ja, det är ganska klart, att människorna där vill avflytta, därför att de bor i en militär farozon och därför att det för dem medför mycket allvarligt intrång i deras yrke och gjort det i flera år. Det var där som farligt granatsplitter slog ned på sin tid.

Sedan säger herr statsrådet, att han fått det intrycket vid ett tillfälligt besök där nere, att fritidsområdet inte anlitas i någon större utsträckning. Den uppgiften överensstämmer inte med den uppgift som den kommunalvalda kommittén lämnat om den saken.

När det gäller verkan av detonationer på olika människor får man väl ändå medge, att en försvarsminister bör ha kalla nerver på ett annat sätt än många åldringar och svaga människor och barn. Statsrådet är kanske också beredd på att smällen kan kom-

Svar på interpellation ang. flyttning av pansarskjutfältet från Ravlunda.

ma på ett annat sätt än dessa människor.

Emellertid skall jag, herr statsråd, inte förstora det skälet, utan jag vill bara säga, att alla de skäl, som jag har uppräknat, är sammantagna så tungt vägande, att ortsbefolkningen bör ha rätt att kräva upplysningar om hur utredningen bedrivits.

Försvarsministern säger att han har förståelse för ortsbefolkningens önskemål. Jag vill säga att jag har förståelse för de militära kraven på övningsfält. Det är alldeles uppenbart att sådana måste finnas. Men jag är inte hundra procentigt övertygad om att Ravlundafältet är det enda, som då kan komma i fråga.

Nu skall jag medge att de upplysningar statsrådet lämnat i interpellationssvaret och anförandet här nyss antyder, att åtskilliga undersökningar är gjorda. Men materialet är inte så vidlyftigt och omfattande, att man kan bilda sig en egen säker uppfattning om att annat alternativ inte är möjligt att uppbringa. Det skulle behövas, menar jag, en detaljredogörelse i ändå större grad än den som statsrådet här varit vänlig lämna.

Jag vill betona, att det gäller här, och jag tror att statsrådet medger det, att skapa ökad klarhet. Det har varit ett par möten i bygden i fråga om denna sak. Det är riktigt. Men också om dessa säger man, att man inte fått tillräckliga informationer på detta område. Den kommunala kommitté, som besökte och uppvaktade försvarsministern i detta ärende, uppger, att den inte heller fått tillräckliga informationer när det gäller denna detaljrika redogörelse från ort till ort och skälen till att skjutfältet inte kan förläggas till annan plats. Jag anser i likhet med statsrådet, att ärendet är av så stort intresse för bygden att det är angeläget med denna synnerligen detaljrika redovisning, och jag vill för min del säga, att efter såväl det svar som är

lämnat som statsrådets muntliga framställning här, står kravet kvar på ytterligare detaljrik information.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! För det första vill jag understryka, att de rent personliga iakttagelser som jag har gjort grundar sig inte på ett enligt min mening mera tillfälligt besök utan på de erfarenheter som jag gjort under en hel sommar.

Sedan vill jag ytterligare poängtera att mitt anförande var inte ett försök att förringa de olägenheter, som otvivelaktigt finns för den befolkning som bor i närheten av ett skjutfält. Att de 36 som bor i Knäbäck och som genom en deputation uppvaktade mig, önskade att jag så snabbt som möjligt måtte fatta ett beslut, så att de kunde få sin egendom inlöst, berodde i viss mån därpå — det skall jag erkänna — att de bor i närheten av skjutfältet. Men, herr Kristensson, jag kommer ju i precis samma eller i en mycket värre situation, därest vi skulle förlägga skjutfältet till annan ort! Jag kan nämna ett enda konkret exempel — jag kan inte ta upp alla här i riksdagen. Ett av de förslag som har ifrågasatts innebar, att man fick göra en verkligt stor folkförflyttning på flera hundratals människor. Det innebar att man måste inlösa åtskilliga gårdar, och det innebar antagligen en utgiftssumma för staten bara när det gäller markinlösen på mellan 70 och 80 miljoner kronor.

Detta är ett av de exempel, som jag kan anföra när det gäller de andra alternativ som har undersökts. Herr Kristensson tyckte att döma av hans sista anförande ha den uppfattningen, att det bara skulle uppstå sociala olägenheter för dem som bor i närheten av Ravlunda. Nej, undersökningen visar att de sociala olägenheterna kommer att bli vida större vilken annan plats som vi än förlägger detta skjutfält till. Efter-

Svar på interpellation ang. förbättrade möjligheter till djursjukvård i skogsbygderna och andra glesbebyggda trakter.

som nu skjutfältet är beläget i Ravlunda förstår kanske herr Kristensson de svårigheter som uppstår för en försvarsminister, när han skall försöka tillmötesgå de berättigade sociala intressen som kan finnas men just på grund av att han är försvarsminister och har ansvaret för försvaret måste tillse, att det finns skjutfält som kan användas.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja fråga herr statsrådet om herr statsrådet är villig att för orsbe-folkningen eller för den kommunalvalda kommittén lämna detaljerade upplysningar om de undersökningar som är gjorda.

Skulle herr statsrådet efter noggrant övervägande komma till den uppfattningen, att ytterligare undersökningar bör göras, är då herr statsrådet villig att göra dem och i samband med detta ompröva frågan?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON:

Herr talman! Jag har förut sagt herr Kristensson att två gånger har genom försvarsdepartementets försorg anordnats informationsmöten för orsbe-folkningen. Vid båda dessa tillfällen har allt det material, som vi har tillgängligt, och ytterligare detaljer framkommit. Orsbe-folkningen har sålunda erhållit alla tänkbara informationer.

Vidare har jag, som jag förut sade, uppvaktats av be-folkningen i Knäbäck, som verkställt om att jag skall handla, d. v. s. att jag skall låta verkställa inlösen av deras egendom. Kan någonting därutöver göras, herr Kristensson?

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Det framgår av svaret, att undersökningar är gjorda av arméstaben, och sedan har fastighetsnämnden inkopplats. Jag menar, herr statsråd, att det finns ytterligare upplysningar att ge på detta område. Jag

skulle vilja be herr statsrådet att överväga dessa möjligheter, ty den kommunalvalda kommittén och rätt så många av orsbe-folkningen är inte hundra procentigt övertygade om att inga andra alternativ finns.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON:

Herr talman! Min övertygelse är, efter den uppvaktning som gjorts och den diskussion som jag har haft med representanter för kommunen och efter de informationsmöten som hållits, att det aldrig är möjligt att ge tillräckliga informationer för att övertyga *alla*, som berörs av ett dylikt ärende. Det går att övertyga de 36 knäbäcksborna, men det går aldrig att övertyga herr Kristensson och vissa andra. Detta kan vara förklarligt, inte så mycket för herr Kristenssons del men för delar av orsbe-folkningen. Jag tror dock att om vi skulle förlägga ett skjutfält exempelvis till det område, som jag förut omnämnt, där vi skulle behöva förflytta flera hundratal människor, skulle det inte gå att övertyga människorna där om att det var riktigt att skjutfältet förlades just dit i stället för det vi redan har i Ravlunda.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag har den uppfattningen att orsbe-folkningen är mäktig att sakligt bedöma denna fråga, och det är därför jag ställer mitt yrkande om ytterligare informationer.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Svar på interpellation ang. förbättrade möjligheter till djursjukvård i skogsbygderna och andra glesbebyggda trakter.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Björk-

Svar på interpellation ang. förbättrade möjligheter till djursjukvård i skogsbygderna och andra glesbebyggda trakter.

äng har i en med kammarens tillstånd framställd interpellation anfört, att kostnaderna för veterinärresor oftast blir synnerligen betungande i veterinärdistrikt, som på grund av gles bebyggelse blivit alltför omfattande, vilket förhållande blivit än värre i fall, då distrikt sammanslagits på grund av kreatursstockens minskning. Vidare har framhållits, att djurägare på senare tid i allt större utsträckning tvingas anlita veterinär från annat distrikt på grund av att den lokale distriktsveterinären åtnjuter semester eller annan ledighet. Därigenom blir resekostnaden betydligt större än vad normalt skulle ha varit fallet, varjämte det kan dröja avsevärd tid, innan veterinär hinner infinna sig. Under hänvisning härtill har herr Andersson riktat följande frågor till mig, nämligen

1) om jag har uppmärksammat de risker, som djurägarna löper i nyss angivna fall genom att erforderlig vård av sjuka djur icke kan erhållas i tid, och om jag är beredd att vidtaga sådana åtgärder, att bättre möjligheter till vikarie kan ernås vid ordinarie tjänsteveterinärs ledighet;

2) om jag vidare har uppmärksammat att i de fall, då veterinär från granndistrikt måste anlitas, kostnaderna för djursjukvård i bygder, som ligger långt borta från veterinärens stationsort, kan ökas med upp till 45 kronor per fall, samt om jag — därest nämnda utväg måste anlitas även i fortsättningen — har för avsikt att framlägga förslag om att djurägare må debiteras resekostnad endast från stationsorten i djurägarens eget distrikt, varvid merkostnaden må gäldas av statsverket; samt

3) om jag är beredd att delge kammaren mina synpunkter på frågan hur även i övrigt de för glesbygderna alltför betungande kostnaderna för djursjukvården skall kunna lindras.

Som svar härpå får jag anföra följande.

Det är riktigt såsom interpellanten anför, att veterinärkostnaden för djurägare kan komma att stiga på grund av att distriktsveterinär förordnas att jämte egen tjänst bestrida distriktsveterinärsbefattning i ett angränsande distrikt. Veterinärstyrelsen söker bl. a. av denna anledning undvika dylika förordnanden. Såsom en nödfallsutväg måste emellertid under tider, då bristen på vikarier är stor, dylika anordningar tillgripas. För att belysa i vilken omfattning detta ägt rum må nämnas, att under år 1953 meddelats 111 sådana förordnanden om tillhoppa 856 dagar, varav 38 förordnanden om sammanlagt 543 dagar avsåg distrikt i Norrland. Endast i 11 fall förekom, att förordnandet omfattade längre tid än tio dagar.

Det är också riktigt, att en fördyring kan inträda genom att distriktsveterinär utan förordnande åtager sig att jämte egen tjänst uppehålla distriktsveterinärtjänst i annat distrikt för att möjliggöra helgdagsledighet för annan veterinär.

Vad interpellanten anfört om att förhållandena försvårats genom sammanslagning av veterinärdistrikt på grund av kreatursstockens minskning saknar däremot helt aktualitet. Någon sådan sammanslagning har nämligen icke förekommit efter utfärdandet av 1933 års kungörelse angående indelning av riket i veterinärdistrikt. Däremot har under de senaste tio åren tillkommit icke mindre än 26 nya distrikt.

Efter dessa allmänna anmärkningar vill jag framhålla, att jag redan tidigare fått anledning att uppmärksamma djurägarnas veterinärkostnader. Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 21 maj 1954 har jag tillkallat en särskild utredningsman med uppdrag att utreda frågan om en ny veterinärtaxa. Så snart resultatet av utredningen föreligger, är

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för mindre kvarnföretag att erhålla s. k. prisfallsersättning vid övergången till regleringsåret 1954/55.

jag beredd att i samband med prövningen av kostnadsfrågan i hela dess vidd söka nå en möjligast tillfredsställande lösning av de spørsmål, interpellanten berört.

Härpå anförde

Herr ANDERSSON i Björkäng (bf):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Det gläder mig särskilt att statsrådet har samma uppfattning som jag om att veterinärkosinaderna stigit dels på grund av att distriktsveterinärer förordnas att jämte egen tjänst bestrida enahanda befattning i annat distrikt, och dels att distriktsveterinär utan förordnande åtager sig tjänst i annat distrikt för att möjliggöra helgdagsledighet åt veterinären där. Under min första tid som jordbrukare förekom det tydligen ingen helgdagsledighet för veterinärerna. De fick i likhet med jordbrukarna sköta sitt arbete söndagar såväl som söckendagar. Det som skilde dem från jordägarna var att de fick semester men då alltid med vikarie. Det är ingenting att säga om att denna tjänstemannagrupp ordnat sin helgdagsledighet, men man tycker nog att det borde vara veterinärstyrelsens skyldighet både att se till att veterinären får önskvärd helgledighet och att sätta vikarie i hans ställe. Jag har här ett tidningsurklipp, som jag tycker är litet unikt. Det heter där att Sveriges distriktsveterinärers förening haft årsmöte och därvid beslutat hemställa till Sveriges veterinärförbund att snarast inrätta en effektiv vikariatbyrå. Jag undrar vad det är för tjänstemän här i landet, som särskilt behöver ordna vikariat. Det borde väl ändå vara veterinärstyrelsens åliggande att tillse att vikarie kan ställas till förfogande när sådan behövs. Jag föreställer mig att veterinärstyrelsen skulle vara ett organ,

där både tjänstemän och djurägare kunde få skäligen krav tillgodosedda. Men det ser nästan ut som om man där satte en ära i att säga nej åt båda håll. Ett litet exempel. I Kopparbergs köping är distriktsveterinärtjänsten blockerad därför att köpingen inte vill bygga tjänstebostad åt veterinären. Köpingens beslut är ju inte så mycket att säga om, ty det är ju absurt att en kommun skall tillhandahålla tjänstebostad när staten är uppdragsgivare och betalar lönen. Nu har emellertid en grannkommun, Ljusnarsberg, förklarat sig villig att bygga tjänstebostad om stationsorten flyttas dit; avståndet är cirka 2,5 kilometer. Alltså är båda parter överens, men veterinärstyrelsen säger nej, och blockaden får fortsätta.

Jag ber att särskilt få tacka statsrådet för den passus i hans svar där det heter, att sammanslagning av veterinärdistrikt på grund av kreatursstockens minskning helt saknar aktualitet. Det råder nämligen i västra Västmanland stor oro då det där ryktas om, att Grythyttans veterinärdistrikt skall komma att sammanslås med angränsande distrikt just därför att kreatursstocken gått ned. Av vad statsrådet anført på den punkten torde man få dra den slutsatsen, att denna oro är ogrundad.

I övrigt konstaterar jag den välvilja, som präglar det sista stycket i statsrådets svar, och jag hoppas att utredningen inte kommer att dra ut för långt på tiden. Ty här om någonsin torde det gamla ordspråket att medan gräset växer dör kon vara på sin plats.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för mindre kvarnföretag att erhålla s. k. prisfallsersättning vid övergången till regleringsåret 1954/55.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för mindre kvarnföretag att erhålla s. k. prisfallsersättning vid övergången till regleringsåret 1954/55.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungskile frågat mig om jag är villig att medverka till att de mindre kvarnföretag, som icke erhållit s. k. prisfallsersättning vid övergången till regleringsåret 1954/55, beredes möjlighet till sådan ersättning utan hinder av vad som stadgats i ett mellan Svenska spannmålsaktiebolaget och vissa kvarnar träffat avtal angående inköp och försäljning av brödsäd.

Med anledning härav får jag erinra om att jag i propositionen nr 180 till innevarande års riksdag anförde, att jag icke fann anledning föreligga att av statsmedel till kvarnarna utbetala ersättningar för den förlust, som kunde åsamkas dessa på grund av att en lägre genomsnittlig prisnivå skulle komma att tillämpas under regleringsåret 1954/55. Däremot förordade jag vissa åtgärder för att underlätta övergången till den lägre prisnivån.

Riksdagen hade intet att erinra mot detta mitt uttalande.

Det av interpellanten berörda avtalet mellan spannmålsbolaget och vissa kvarnar innebar en förpliktelse för kvarnarna att vid inköp av brödsäd från odlare icke tillämpa lägre pris än det, som från statens sida garanterats jordbruket. Å andra sidan berättigades kvarnarna dels att efter hembud till spannmålsbolaget per den 1 juni överlåta fullgod brödsäd, dels ock att intill den 1 juni från spannmålsbolagets lager köpa eventuellt behövlig brödsäd. Interpellanten menar nu, att det av vissa skäl icke är förenligt med billighet och rättvisa att låta kvarnar, som icke fullgjort vad sålunda ålegat dem, gå miste om den ersättning, som eljest skolat utgå.

Den av interpellanten berörda frågan är för närvarande föremål för närmare undersökning. Jag är därför nu icke beredd vare sig att lämna en utfästelse av

det innehåll, interpellanten avser, eller att förklara att jag icke vill medverka till den avsedda åtgärden. Jag torde emellertid längre fram få anledning att i annat sammanhang återkomma till frågan.

Härefter anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det meddelande han här lämnat med anledning av min interpellation. Något svar har jag nämligen inte fått, utan statsrådet ställer frågan en smula på framtiden. Meddelandet om att jordbruksministern skall återkomma i ärendet hoppas jag emellertid innebär att det så småningom blir någonting gjort i denna sak. Jag skall inte här polemisera mot jordbruksministern på något sätt utan endast som riksdagsman göra några kommentarer till denna fråga, mera till ärendet i och för sig än till vad jordbruksministern här har anført.

Det av statsrådet åberopade uttalandet återfinnes i proposition nr 180, sidan 153, och är av följande lydelse: »Jag finner sålunda ej anledning föreligga att av statsmedel till kvarnarna utbetala prisfallsersättningar men vill samtidigt förorda de av nämnden föreslagna åtgärderna för att underlätta övergången i samband med fallet i den genomsnittliga prisnivån.»

Statsrådets yttrande i propositionen pekar alltså tillbaka till jordbruksnämndens skrivelse. I denna heter det inledningsvis:

»Nämnden har sålunda erinrat om att såväl kvarnar som spannmålshandlare innevarande regleringsår liksom tidigare genom avtal med spannmålsbolaget är skyddade för prisfallsförluster, i det bolaget har skyldighet att efter hembud inköpa handelns och industriens brödsädslager per den 1 juni 1954.»

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för mindre kvarnföretag att erhålla s. k. prisfallsersättning vid övergången till regleringsåret 1954/55.

Detta uttalande som återfinns på s. 74 i propositionen måste väl ha ingivit riksdagen den uppfattningen att något rättviseproblem av det slag som nu aktualiserats inte skulle föreligga under 1954. Mig veterligt var denna fråga inte heller föremål för någon diskussion vare sig i jordbruksutskottet eller under debatten här i kammaren. I jordbruksministerns eget anförande den 19 maj fanns heller ingenting om denna sak.

Vad som i fortsättningen säges i jordbruksnämndens skrivelse, återgivet på sidorna 75 och 76 i propositionen, syftar i första hand framåt och är för övrigt inte så formulerat att innebörden utan vidare står fullt klar. För det första fastslås att prishöjningsavgift i de fall då brödsåden stiger även fortsättningsvis skall utgå. Särskilt mot bakgrunden av den ordning som tidigare gällt ligger det då nära till hands att även räkna med prisfallsersättning, och jordbruksnämnden noterar också följande i det sammanhanget: »I konsekvens härmed anser sig kvarnindustrien berättigad till kompensation för prisfall.»

Därefter för nämnden ett resonemang, som går ut på att det inte finns lika stort behov av prisfallsersättning som av prishöjningsavgift. Vid väntad pristegring skulle kvarnarna kunna lägga sig till med stora lager för att inhösta vinsten, medan de vid en väntad eller redan beslutad prissänkning kan begagna hembudsrätten och endast behålla så mycket spannmål, som behövs till den tid då prisändringen träder i kraft. Till detta resonemang lägges den allmänna reflexionen att prisfallsersättningen mera är en fråga som rör konsumenterna än kvarnarna, eftersom kvarnägarna i sina priskalkyler måste räkna med de verkliga råvarukostnaderna. Särskilt detta senare kan dock endast gälla då hela kvarnindustrien följer samma linje. Det kan inte vara någon räddningsplanka för dem, som

nu råkat ut för det missöde vi här diskuterar. I fortsättningen följer på sid. 76 ett resonemang, som går ut på att man med den nya inlösningsdagen, den 1 april, inte säkert kan bedöma respektive kvarnars behov av spannmål fram till den nya skörden, vars tidpunkt då är okänd. Om nu spannmålsbolaget exporterar hembjuden spannmål, skulle en kvarn kunna lida brist på råvara, därest skörden inträffar senare. För att avlägsna denna risk förutsättes att den nya föreningen inte skall exportera hembjudna lager utan anmälan till vederbörande kvarn. Därefter heter det: »Några statsmedel står i fortsättningen ej till förfogande för prisfallsersättningar. Eventuell ersättning måste då bestridas av den nya föreningen, och nämnden förväntar, att förhandlingar härom kommer att upptagas mellan kvarnarna och föreningen. Om föreningen lämnar prisfallsersättning, bör i konsekvens därmed de prislehöjningsavgifter, som inflyter vid en eventuell höjning av prisnivån, tillfalla föreningen.»

Hela detta resonemang pekar fram mot den ordning som skall gälla nästa vår. Den sista meningen om den eventuella prishöjningen pekar ju fram mot eventualiteter, som ligger ännu längre fram i tiden. Framåt pekar väl också statsrådets uttalande på sid. 151, där det heter: »Eftersom de kvantiteter, som hembjudes, förutsättes utgöra ett verkligt överskott, som om möjligt bör exporteras, torde det garanterade priset böra avse leverans i exporthamn . . .»

Detta är vad riksdagen hade att ta ställning till och vad den också godkände. Man räknade, såvitt jag förstår, inte alls med den eventualitet, som nu har inträffat. Då de mindre kvarnägarna tidigare varit skyddade för prisfallsförluster utan avtal, är det förstaeligt om de tagit miste på innebörden av jordbruksnämndens framställning. Det bör också observeras att riksdagen fat-

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för mindre kvarnföretag att erhålla s. k. prisfallsersättning vid övergången till regleringsåret 1954/55.

tade sitt beslut den 19 maj i år och att spannmålen skulle ha hembjudits till bolaget redan den 1 juni. Någon effektiv information har, såvitt jag förstår, inte heller förekommit.

Jag har naturligtvis läst parternas skriftväxling i denna fråga, och jag tycker att en del av det som jordbruksnämnden presterat är rätt dålig advokatur. Vad som för någon tid sedan här i kammaren avslöjades om fettvaruregleringen, visar ju också att jordbruksnämnden — och ingen annan heller — inte är alldeles ofelbar när det gäller att skriva och tillämpa regleringsförfattningar. Över huvud taget är våra regleringsförfattningar rätt svåra att förstå för dem, som inte har anledning att kontinuerligt syssla med saken.

Jag vill inte göra gällande att kvarnarnas krav grundar sig på en formellt sett klar rätt. Det är just oklarheten som här utgör det främsta motivet för att vara generös vid prövningen. Men det finns, såvitt jag förstår, ingen anledning tro annat än att här föreligger från kvarnarnas sida ett missförstånd om den nya ordningens innebörd och att detta missförstånd lett till orättvisor, som det finns skäl att eliminera. Jag hoppas därför, att jordbruksministern i sin fortsatta prövning av detta ärende skall finna möjligheter att tillmötesgå kvarnarnas önskemål. Statsrådets löfte om att återkomma inrymmer i varje fall en förhoppning om allvarlig prövning.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Svensson säger, att de intressen han företräder inte har juridisk rätt att komma med några krav. Jag har förklarat att frågan håller på att utredas, och jag kan ju tala om för herr Svensson, att den sista skrivelsen i ärendet kom in till jordbruksdeparte-
2 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 33.*

mentet så sent som den 6 december. Man håller nu på att diskutera, hur problemet skall lösas.

At varje kvarn, som lämnade hembud på det innehav av spannmål som fanns, gavs möjligheter att få prisfallsersättning. Herr Svensson säger, att vissa kvarnar genom något missförstånd inte kunnat utnyttja dessa möjligheter. Mig veterligt har alla fått meddelande om att de borde göra hembud. Jag medger dock, att det kan tänkas att missförstånd uppkommit på grund av att det var ett nytt förfarande som tillämpades i år.

I sin interpellation hävdar herr Svensson, att man av billighetsskäl väl ändå borde låta dessa kvarnar få sin rätt. Ja, det är just av billighetsskäl som detta spörsmål tagits upp, men frågan är i vilken utsträckning man kan tillmötesgå kraven utan att det för konsekvenser med sig. Någon större orättvisa har ju inte begåtts mot kvarnarna — de har av en eller annan anledning försummat sig, och så kommer man nu efteråt och begär att saken skall rättas till. Jag vill, som jag framhållit i mitt svar, inte gå in på en bedömning av frågan förrän den är i sin helhet utredd, och det är därför jag sagt, att jag får återkomma i ärendet senare. Jag menar att de underinstanser, som har att behandla problemen, först får ta slutgiltig ställning. Frågan är ju ganska invecklad, ty jag förmodar, att om jag skulle gå för långt i att tillgodose billighetsskäl, så komme herr Svensson att interpellera mig om anledningen till det.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Jag har läst även den sista skrivelsen i ärendet, och jag har icke riktat något klander mot statsrådet för att han vill pröva ärendet ytterligare. Det är väl alldeles klart efter vad jag sade nyss. Det är en rimlig begäran att parterna får resonera fär-

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

digt och att statsrådet får tid att pröva ärendet.

Men några svåra konsekvenser lär det väl inte kunna bli, ty nästa vår är alla på det klara med hur frågan legat till. Det kan inte bli tal om något annat än vad som hänt i den skarv vi hade i år. Jag har läst vad parterna sagt, och jag tycker nog det är rätt begripligt, att en del kvarnar inte fattat, att hembuden i år hade en helt annan innebörd än de haft tidigare. Det finns även exempel på att informationen har varit en smula oklar — i den mån någon information över huvud taget har förekommit.

Jag hoppas verkligen att statsrådet finner en möjlighet att tillmötesgå kvarnarnas krav, och därmed kan vi väl bordlägga frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarrens tillstånd framställd interpellation har herr Munktell frågat mig, om jag avser att framlägga förslag för att skapa bättre förutsättningar för kriminologisk forskning i syfte att, genom ernående av fördjupad kunskap om brottslighetens orsaker, yttringar och följder, förstärka den vetenskapliga grundvalen för bedömande av frågorna kring kriminalpolitikens konkreta målsättningar samt kriminalvårdens organisations- och verksamhetsformer.

Till svar på denna interpellation vill jag anföra följande.

Det är även enligt min mening av mycket stor vikt att det skapas förutsättningar för en utbyggd och för-

bättrad kriminologisk forskning. En sådan forskning har nämligen en grundläggande betydelse både såsom ett stöd för lagstiftningsarbetet och rättstillämpningen och även såsom underlag för den akademiska utbildningen av dem som avser att ägna sig åt rättsväsendet eller olika delar av kriminalvård och socialvård. Då jag alltså i denna grundläggande fråga torde vara alldeles ense med interpellanten, kan jag begränsa mig till att endast i korthet utveckla några synpunkter på frågan och därvid söka ange den kriminologiska forskningens nuvarande läge och de möjligheter till en utbyggnad som kan föreligga.

Under de senaste femtio åren har samhällets åtgärder för att bekämpa brottsligheten ändrats på ett genomgripande sätt. Tidigare betraktade man straffrättsskipningen närmast som en mekaniskt vedergällande rättvisa, och man fäste huvudvikten vid att tillfoga den dömda ett straff som stod i visst förhållande till det begångna brottet. Det var förhållandevis lätt att tillämpa en sådan grundsats. Intresset koncentrerade sig till utredningen om brottet. Att sedan, när detta var klarlagt, bestämma straffet var en ganska enkel tankeoperation av domaren, och verkstäligheten av ett frihetsstraff förflöt enligt noga fastställda och mycket detaljrika regler, som förhindrade att det gjordes någon skillnad i behandlingen av de intagna. Efter hand har man emellertid fått klart för sig, att en sådan mera ytligt och mekaniskt verkande rättvisa inte är tillräcklig för att effektivt bekämpa brottsligheten. Vill man upprätthålla ett verksamt skydd för samhället och för medborgarnas rätt och säkerhet, måste man lägga ner större ansträngningar än tidigare på att komma till klarhet om brottslighetens orsaker, både i det enskilda fallet och i större sammanhang, och de resultat som står att vinna genom olika åtgärder

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

från samhällets sida. Finner man t. ex. att ett grovt brott beror på gärningsmannens psykiska sjukdom, så är det ju uppenbart att resultat kan nås endast genom en medicinsk behandling, som rår på sjukdomen, och inte genom en tidsbegränsad fängelsevistelse, under vilken den sjuke inte får den nödvändiga medicinska vården. På samma sätt försöker man vid allvarligare fall av ungdomsbrottslighet att ingripa genom ett mera långvarigt omhändertagande för uppfostran och utbildning, och därigenom har man i allmänhet större utsikt att nå resultat än genom ett tämligen kortvarigt vanligt frihetsstraff. Erfarenheten har också visat att man i många fall kan nå bättre resultat, om man i stället för att omedelbart straffa den som dömts för brott ställer honom inför hotet av ett straff, vilket han kan undgå genom att i fortsättningen sköta sig väl. Därför har den villkorliga domen utgjort ett framgångsrikt medel till en effektivare kamp från samhällets sida mot brottsligheten.

Det kriminalpolitiska reformarbetet har sålunda lett till att de personliga faktorerna tillmätts större betydelse än tidigare i kampen mot brottsligheten. Härtill medverkar inte bara den strävan att nå ett bättre resultat, vilken jag nu har talat om, utan även sambandet med den allmänna samhällsutvecklingen. Reformerna på kriminalvårdens område är endast en sida av den väldiga sociala omdaning, som har skett under det senaste halvsekle. Det är självklart att dessa reformer måste påverkas av den människouppfattning och det demokratiska livsideal, som varit bestämmande för den allmänna utvecklingen. Även av sådant skäl kommer man fram till att större hänsyn måste tas till individuella faktorer och att större ansträngningar måste göras för att återföra dem som begår brott till laglydiga och dugliga medborgare.

Vad man strävat efter genom krimi-

nalpolitiska reformer är sålunda att praktiskt nyttiggöra de ökade kunskaper som efter hand vunnits om människornas psykiska reaktioner och om brottsligheten såsom ett socialt fenomen. Det behöver ju då knappast förklaras att den vetenskapliga forskningen på detta område är av fundamental betydelse. Kriminologien är den vetenskap, som sysslar med brottsligheten såsom en samhällsföreteelse och som söker klarlägga dess sociala och individuella orsaker samt förutsättningarna och medlen för dess bekämpande. Denna vetenskap har byggts upp inom andra, äldre vetenskapsgrenar. Sålunda har den självfallet en naturlig anknytning till rättsvetenskapen. Väsentliga bidrag kommer från psykiatri, psykologi och sociologi, vilka vetenskaper väl är mera omfattande men som också måste beakta brottsligheten såsom ett viktigt studieobjekt. Statistik framstår som en oundgänglig hjälpvetenskap.

Reformarbetet på kriminalvårdens område är inte något som särskilt utmärker vårt land. Det har i stort sett följt samma utvecklingslinjer i andra länder inom den västerländska kulturkretsen. Impulser till våra kriminalpolitiska reformer har vi i många fall fått från andra länder, tack vare de förbindelser som sedan lång tid tillbaka upprätthållits på detta område och som numera står under Förenta Nationernas ledning. Därvid har vi också kunnat utnyttja erfarenheter och vetenskapliga resultat från andra länder. Kriminologien är en internationell vetenskap. Det är helt naturligt att de betydelsefulla resultat, som man kan uppvisa inom denna vetenskap, kommit till i länder med större resurser än våra, särskilt i Förenta staterna. I vårt land har en kriminologisk forskning bedrivits sedan ett par decennier tillbaka. Den har dock hittills icke haft den organisation, som är behövlig för att den skall kunna självständigt utvecklas i takt med andra

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

samhällsvetenskaper. Till stor del har den fått lita till enskilda bidrag. Trots dessa ogynnsamma betingelser har framstående och internationellt erkända resultat uppnåtts. Jag vill här erinra om de arbeten som utförts av professor Olof Kinberg.

Såsom framhålles i interpellationen har 1949 års kommitté för den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen i ett år 1953 avgivet betänkande föreslagit, att det vid Stockholms högskola skall inrättas en professur i kriminologi och att denna skall utrustas med en institution, som erbjuder möjlighet till forskning och undervisning enligt sociologiska metoder med fältarbeten och statistiska undersökningar. Detta betänkande är för närvarande på remiss, bland annat, hos de akademiska myndigheterna.

Ett annat uppslag att inrätta en kriminologisk professur förekommer i ett av säkerhetsanstaltsutredningen år 1953 avgivet betänkande angående vårdorganisation för förvarade och internerade. Utredningen hade övervägt att förena en medicinsk professur i kriminologisk behandlingsforskning med tjänsten såsom överläkare och chef för en utbyggd centralanstalt för det här avsedda klientelet. Utredningen hade dock inte ansett sig beredd att framlägga ett färdigt förslag om en sådan professur utan förordade en ytterligare utredning därom.

Enligt min mening är det av stor betydelse för rättsvården, att den kriminologiska forskningen erhåller en akademisk förankring och att det därvid skapas möjligheter till en förutsättningslös vetenskaplig forskning. Självfallet är jag inte beredd att redan nu uttala någon ståndpunkt till det kommittéförslag som för närvarande är under remiss. Det ankommer ju dessutom i första hand på ecklesiastikministern att i sinom tid ta ställning till förslag om inrättande av nya lärostolar.

Oberoende härav bör, såsom redan nu sker, kriminologisk forskning rörande särskilda ämnen kunna tillgodoses genom understöd från statens medicinska forskningsråd och statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd.

Då man tar ställning till den kriminologiska forskningens nuvarande möjligheter och framtida utveckling, bör man beakta att det inte bara föreligger behov av en akademisk forskning, varom jag hittills har talat, utan att det också är nödvändigt att i samband med lagstiftningsarbetet göra kriminologiska utredningar. Sådana har tidigare gjorts. Sålunda finnes en vetenskapligt uppbyggd undersökning om frekvensen av återfall i brott fogad till ett av strafflagberedningen år 1944 avgivet betänkande. En av fängvårdsstyrelsen år 1949 publicerad utredning angående kriminalvård i frihet innehåller en statistisk utredning om användningen av villkorlig dom samt behandlingsutfallet i fråga om skilda kategorier av de dömda. Klientelundersökningar har gjorts år 1950 beträffande ungdomsfängelseklientelet såsom behandlingsgrupp. En undersökning av ungdomsvårdsskolornas klientel har nyligen gjorts på uppdrag av ungdomsvårdsskoleutredningen. Beträffande förvarings- och interneringsklientelet finnes en kartläggning redovisad i säkerhetsanstaltsutredningens betänkande år 1953.

Ytterligare utredningar av samma slag pågår eller kommer att igångsättas. Det är sålunda avsett att fullfölja två inom justitiedepartementet påbörjade klientelundersökningar, den ena beträffande 2 000 ungdomsbrottslingar, som har dömts eller fått åtalseftergift år 1949, och den andra angående 3 000 fångar, som har frigivits år 1946. För att få ett säkrare underlag för den kriminalpolitiska planeringen än man hittills ägt, har jag även övervägt att låta utföra en grundligare och mera omfattande undersökning rörande utfallet av olika på-

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

följder för brott. Det gäller i korthet att efter vetenskapliga urvalsmetoder uttaga grupper av brottslingar, som under visst år lagföres för brott, och att ingående följa den olikartade behandlingen av dessa grupper under några år framåt. En undersökning av denna typ bör ju kunna ge upplysningar av stort praktiskt och teoretiskt värde. En grupp av fackmän inom juridik, medicin och sociologi har under året varit sysselsatt med att planlägga en sådan utredning, och de väntas vara färdiga med dessa förberedelser inom kort.

De utredningar, som sålunda har utförts eller planlagts inom justitiedepartementet, kan inte ersätta den allmänna vetenskapliga forskning, som jag tidigare har talat om. Deras uppgift är att klarlägga bestämda frågor som är aktuella i lagstiftningen. De har också för detta ändamål givit värdefulla upplysningar till nytta för det praktiska reformarbetet. Därigenom har lagförslag och organisatoriska åtgärder kunnat baseras på en säkrare empirisk grund än som eljest hade varit möjligt. Även för framtiden synes det vara ändamålsenligt att vid sidan av en allmän vetenskaplig forskning bedriva målbestämda utredningar till stöd för det ständigt pågående reformarbetet på kriminalvårdens område.

Härpå anförde:

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på min interpellation, och jag gläder mig mycket åt den i princip positiva inställning till den kriminologiska forskningen, som statsrådet har givit uttryck för, och åt den principiella enighet som alltså där råder mellan oss. Jag kan dock inte underlåta att beklaga att denna herr statsrådets positiva inställning icke ti-

digare har föranlett mera energiska åtgärder för att förstärka det empiriska underlaget för kriminalpolitiken.

Då herr statsrådet hänvisar till den kriminologiska forskning, som dock förekommit i Sverige, vill jag understryka att vårt land på detta område icke kan anses inta någon hedersplats, även om vi, som herr statsrådet sade, har kriminologiska undersökningar som i vissa fall är av högt värde. Jag skulle närmast vilja uttrycka saken så, att det inte finns någon rimlig proportion mellan vad som utförts på detta område, å ena sidan, och å andra sidan det i många avseenden storstilade reformarbete som präglat kriminalpolitiken i Sverige under de senaste decennierna. Som jämförelse kan jag nämna att i England Criminal Justice Act av år 1948 — alltså tillkommen under labourregimen — ger vederbörande minister möjlighet att anslå medel till kriminologisk forskning. I motiveringen härför framhölls bl. a. att det gäller att förbinda brottets orsaker med domen och det efterföljande anpassandet av brottslingen till en normal social livsföring.

Vidare vill jag understryka något som jag för resten antydde redan i interpellationen, nämligen att vi vet mycket litet om de nya metodernas verkningar och att reformerna därför i stor utsträckning måste betraktas som experiment. Jag är medveten om att det praktiskt taget alltid måste bli något härav, hur noggranna undersökningar man än gör. Jag tror emellertid att det skulle ha varit lyckligare om man genom en mera intensiv kriminologisk forskning hade haft säkrare utgångspunkter för reformarbetet, och en sådan forskning synes i varje fall oundgänglig som bakgrund för fortsatt reformarbete.

Jag vet att herr statsrådet och jag är alldeles ense om de stora huvudlinjerna i detta reformarbete, om önskvärdheten av att kriminalpolitiken alltjämt kommer att utvecklas i humaniserande

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

riktning o. s. v., men jag vill samtidigt understryka att de mycket stora kostnaderna dock måste vara betänkliga ur allmänt samhällsliga synpunkter, så länge vi inte kan påvisa några som helst tydliga resultat som skiljer nyare behandlingsformer från tidigare tillämpade former för straff- och skyddsåtgärder, och jag kan inte hjälpa att jag tror att en grundligare forskning än som har bedrivits före de senaste decenniernas reformer därvidlag skulle ha varit av betydelse.

Det är också en annan synpunkt jag här vill betona. Det tidigare straff- och skyddssystemet tillgodosåg i varje fall ett rimligt krav på omedelbart samhällsskydd mot brottslingar med tvivelaktig prognos. Jag ansluter mig ingalunda till den ofta tanklösa, föga sakliga, ja, jag skulle vilja säga ofta helt oriktiga kritiken av den moderna kriminalvårdens större hänsynsfullhet mot de brottsliga individerna, men jag vill framhålla att samhället som sådant och de av brottslingarnas framfart hotade medborgarna har berättigade krav på ett effektivt skydd mot kriminaliteten. Det har flera gånger slagit mig att det är märkligt, att den omsorg om olyckliga och vanlottade, som anses utmärka folkhemspolitiken, inte balanseras av ett tillräckligt hänsynstagande till brottslilighetens offer. Brottstatistiken visar i alla fall att dessa inte är så få, att deras öden kan betraktas som helt ovidkommande.

Skall avkall göras på det berättigade kravet på medborgarnas skydd mot kriminaliteten, måste det därför vara ett starkt önskemål att det först vetenskapligt görs sannolikt, att landvinningarna av en mildare regim är verkligt påtagliga.

Herr statsrådet och jag och vi tillsammans är säkert ense om att vi önskar ett samtidigt så human och så effektivt grepp om brottsligheten som möjligt. Men vad man då kan vända

sig emot är tendensen att lätta på samhällsskyddets krav innan den kriminologiska vetenskapen har givit oss säkrare kunskap än hittills om brottet, dess orsaker och botemedel.

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag starkt betona, att jag härmed inte har sagt, att jag inte tror, att det vid sidan av den egentliga vetenskapliga forskningen också kan finnas ett behov av vad som har kallats »kriminalvårdslaboratorier». Det är ju Roxtuna, som har betecknats så. Jag tycker emellertid, att det inte finns någon rimlig proportion mellan att nedlägga — för att ta sistnämnda exempel — cirka 110 000 kronor per vårdplats bara i kapitalkostnader och bortåt 30 000 kronor per vårdplats och år i driftkostnader å ena sidan och att å andra sidan i så hög grad underlåta att ge den egentliga kriminologiska forskningen det erforderliga ekonomiska stödet.

Jag vill också — liksom herr statsrådet gjorde — erinra om det betydelsefulla arbete, som det till Stockholms högskola anslutna kriminologiska institutet under professor Kinbergs ledning har utfört och utför. Det är ju en rad undersökningar som pågår där. Jag skall bara nämna ett par, t. ex. de om rattfylleriklienteletts beskaffenhet, om brottslighetens geografiska fördelning i Stockholms stad — den är ju praktiskt taget färdig nu — om alkoholens betydelse som brottsfaktor, o. s. v. Detta är bara ett axplock bland de många trängande uppgifterna. Det förefaller i varje fall att råda bristande proportioner när man med övriga utgifter för brottsbekämpandet jämför den sammanlagda summa, som det samhällsvetenskapliga forskningsrådet intill förra året beviljade vårt enda lilla institut på detta område. Summan i fråga belöpte sig till endast ca 10 000 kronor.

Över huvud taget är våra utgångspunkter för kriminalpolitiken alltför

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

osäkra. Jag vill endast nämna ytterligare ett exempel. Ur många synpunkter — humanitära, samhällsekonomiska, individuella o. s. v. — är det av största betydelse att kriminalvården i frihet får så stort utrymme som möjligt. Vi är också alla helt eniga om att frihetsstraff så långt möjligt är bör undvikas. Det är väl tänkbart — eller rättare sagt en tänkbar möjlighet — att en intensiv och allsidig kriminologisk forskning kan ge hållpunkter för ett bedömande av frågan om huruvida det ur olika synpunkter är lämpligt att ännu mera utvidga denna vård i frihet. Herr statsrådet talade just om den villkorliga domen; den har ju i stort sett slagit väl ut. Det anses kriminalvården i frihet också i övrigt ha gjort. Samma fråga kan ställas beträffande vården på kolonier. Om det skulle visa sig, att kriminalvården i frihet skulle kunna utvidgas, kunde det medföra samhällsekonomiska besparingar, som många gånger om uppväger de relativt blygsamma kostnaderna för en ökad kriminologisk forskning. En utvidgad användning av kolonier skulle också medföra betydande samhällsekonomiska besparingar. Jag skall inte trötta med att ta detaljerade exempel, men jag kan ju erinra om att fångvårdens organisationskommitté förra hösten från de olika anstalternas styresmän infortrade uppgifter om hur många av de intagna fångarna som med hänsyn till pålitlighet, allmänt uppförande o. s. v. lämpligen borde vårdas på slutet anstalt eller på koloni. Slutresultatet blev, att det vid ett visst datum fanns inte mindre än 565 fångar, som kunde vårdas på kolonier, utöver dem, som vid samma tid redan fick öppen vård. Det har beräknats, att man genom en överflyttning av dessa fångar bara på ett år skulle kunna spara cirka 3 miljoner kronor.

Sedan sade herr statsrådet i sitt svar, att man i samband med de reformer,

som genomförts, gjort vissa kriminologiska undersökningar. Det är alldeles sant, men de har varit av mycket begränsat omfång och har inte varit inordnade i några större, systematiskt planlagda och mera långsiktiga forskning. Det är ju ingen hemlighet att vissa av de undersökningar, som sålunda utförts, från sakkunnigt håll underkastas en delvis mycket hård kritik.

Jag vill inte alls i detalj ta ställning till denna kritik. Där framhålles emellertid bland annat, att man vid ifrågasvarande undersökningar inte använt kontrollmaterial och jämförliga data rörande normalbefolkningen, att man inte heller tillgodogjort sig den ganska rikhaltiga kriminologiska litteraturen på området och att man underlåtit att ställa påvisade data i relation till motsvarande data beträffande personer, som blivit föremål för annan kriminalpolitisk behandling, o. s. v. Utan att alls i detalj vilja ta ställning till denna kritik måste man ju märka, att den riktar sig både mot uppläggningsen och mot utförandet av undersökningarna. Så mycket synes mig i varje fall klart, efter vad jag läst av kritiken, att den visar att behovet av fortlöpande systematisk och sakkunnig kriminologisk forskning inte på långt när har blivit tillgodosett. Jag skulle alltså för min del önska, att de kriminologiska undersökningar, som görs i samband med utredningar inom eller utom departementet, samordnades samt fick en fast organisation och ett klart forskningsprogram.

I detta sammanhang vill jag betyga min mycket stora glädje över att statsrådet överväger att låta utföra en större undersökning rörande utfallet av olika påföljder av brott. Det är ju ett oerhört viktigt problem, och det skulle vara av största intresse att få veta, när dessa överväganden kan förmodas leda till ett slutligt ståndpunktstagande. Jag skulle vara glad, om herr statsrådet re-

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

dan i dag kunde åtminstone ge någon antydan på den punkten.

Till sist, herr talman, vill jag säga att man naturligtvis inte får vänta sig några omedelbara, snabba och säkra resultat genom en intensifierad kriminologisk forskning. Härför är det verkliga eller latent brottslingsklientelet alltför överskådligt och orsakerna till varje individs asocialitetsyttringar alltför komplicerade. Men varje landvinning, som här kan göras genom vetenskapliga insatser, lägger i varje fall en säkrare grund för vårt samhällsbyggande och framför allt — den ökar våra möjligheter att skapa en bättre balans mellan å ena sidan medborgarnas krav på säkerhet till liv och egendom och å andra sidan den för varje västerländskt samhälle ytterligt angelägna uppgiften att hjälpa människor, som kommit i konflikt med samhället, att återanpassas till ett normalt liv.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Såsom den ärade interpellanten underströk är vi i princip ense; och jag skall därför inte uppehålla mig vid de principiella frågorna, utan bara något kommentera de anmärkningar, som han hade att göra.

Det skulle givetvis ha varit bra, om vi här i landet sedan ett par decennier tillbaka haft en mera omfattande kriminologisk forskning än den vi har sett oss i stånd att bedriva. Detta har jag framhållit redan i mitt interpellations-svar, och på den punkten råder alltså inte heller någon meningsskiljaktighet oss emellan. Men den allmänna slutsats, som interpellanten drog av detta, är nog inte riktig. Om jag förstod honom rätt, skulle enligt hans uppfattning den utveckling i modern och humanitär anda, som kriminalvården undergått och som han i princip satte värde på, ha varit riskabel med tanke på det

skydd som de laglydiga medborgarna har rätt att kräva av samhället. Interpellanten menade att detta skulle ha kunnat undvikas, om de reformer som under de senaste decennierna företagits hade underbyggts med mera vetenskaplig forskning.

Den internationella brottslighetsstatistik som finns visar emellertid att denna uppfattning är felaktig. Vi har här i Sverige nu kommit ganska långt på vägen mot en humanisering av straffverkställigheten. Brottsligheten i landet är visserligen så hög, att den ständigt inger alla oss, som sysslar med dessa ting, bekymmer om hur vi skall kunna fortsätta att motverka den. Men sett i internationellt sammanhang är det en mycket låg brottslighet — särskilt gäller detta den grova brottsligheten — som vi har här i landet. I själva verket har Sverige just under de senaste decennierna, när vi vidtagit våra humanitära reformer, jämte enstaka andra länder befunnit sig i täten i fråga om låg brottslighet. Denna skillnad i brottslighet framträder icke minst vid en jämförelse med sådana länder, där man har en gammaldags hård och schematisk straffrätt och straffverkställighet. Naturligtvis är det inte bara straffverkställigheten som har betydelse i detta sammanhang, utan även en mängd andra omständigheter, såsom att vi här i landet kunnat glädja oss åt allmänt goda förhållanden och en hel del annat. Jag är över huvud taget inte benägen att överskatta verkningarna av olika former för reaktion mot brottsligheten; man får antagligen se djupare än så på problemet och sätta frågan om möjligheterna att komma till rätta med brottsligheten in i ett större sammanhang såsom ett allmänt socialproblem. Men så mycket kan nog sägas som att den internationella statistiken ger vid handen, att det inte kan förhålla sig så att det varit riskabelt med den nya utvecklingen inom kriminalvården,

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

eftersom denna alltså har följts av internationellt sett mycket låga brottslighetssiffror.

Interpellanten gick också mera i detalj in på frågan om hur man borde ha kunnat utbygga olika reformer, om man haft mera vetenskaplig forskning som underlag för det hela. Jag har redan sagt att jag i princip anser detta vara riktigt. Åtminstone på senare år har också, såsom jag nämnde i interpellationssvaret, vetenskapliga erfarenheter av olika slag mer än tidigare lagts till grund för reformerna. Bl. a. har inom justitiedepartementet och dess kommittéer gjorts olika undersökningar och statistiska utredningar för detta ändamål. Jag känner till att, såsom interpellanten nämnde, någon av dem har blivit kritiserad. Den kritiken bottnar nog delvis i att man något har missuppfattat ändamålet med dessa undersökningar. Avsikten med den utredning, jag närmast tänker på, var ingalunda att få till stånd en fullständigt vetenskaplig kartläggning. Detta skulle ha krävt tid och arbetskrafter av helt andra mått än en kommitté kunde förfoga över. Kanske var det över huvud taget inte möjligt att med tillgängliga resurser genomföra en så fullständig undersökning.

Utredningen i fråga hade ett begränsat syfte. Den ville ta reda på hur ett visst brottslighetsklientel, som fanns vid en given tidpunkt, närmare var beskaffad. Om interpellanten inte bara hade läst kritiken utan också utredningens utlåtande så skulle, tror jag, han liksom jag ha funnit, att det innehåller högst intressanta och värdefulla ting. Det föreligger här en undersökning, som man verkligen blir ganska gripen av, då man tar del av den. Den innehåller bl. a. en detaljerad undersökning av varenda ungdomsfängelseelevs antecedentia. Jag tror att det är denna undersökning som avses, och den ger som sagt högst intressanta upp-

lysningar, vilka kommit till användning vid Roxtunas uppläggning. Utredningen visar bl. a., att av alla elever, som fanns vid en viss tidpunkt vid våra ungdomsanstalter, endast en tiondel kom från vanliga hyggliga hem. 90 procent av dessa pojkar hade haft en alldeles förskräcklig barndom och uppväxttid. För dem som ropar på mera stryk för dessa unga biltjuvar är det märkligt att läsa om att de nästan inte fått någonting annat än stryk — om inte alltid i bokstavlig mening så dock en förfärlig vanvård. 90 procent av dessa pojkar kommer från hem, som inte är värda namnet. Det är ibland fråga om en ensam mor, som låtit ungarna springa på gatan därför att hon inte kunnat ta hand om dem. Det kan vara en alkoholiserad fader som slår mor och barn, eller också har barnen varken någon pappa eller mamma, utan har från fem—sexårsåldern varit utackorderade hos främmande människor, vilka endast försökt utnyttja dem som billig arbetskraft. Sådana och liknande erfarenheter har 90 procent av dessa ungdomar gjort. Detta ger en betydelsefull fingervisning om hur man skall ta hand om dem, om vad de behöver ha och vad de inte skall ha.

Det föreligger också i denna utredning en ordentlig testning av alla som vid tillfället fanns på våra ungdomsanstalter. Jag har inte hört några erinringar mot utredningen på denna punkt. Man har tagit reda på vilka anlag de intagna hade och vilket arbete de skulle kunna lämna sig för. På grundval av detta resultat har också Roxtunas olika verksamhetsgrenar blivit uppbyggda. Jag tar detta som exempel på utredningens innebörd och nytta.

Man säger då att detta inte varit en fullt vetenskaplig kartläggning med jämförelsematerial. Jag vet att så är fallet. Detta har emellertid inte varit avsikten, och det har knappast varit

Svar på interpellation ang. förslag om tillskapande av bättre förutsättningar för kriminologisk forskning.

möjligt att åstadkomma något sådant. Inom den begränsade ram, som av naturliga skäl måste hållas vid utredningar, har man dock kommit med många värdefulla resultat.

Dessutom har det inte varit bara dessa resultat som legat till grund för den nya ungdomsanstalten. Man har också i stor utsträckning byggt på erfarenheter utomlands. Utredningsmannen har gjort utländska resor och bl. a. ingående studerat de mest moderna amerikanska ungdomsanstalter som finns. Dessa har säkerligen — naturligt nog eftersom det är fråga om Förenta staterna — varit uppbyggda på en forskning med helt andra resurser än som finns i Sverige. Dessa erfarenheter har vi kunnat tillgodogöra oss för vår nya form av behandling av de svårast belastade ungdomarna här i landet. Jag hoppas att denna anstalt, när den nu snart skall tas i bruk, skall ge oss helt nya möjligheter att effektivt bekämpa ungdomsbrottsligheten.

Jag vill också säga ett par ord om två andra saker, som interpellanten mera i förbigående nämnde. Han talade om hur bra det var, inte minst ur ekonomisk synpunkt, att övergå till öppen vård i kolonier. Jag är fullständigt ense med honom därom. Jag har också varje år lagt fram förslag till flera nya kolonier eller förläggningar än myndigheterna kunnat göra bruk av. Det är nämligen inte alltid så lätt att få tag i lämpliga ställen för placering av de öppna anstalterna. För närvarande tror jag det finns medel anvisade för minst 150 platser fler än som kunnat tagas i bruk. I den mån fångvårdsmyndigheterna kan skaffa fram förläggningssorter, finns det således medel för 150 intagna, för vilka när som helst plats skulle kunna beredas på öppen anstalt.

Slutligen vill jag svara på en direkt fråga till mig. Justitiedepartementet har, som jag nämnde, avsett att sätta i gång med en omfattande vetenskaplig

undersökning. Den skall bli av större omfattning än de tidigare utredningarna. För att denna undersökning skall kunna bli verkligt djupgående har departementet anlitat några vetenskapliga krafter att planlägga det hela. Detta arbete pågår nu. Eftersom jag inte fått något förslag från dessa experter ännu, kan jag inte exakt säga, när beslut kan fattas om denna nya utredning, men jag är tämligen säker på att det skall kunna ske nästa år.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Statsrådet sade att han skulle göra några anmärkningar till mina anmärkningar. Jag skall be att få göra ett par påpekanden till statsrådets påpekanden.

För det första var det inte alls min avsikt att dra upp någon debatt om hela kriminalpolitikens utformning och de olika former av anstalter vi har nu. Om jag råkade få med några synpunkter på sådana problem, var det uteslutande för att exemplifiera vikten av den kriminologiska forskningen. Jag skall inte heller ta upp frågan om den större eller mindre brottsligheten i olika länder och vad den kan sammanhänga med. Det finns ju många andra orsaker än dem som statsrådet nämnde. Det är bl. a. kriget och den lägre levnadsstandarden, som i andra länder avsatt spår i form av ökad brottslighet. Jag vill utan att närmare gå in på en debatt om saken bara erinra om att det även beträffande förhållandena här i Sverige finnes mycket olika uppfattningar. Jag kommer ihåg att det var en stor debatt här för några år sedan — jag minns inte när, men det var sedan herr statsrådet tillträdde sitt ämbete — om utvecklingen av kriminaliteten. Riksdagsdebatten följdes av en pressdebatt. Jag minns bl. a. att en gemensam lärare till oss därvid fram-

Svar på interpellation ang. en undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären.

förde från statsrådets uppfattning mycket avvikande synpunkter.

Vad beträffar kritiken av justitiedepartementets utredningar kan det visserligen vara riktigt som statsrådet sade, att de inte var avsedda att vara fullständiga. Men för det första har kritiken kommit just från den person, som statsrådet betecknade som vår främste kriminolog, nämligen professor Kinberg. För det andra förefaller det åtminstone mig en smula tveklaktigt att göra stora reformer på grundval av ofullständiga utredningar.

Det är uppenbart att vi har kolossal nytta av utländska erfarenheter på detta område. Jag vet mycket väl att Roxtunas uppläggnings till stor del är baserad på influenser från Amerika. Jag har också uttryckligen sagt att sådana kriminalvårdslaboratorier behövs. Men att man lyckats göra så stora framsteg med denna anstaltstyp i Amerika, beror enligt en uppfattning helt enkelt på att dessa anstalter i Amerika varit de första där man ordnat en vettig arbetsterapi, och vi är väl ense om att arbetsterapien i Amerika i genomsnitt är mycket sämre än den på länge har varit hos oss.

Vad beträffar de olika utredningarna så kan jag försäkra att jag har läst både utredningen om det yngsta fångvårdsklientelet och Hallutredningen och andra.

Jag hoppas att det inte var statsrådets avsikt att antyda, att jag på något som helst sätt skulle vara en talesman för hårdare fysisk behandling av fångarna. Jag anser lika väl som statsrådet att stryk inte hjälper ett dugg. Som stöd för min uppfattning har jag min rättshistoriska bakgrund, som kanske till och med är litet bättre än statsrådets. Jag vill inte heller alls komma in på de stora frågorna om allmänprevention och individualprevention. Jag vill bara understryka, att jag gläder mig över den principiella samstämmigheten beträffande den kri-

minologiska forskningen. Det är också tillfredsställande, att den utredning, som herr statsrådet talade om, väntas kunna sätta i gång redan nästa år. Jag hoppas över huvud taget livligt att den kriminologiska forskningen så fort som möjligt skall få en sådan organisation, att vi kan få verklig nytta av den. Ur vissa synpunkter måste man betrakta hela kriminalpolitiken, åt hur många håll den än flyter ut, som en enhet. Varför skulle man inte t. ex. kunna tänka sig någon motsvarighet till försvarets forskningsanstalt — formerna måste naturligtvis utredas.

Jag uttrycker än en gång min glädje över den principiella samstämmigheten mellan herr statsrådets inställning och min.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.**Svar på interpellation ang. en undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären.**

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Spångberg frågat mig, om jag anser att ett fullt klarläggande av Lundquistaffären kräver en opartiskt ledd undersökning även av advokaternas roll i denna affär, och om jag är villig vidtaga åtgärder för att få en sådan undersökning till stånd.

Till svar härpå vill jag anföra, att jag icke finner anledning att ta initiativ till en sådan undersökning. Jag skall här något utveckla skälen därtill.

Advokater är, likaväl som alla andra medborgare, underkastade straffrättsligt ansvar för sina gärningar. Detta ansvar får i förekommande fall utkrävas efter åtal i vanlig rättegångsväg vid domstol. Därjämte står advokater i sin yrkesverksamhet under tillsyn av styrelsen för sin gemensamma yrkesför-

Svar på interpellation ang. en undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären.

ening, Sveriges advokatsamfund. Om en advokat i sin verksamhet gör uppsåtliga orätt eller om han eljest förfar oredligt eller åsidosätter sina plikter, har styrelsen att vidtaga disciplinära åtgärder mot honom. Över styrelsens beslut kan justitiekanslern anförda besvär hos högsta domstolen. Interpellanten misstar sig då han tror, att styrelsen inte skulle ta upp anmälningar, som hänför sig till tiden före år 1948, då samfundet blev officiellt erkänt. Samfundet har alltsedan sin tillkomst år 1887 utövat disciplinär myndighet över sina medlemmar, och den ändring, som genomfördes år 1948 i fråga om samfundets ställning, medför inte att styrelsen skulle vara förhindrad att pröva anmälningar om åtgärder som vidtagits före sistnämnda år.

Det föreligger alltså tillräckliga möjligheter för den som anser att en advokat har gjort orätt att, allt efter sakens beskaffenhet, genom hänvändelse till allmän åklagare eller advokatsamfundets styrelse få saken prövad. Det saknas anledning att upptaga en särskild statlig undersökning i extraordinära former — det är väl det som herr Spångberg åsyftar — rörande advokater som vid skilda tillfällen och i olika sammanhang haft något att skaffa med rådmannen Lundquist.

Herr Spångberg har i motiveringen till sin interpellation pekat på den utredning rörande magistratens förhållanden i Lundquistaffären, som Kungl. Maj:t har uppdragit åt justitiekanslersämbetet. Att förhållandena inom magistraten har gjorts till föremål för särskild undersökning kan emellertid på intet sätt tagas till intäkt för ett krav på en liknande utredning beträffande advokaterna. Magistraten och advokaterna intar nämligen fullständigt olika ställning. Magistraten är en Lundquist överordnad myndighet, och justitiekanslersämbetets utredning avser att få fram vad som inom magistraten kan

ha varit känt rörande Lundquists egenartade affärsverksamhet samt huruvida magistraten vidtagit de åtgärder med anledning därav som skäligen kunnat fordras. Advokater däremot är fria yrkesutövare, som tillhandagår allmänheten med råd och hjälp i juridiska frågor och som i själva rummet har skyldighet att, inom ramen för god advokatsed, tillvarata sina klienters intressen.

Herr Spångberg uppehåller sig i motiveringen till sin interpellation vid vissa anmälningar som gjorts hos justitieombudsmannen. Jag vill med anledning därav erinra om att flertalet av dessa anmälningar ännu inte har slutbehandlats av justitieombudsmannen. Jag kan därför självfallet inte här gå in på dem.

Härpå anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Till att börja med vill jag tacka justitieministern för svaret och för att jag har fått del av det i går. Jag finner av svaret att justitieministern egentligen inte går in på själva den fråga som jag har ställt, nämligen om det över huvud taget skulle finnas anledning att undersöka advokaternas roll härvidlag, och justitieministern säger att han saknar anledning att själva ta något initiativ i den här frågan. I stället lämnar justitieministern ett referat över de regler som man har att gå efter, om man anser sig ha anledning att göra någon anmärkning mot advokaterna. Det är klart att justitieministern refererar dessa regler på ett riktigt sätt, och jag har ingenting att säga emot därvidlag.

I stället ber jag att få ta vara på det som i varje fall finns av gemensamma synpunkter på den här saken. Jag har med tacksamhet noterat att justitieministern säger att advokaterna, som är fria yrkesutövare, skall tillvarata sina klienters intressen men har skyldighet

Svar på interpellation ang. en undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären.

att göra det *inom ramen för god advokatsed*. Det är också egentligen det primära i min interpellation; den fråga, som jag skulle vilja ha klarhet i och som mängder av människor i detta land frågar efter, nämligen om denna föreskrivna goda advokatsed alltid har iakttagits.

Vi kanske kan vara eniga om att »god advokatsed» i och för sig inte säger så mycket. I den litteratur jag har läst — den är naturligtvis mycket bristfällig i jämförelse med justitieministerns kunskaper — har jag försökt skaffa mig en uppfattning om vad god advokatsed är. Jag skulle vilja forma det i ett slags huvudtes, att i god advokatsed ingår att en advokat, då han försvarar en klient, ingalunda skall vara denne klientens handgångne man, utan han skall se sin ställning som ett organ i *rättfärdighetens* intresse. Om man är enig i dessa båda punkter, har man en plattform där man åtminstone kan förstå interpellationen.

Det är klart att man här ingalunda kan säga att advokaternas eller myndigheternas insatser över huvud taget har fungerat i rättfärdighetens intresse så som man hoppats att de spelregler, som är uppgjorda, skulle möjliggöra. När det gäller den här affären har jag så många gånger tidigare i riksdagen påpekat detta, att jag inte nu skall fördjupa mig i det rikhaltiga material som finns och som även delvis har lagts fram på riksdagens bord. Jag anser mig dock böra förklara varför jag den här gången på nytt har kommit med en interpellation. Då jag för någon vecka sedan interPELLERADE, skedde det sedan man under de utredningar, som nu är i gång, hade lyckats få fatt på en del av de möbler som på ett vidunderligt sätt framtogs konstnären Gustaf Unman, vilken ju också på ett tragiskt sätt är inblandad i Lundquistaffären. Under Lundquists förmyndaenskap togs dessa tillgångar hemma i Unmans lägenhet

en dag då Unman var borta. Unman, som är konstnär, har ritat upp möblerna ur minnet, och med ledning därav har man nu ungefär 20 år efteråt lyckats påträffa en del av dessa möbler. Ungefär samtidigt inger Lundquist en skrivelse till justitieombudsmannen, där han anmärker på åklagaren, stadsfiskal Eliasson, för hans undersökningsmetoder och kräver skadestånd av Eliasson för materiell och ideell skada. Det gjordes givetvis inte under påpekande av att man påträffat möblerna. Det var ett sammanträffande som Lundquist kanske inte hade anledning anföra då han författade sin skrivelse till JO. Lundquist är ju en slug herre, så han tog naturligtvis inte upptäckten av möblerna till intäkt för sin skrivelse.

En annan, delvis sammanfallande, anledning till min interpellation var att Lundquist i sin skrivelse till JO kunde åberopa flera advokater, som tidigare satt in attacker mot åklagaren. Jag har sysslat med dessa saker i över femton år och vet hur omöjligt det var under den tiden och även dessförinnan, då vi hade justitieministrar som visade mindre intresse är herr Zetterberg gjort. Om man vet vad skrivelser till överordnade myndigheter under gångna tider ibland har lett till, är det kanske förklarligt att man finner de nya attackerna så allvarliga, att man inte kan underlåta att på nytt dra fram ärendet inför riksdagen. Jag har sökt handla efter regeln att det är bättre att stämna i bäcken än i ån.

Till detta kommer att advokaternas roll nog måste utredas om man skall vinna full klarhet i denna trassliga härva. När man studerar det material som har samlats under åren, stannar man ofta inför vad advokaterna har gjort, delvis på uppdrag som de fått men även i egenskap av advokater. Man finner då, hur väl det i regel har gått dem som har hjälpt Lundquist och hur illa det har gått dem som har tagit sig

Svar på interpellation ang. en undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären.

an Lundquists offer. Jag syftar då i första hand på konstnären Unman, som såvitt det hittills är uppdagat är det första offret för Lundquists verksamhet. Det ser ut som om advokaternas handlande redan från början bestämts genom att det har gått så illa för dem som gått Lundquist emot.

Jag skall inte trötta kammaren med någon lång historieskrivning. De exempel jag tar avser inga dolda ting, utan de finns i det material som har levererats under tjugo år. Jag skall inte gå in på det som anförts tidigare, men jag skall med några exempel belysa behovet av utredning.

Jag vill då först erinra om hur svårt det har varit för dem som har stått emot Lundquist att i vissa fall över huvud taget få någon advokat att åta sig deras saker. Jag erinrar om ett så pass uppseendeväckande mål som ett ärekränkingsmål mot en tidning här i staden 1949, då man från tidningens sida frågade en rad advokater, om de ville åtaga sig tidningens sak, men det gjorde de inte. Vad var anledningen? Vågade advokaterna inte av fruktan att få dela tidigare advokaters öde? Jag vet — så många jurister har jag talat med i denna sak, även sådana som ha kopplats in i något sammanhang i det här ärendet — att man inte alltid trodde på Lundquists oskuld. Det var nog någonting annat, som låg bakom. Det kan ha varit ekonomiska saker ibland, det kan ha varit andra ting. Men ingen skall kunna förneka, att det under dessa 20 år har rått en god atmosfär för Lundquist inom svenskt rättsväsen, vilket för denna tid lämnar mörka fläckar i vår rättsvård. Det är ju först under de senare åren, som denna härva håller på att redas upp. Man kan vara tacksam för vad som har skett under senare år i detta fall.

I den atmosfär som fanns och som grundlades för ett tjugotal år sedan, har det varit lätt för Lundquist att om-

ge sig med mycket skickliga advokater. När man samtidigt vet, hurusom innehavarna av vissa nyckelposter i vårt rättsväsen tagit parti för Lundquist och att fängelser och sinnessjukhus tagit emot eller hotat dem som gått honom emot, så förstår man ju för all del, att marken var förberedd för alla dem som ställde sig på hans sida, och här har vi väl den kanske bästa förklaringen till att rättsväsendet fungerade åt fel håll. Det gick i baklås och fungerade på ett alldeles galett sätt.

Justitieministern erinrar om att advokaterna är underkastade straffrättsligt ansvar för sina gärningar liksom andra medborgare och att det kan utkrävas vid domstol. Det är alldeles riktigt. Men — och det vill jag särskilt stryka under — fränsett detta är det i min interpellation inte fråga om något straffrättsligt förfarande mot advokaterna. Jag har inte i interpellationen gjort gällande, att advokater omkring rådmann Lundquist gjort sig skyldiga till brottsligt förfarande. Jag har sagt att åtskilligt blivit känt, som tyder på att vissa medlemmar av advokatsamfundet bistått rådmannen även i sådana sammanhang, där plikten att iakttaga god advokatsed bort mana vederbörande till stor försiktighet. I det fallet tycks man ha brustit, och det är inte utan, att man har ett intryck av att det funnits de, som tävlat om att stå den mäktige, ekonomiskt och juridiskt starke domaren till tjänst.

Det stöd, som Lundquist erhållit av kända advokater, har varit en stor tillgång för honom, när det gällt att införa myndigheter och allmänhet framstå som oskyldigt trakasserad av dem som exempelvis hos justitiekanslern eller hos justitieombudsmannen gjorde anmärkningar mot honom. Dessa anmälare ansågs på sin tid som kverulanter och avfärdades som kverulanter, polisanmäldes eller betraktades som sinnessjuka. De har i själva verket nu visat sig ha

Svar på interpellation ang. en undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären.

haft rätt. De var mycket klarsynta, och avslöjandet av den jätteskandal, som Lundquist-historien är, betyder en upprättelse för dessa människor.

Jag har i interpellationen sagt, att flera åtgärder, som har vidtagits av advokater, kan förefalla tvetydiga efter vad som framkommit i press och rättegångsreferat och påpekat, att dessa inte har blivit på ett tillfredsställande sätt utredda. Jag skall inte närmare gå in på de fallen. Kammaren är heller inte platsen att detaljdiskutera sådana ting, och därför inskränker jag mig till att göra en del antydningar genom exempel tagna ur materialet, som visar allvaret i hela denna sak.

Det är ju utrett att Lundquist, när han 1934 avgick som förmyndare för Unman, lämnade en högst ofullständig redovisning för sin förvaltning. Efter att ha konstaterat detta vill jag framhålla, att en advokat, som då framträdde med anmärkningar mot Lundquists förmyndarredovisning, sedan återtog dessa anmärkningar, fastän dessa brister i redovisningen alltså kvarstod. Det är klart att man frågar sig: Varför gjorde han det? Är det i överensstämmelse med god advokatsed? Det är väl troligt, om han hade fullföljt sitt syfte från början, att Lundquists metoder hade blivit klarlagda långt tidigare än vad nu blev fallet.

Från rättegångsreferaten känner vi vidare till hur Lundquist utsatte fru Unman för en hänsynslös utplundring och försökte skrämma henne till tystnad genom att hos polisen ange henne för utpressning. Polisen i sin tur avisade emellertid angivelsen. Kan det anses som god advokatsed om en advokat låter engagera sig på Lundquists sida i en sådan sak utan att först undersöka, om Lundquists anspråk är berättigade?

Det gick för någon tid sedan genom pressen en skildring av hur det förekommit ett samarbete mellan domare Lundquist och en advokat i ett civil-

mål, där domaren skrev ett revisionsgenmäle åt advokaten, som var partsombud i målet. Är det god advokatsed? Eller är det god advokatsed att tillhandagå Lundquist med ett fint betyg för Lundquist, till vilket denne själv har skrivit konceptet? Från processen mot en tidning vet vi, att en advokat som tidningen anlidade föreslog, att tidningen i en skrivelse till Lundquist skulle ta avstånd från vad den själv hade skrivit och skylla på en yngre medarbetare. Tidningen hade emellertid rätt i sina påståenden. Kan det vara god advokatsed av en advokat att gå så till väga, mot sin uppdragsgivare? Det är kanske riskabelt att tala om rätt, ty *ett* slags rätt är ibland vad det juridiska spelet kommer fram till när det så småningom stannar, och *ett annat* slag är sanning och rättfärdighet. Det kan vara två skilda saker.

Ett av de allvarsammaste dragen i denna sak anser jag vara de samordnade attacker som Lundquists advokat riktat mot stadsfiskal Eliasson. Dessa måste framstå som ett försök att försvara hans uppgift och i verkligheten rent av hindra den. Syftet har varit såsom det ganska klart utsägs i vissa sammanhang, att få bort denna för Lundquist misshagliga och besvärliga åklagare och få honom ersatt med någon annan. Jag har vidare pekat på hur advokater i tidningsartiklar har angripit åklagaren och hur Advokatsamfundet till sist som kronan på verket har slutit upp och framställt en anmälan till JO.

Här träffar vi på en av de många svårigheter som dyker upp i detta sammanhang och som nog utgör ett hinder om man vill gå den väg som justitieministern eljest mycket riktigt har anvisat som möjlig, nämligen en anmälan till Advokatsamfundet. I interpellationen tillåter jag mig antyda att Advokatsamfundet inte torde anse sig böra ta upp den delen av frågorna som faller

Svar på interpellation ang. en undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären.

i tiden före ikraftträdandet av den nya rättegångsbalken med dess bestämmelser om Advokatsamfundets offentliga rättsliga ställning. Det är ju också så att Advokatsamfundet genom den nya rättegångsbalken har fått en annan offentlighetsrättslig ställning än tidigare. Bland annat får ju numera inte de jurister kalla sig advokater som var advokater förut, såvida de inte går in i advokaternas yrkessammanslutning, Advokatsamfundet, som har fått betydelsefulla befogenheter i rättsväsendet. Det är dock praktiskt taget ingenting annat som sker numera när en jurist får kalla sig advokat än att han går in i Advokatsamfundet och erlägger sin avgift till samfundet. Den som tidigare inte gjorde detta kunde ändå kalla sig advokat, men numera är detta förbjudet. Det är bl. a. på grund av denna omständighet som man kanske inte tar upp allt detta till prövning i Advokatsamfundet. I övrigt är jag emellertid tacksam för justitieministerns klarläggande, ty misstag kan naturligtvis i detta sammanhang uppstå. Och det är helt naturligt att justitieministern kan anse, att sådana misstag kan göras av lekmän. Jag har emellertid inte sagt, att Advokatsamfundet inte får ta upp dessa saker till diskussion utan nöjt mig med att säga, att det anförda torde vara anledning till att så inte sker.

Till vad jag nu sagt om Advokatsamfundets ställning måste jag tillägga, att jag nog anser att Advokatsamfundet genom sina inlagor till JO liksom självt anmält sig som part i målet och därför inte är lämpligt att utreda advokaternas ställning i detta fall. Detta bör ske på annat sätt. Härutöver vill jag säga att jag ingalunda angripit advokatkåren. Jag har också för säkerhets skull i interpellationen sagt, att i stort sett skulle det gagna vår högt kvalificerade advokatkår om den undersökning, som jag föreslagit, komme till stånd. Jag tror också att det skulle vara lyckligt om

man gick till botten med hela Lundquist-affären. Om man vill ha ett svar på frågan om hur Lundquist sedan 20 år tillbaka kunnat härja som han gjort, är det nog nödvändigt att granska advokaternas roll i detta sammanhang. En sådan undersökning kanske också skulle ge oss vissa lärdomar för rättsväsendet, och ur den synpunkten kunde den bli en hjälp att undvika misstag i framtiden.

Till sist vill jag säga, att det över hela landet och i alla samhällslager råder undran och förbittring över att en domare i vår främsta rådhusrätt under så här lång tid kunnat härja som en rövare bland omyndiga och mer eller mindre hjälplösa människor. Det är en skam för vårt rättsväsen att något sådant kunnat förekomma. Bara detta gör att det är nödvändigt att alla orsaker klarläggs. När nu justitieministern med den motivering han anfört anser sig själv sakna anledning att ta upp frågan förstår jag honom. Men en stackars interpellant, som i 15 år strävat efter ett klarläggande av denna fråga finner inte tillfredsställelse med att justitieministern anser sig enligt vissa spelregler sakna anledning ingripa. Då jag fört fram Lundquist-affären vid flera olika tillfällen kan jag med viss tillfredsställelse konstatera, att det tidigare sett mörkare ut än det gör i dag på Lundquistfronten. Nu är vi i alla fall eniga om att Lundquist inte var den där ärbare domaren och gode och rätt handlande förmyndaren, som de flesta ansåg honom vara när jag första gången framförde denna sak i riksdagen. Det är mycket som ändrats sedan dess, och de senaste utredningarna har givit goda resultat. Det är inte så värst många år sedan man i riksdagen uttalade, att frågan var mer än tillräckligt utredd.

Till sist vill jag, herr talman, säga, att även om jag sålunda förstår justitieministerns inställning för dagen så är jag övertygad om att det skulle vara

Svar på interpellation ang. en undersökning av advokaternas roll i den s. k. Folke Lundquist-affären.

lyckligt för vårt rättsväsende om justitieministern efter vad som kan framkomma efter en ytterligare prövning av frågorna kunde medverka till en utredning i interpellationens syfte.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag skall endast försöka att med några ord ytterligare belysa min principiella inställning till frågan om att i statens regi företa en undersökning av de advokaters verksamhet, som har haft någonting med Lundquist-affären att göra.

Jag har icke ansett mig kunna eller böra ta ställning till de olika advokaternas handlingar, varken klandrande eller gillande, detta på grund av advokaternas ställning i vårt rättsliv. För att ytterligare klarlägga min ståndpunkt härvidlag vill jag helt kort redogöra för hur den moderna straffprocessen är uppbyggd. Den är konstruerad som ett förfarande mellan två i princip fullt likställda parter. Domstolen själv skall naturligtvis vara opartisk, och framför den skall, för att det hela skall fungera riktigt och rättvist, finnas två helt likställda parter: åklagaren och den tilltalade. Dessa båda skall ha lika chanser. Åklagaren representerar det allmännas straffanspråk, statens krav på att brottslig gärning skall bli bestraffad. Därför är åklagaren en statens tjänsteman, som i sista hand är underställd regeringen. Hans motpart däremot, den tilltalade privatpersonen, biträdes av en försvarsadvokat, som är en fri yrkesutövare och icke på något sätt lyder under regeringen. Denna uppbyggnad av partorganisationen i en modern process är inte bara en teoretiskt viktig princip utan bildar i själva verket en av grundvalarna för den enskildes rättsskydd.

Försvarsadvokaten är som sagt inte tjänsteman och handlar inte på något sätt på det allmännas vägnar. Hans

handlingar är därför icke underkastade kontroll av några överordnade myndigheter. Men — och det har jag framhållit i interpellationssvaret — han är underkastad kontroll på andra sätt. Den som får kännedom om att en advokat begått straffbara handlingar, bör givetvis göra anmälan därom till vederbörande åklagare.

Interpellanten har emellertid framhållit, att det i detta fall inte är fråga om straffbara handlingar utan om handlingar, som strider mot god advokatsed. Jag har i mitt svar sagt, att därvidlag utövar advokaternas fria yrkesförening, Advokatsamfundet och dess styrelse, en disciplinär makt över sina medlemmar, vilka kan tilldelas varningar o. s. v. De kan också uteslutas ur samfundet, något som medför utomordentligt allvarliga följder för en advokat.

Rent principiellt bör man alltså gå den vägen, att den som känner till att en advokat brutit mot god advokatsed har att anmäla detta för Advokatsamfundets styrelse. Interpellanten har sagt, att han förstod det principiellt riktiga häri, men att tillvägagångssättet inte var lämpligt i fallet Lundquist, eftersom Advokatsamfundets styrelse enligt interpellanten hade ställt sig som part i målet. Detta är emellertid ett misstag. Eftersom det förekom en antydning i den riktningen i interpellationen har jag tagit närmare reda på vad den saken gällde. Det förhöll sig så, att åklagaren i den stora processen mot rådmannen Lundquist ville hindra försvarsadvokaten att träda i förbindelse med en person, som åklagaren ville höra såsom vittne. Häremot protesterade försvarsadvokaten och gjorde anmälan till JO. I denna principfråga förklarade sedan Advokatsamfundets styrelse, att försvarsadvokaten hade rätt. Samfundets styrelse uttalade, att en försvarsadvokat icke bör förmenas att ta kontakt med sådana personer, som åklagaren eventuellt ämnar åberopa såsom vitt-

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som anses påkallade för bostadsproduktionens uppehållande.

nen. Detta ansåg styrelsen vara en viktig processuell rättighet, som en advokat måste ha för att kunna tillvarata sin klients intressen, och för att denna partssida i processen skall bli rättvist behandlad.

Det var sålunda en allmän principfråga det gällde, när Advokatsamfundets styrelse ingrep. Det är väl också naturligt att samfundets styrelse tar ställning i en principfråga, som har allmängiltig betydelse för advokaternas yrkesutövning. Men det är säkerligen ett misstag att tro, att Advokatsamfundets styrelse därmed på något sätt har velat ställa sig solidarisk med rådmannen Lundquist i processen mot honom.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag vill inte bestrida att Advokatsamfundet har denna rätt som justitieministern talade om. Med den ställning vissa styrelseledamöter intagit som advokater åt Lundquist är emellertid samfundet inblandat i denna affär. Med erfarenheter av vad som tidigare åtgjorts i denna sak och den likgiltighet som tidigare visats tror jag därför uppriktigt sagt inte, att advokatsamfundet kommer att göra några insatser för frågans lösning. Man kommer nämligen att finna att så många misstag begåtts av advokaterna i detta sammanhang att man inte anser sig ha anledning till vidare åtgärder. Vill man tänka sig en opartiskt ledd utredning — som jag föreslagit — så kan man som skäl härför peka på att Lundquistaffären är ett så utomordentligt och säreget förgrenat rättsfall, där rätten inte alls har fungerat som den skall göra, där orättvisa domar har avkunnats, där rättrådigt folk satts i fängelse, där en advokat berövats sin rätt att framträda som ombud inför Stockholms rådhusrätt o. s. v.

Det är troligt att Advokatsamfundet inte kommer att försöka klara ut denna fråga. Men jag vill sluta med den väd-

jan jag framförde i mitt senaste anförande, att om justitieministern skulle finna anledning till en utredning, så hoppas jag att vi skall kunna lita på justitieministerns medverkan för att få en sådan till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som anses påkallade för bostadsproduktionens uppehållande.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Cassel frågat, om jag är beredd att lämna kammaren en redogörelse för de åtgärder rörande bostadsproduktionens finansiering, som jag anser påkallade för att hålla bostadsproduktionen uppe.

De svårigheter på kapitalmarknaden som interpellanten påvisar är en direkt följd av den åtstramningspolitik på penning- och kapitalmarknadsområdet, som förts under en längre tid och om vars nödvändighet de flesta varit eniga. Varje åtstramning måste alltid leda till en kärvhet, som också gör sig gällande på bostadsbyggandets område, såvida man icke vill driva kreditrestriktionerna desto hårdare på andra områden. Man står här inför ett komplicerat avvägningsproblem.

De svårigheter, som interpellanten framhåller, har förelegat även vid tidigare tillfällen och var mycket markerade i april och början av maj detta år, då hypoteksinstitutet inte kunde sälja obligationer. Läget ändrades emellertid mycket hastigt till det bättre. Även nu torde omständigheter föreligga, som gör att kreditknappheten tillfälligt

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som anses påkallade för bostadsproduktionens uppehållande.

kommit att framstå som större än vad den i verkligheten är.

Beträffande de uppgifter, som lämnas av interpellanten rörande byggnadskreditiv, vill jag kraftigare än vad interpellanten gjort understryka, att talen för hösten 1953 och hösten 1954 inte är jämförbara på grund av att bankerna under tiden övertagit en stor del av den kreditgivning, som tidigare skedde genom kommunerna. Detta har nämligen lett till att bankernas krediter till kommunerna samtidigt nedgått i betydande omfattning, varjämte avsevärda insättningar kunnat göras av kommunerna på inlåningsräkningarna hos bankerna. Huruvida därför någon verklig ökning av nettobelastningen på affärsbankerna uppkommit med avseende på byggnadskreditiven torde vara svårt att med säkerhet yttra sig om, i vart fall vid den tidpunkt som interpellanten åberopar. Det bör observeras att den procentuella del av byggnadskreditiven, som hänförde sig till färdigställda fastigheter, var ungefär densamma i september 1953 och september 1954. En viss ökning inträdde emellertid senare, närmast föranledd av att de pågående diskussionerna om och ovissheten rörande ränteläget för bostadskrediter medförde, att anbudsgivningen på inteckningslån stoppades upp.

En del av det bostadsbyggande, som kommit till utförande under innevarande år, har drabbats av vissa av de svårigheter beträffande ordnandet av den slutgiltiga finansieringen, som här berörts. Utvecklingen kommer att visa, huruvida dessa är av övervägande tillfällig natur eller ej. Beträffande såväl dessa lånefrågor som beträffande finansieringen av det bostadsbyggande som regeringen i nästa års statsverksproposition ämnar föreslå riksdagen vill jag understryka, att regeringen givetvis kommer att medverka till alla de åtgärder den finner lämpliga för att finansieringen stödja bostadsbyggandet utan

att riskera åtstrammingspolitiken. Det bostadsbyggande som skall komma till stånd i enlighet med uppgjorda planer får icke äventyras på grund av finansieringssvårigheter. För dagen är jag emellertid icke beredd att redovisa de konkreta åtgärder som kan visa sig erforderliga, därest utvecklingen skulle ge vid handen att särskilda åtgärder är oundvikliga. Vissa skäl talar för att problemet kanske i huvudsak löses på traditionellt sätt, när ytterligare någon tid förflutit.

Härefter anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber först att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för att han har besvarat min interpellation.

Dess värre måste jag emellertid genast tillägga, att svarets innehåll är sådant, att såväl jag som kammarens övriga ledamöter lämnats i nära nog fullständig okunnighet om statsrådets inställning och planer. Vi har alltså inte fått veta någonting om hur statsrådet tänker sig att lösa det intrikata problemet, hur den nödvändiga bostadsproduktionen skall kunna uppehållas samtidigt som oundgängliga åtgärder vidtas för att bemästra inflationstendenserna. Den som i likhet med mig hyst oro för att den nu aktuella kreditåtstramningen tungt kommer att drabba bostadsbyggandet har genom svaret snarare fått sin oro förstärkt. Möjligen kan någon få det intrycket av statsrådets uttalande, att han vill hålla sina planer för sig själv, åtminstone tills vidare, eller kanske rent av att han ännu inte riktigt vet hur man bör handla.

Statsrådet väljer den i sådana här situationer rätt gängse utvägen att försöka i någon mån bagatellisera problemet. Till en början gör statsrådet gällande, att någon mera avsevärd ökning av de byggnadskreditiv, som ligger kvar

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som anses påkallade för bostadsproduktionens uppehållande.

hos affärsbankerna även sedan bostads-
huset har blivit färdigställt, icke har
inträtt.

Jag kan inte finna, att det uttalandet
riktigt stämmer överens med det verk-
liga förhållandet. Affärsbankernas över-
tagande av kommunernas tidigare funk-
tioner på byggnadskreditgivningens om-
råde genomfördes i huvudsak under
hösten 1953, men även därefter har det
skett en mycket kraftig ansvällning av
bankernas utestående byggnadskreditiv.
Uppgiften att de eftersläpande byggnads-
kreditiven i färdigställda fastighe-
ter var av ungefär samma omfattning i
september 1953 som i september 1954
kan jag inte kontrollera, då det inte
finns någon statistisk redovisning av
dessa förhållanden tillgänglig, men jag
har på sakkunnigt håll inhämtat, att
eftersläpningen stadigt ökats i varje
fall från juli månad i år. Vad det nu
framför allt gäller att bemästra är ju
de svårigheter, som inträtt på grund av
åtgärder vidtagna *efter* september må-
nads utgång.

I det praktiska livet verkar de in-
trädna svårigheterna på följande sätt.
En byggherre eller byggmästare, som
vänder sig till sin vanliga bank för att
få ett byggnadskreditiv, möts i många
fall av svaret, att banken redan så hårt
har engagerat sig i byggnadskreditgiv-
ning att den inte kan utlämna ytterli-
gare kreditiv, åtminstone inte annat än
om vederbörande företer intyg av hypo-
teksförening, försäkringsbolag eller an-
nan långfristig kreditgivare, att byggnads-
kreditivet kommer att avlösas så
snart huset står färdigt. Med detta be-
sked vänder sig då byggherren eller
byggmästaren till en sådan kreditinsti-
tution och ber om ett intyg. I nuvaran-
de läge är det emellertid så gott som
omöjligt för dessa institutioner att med
sådan säkerhet bedöma sina framtida
placeringsmöjligheter, att de kan lämna
dylika utfästelser, och de gör det inte
heller.

Skall denna situation fortvara någon
längre tid måste effekten uppenbarligen
bli, att byggnadskreditivgivningen i ban-
kerna kommer att mer eller mindre
stoppas upp och därmed naturligtvis
även bostadsbyggandet. Till den punk-
ten har vi väl ännu inte nått. Enligt
bankstatistiken har även under de sista
månaderna bankernas utestående byggnads-
kreditiv fortsatt att öka. Detta har
skett på grund därav att samtidigt som
äldre kreditiv inte avlösts i vanlig ord-
ning har dock även nya kreditiv givits.
Det förefaller dock sannolikt, att det
här till stor del är fråga om honore-
rande av tidigare åtaganden och för-
handslöften från bankernas sida och
att redan nu beviljande av helt nya
byggnadskreditiv i väsentlig mån mins-
kat.

De svårigheter, som nu uppstått på
bostadsfinansieringens område, synes i
grund och botten bero på den form
myndigheterna valt att ge den med hän-
syn till inflationsriskerna nödvändiga
kreditåtstramningen. I räntehänseende
har man nämligen skapat ett läge, där
man medgivit en viss uppjustering av
räntan för långa statsobligationer men
samtidigt förhindrat en motsvarande
anpassning av ränteläget på inteck-
ningslänemarknaden. Avkastningsläget
på långa statsobligationer ligger i dag
i ungefär 3,8, medan räntan för bundna
inteckningslån är spikad i 3,7 och för
obundna i 3,5 procent. Att det på detta
sätt uppstått en marginal mellan räntan
på obligationsmarknaden och räntan för
inteckningslån har försvårat möjlighe-
terna att garantera en tillräcklig till-
strömning av placeringskapital till bo-
stadsfinansieringen. Marginalen brukar
ju regelmässigt ligga åt rakt motsatt håll,
nämligen så att räntan på statslån lig-
ger inte oväsentligt under räntan på
inteckningslån. Särskilt på två punkter
är denna konsekvens uppenbar. Den ena
gäller stadshypoteksföreningarna, som
icke längre på normalt sätt kan fi-

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som anses påkallade för bostadsproduktionens uppehållande.

nansieras via obligationsmarknaden så länge deras låneränta måste ligga lägre än kostnaden för upplåningen. Den andra gäller försäkringsbolagen, som inte kan förväntas i normal omfattning bidra till bostadsfinansieringen så länge de erbjuds bättre placeringsmöjligheter på obligationsmarknaden. Att i ett be-
trängt läge även bostadsbyggandet, såsom herr statsrådet anført, måste bära sin del av åtstramningen finner jag i och för sig naturligt. Vad som inte är naturligt är däremot att man genom räntepolitiska åtgärder försvårar just för bostadsbyggandet att vara med i konkurrensen om de knappa kreditresurser som finns.

Vi har i dagarna i tidningarna fått läsa om en tydlig ganska invecklad transaktion som företagits mellan riksbanken, stadshypotekskassan och affärsbankerna i syfte att lösa upp den del av knuten, som berör hypoteksföreningarna. Statsrådet har inte förklarat innebörden av dessa arrangemang för kammaren. Det är dock svårt att se att det här är fråga om annat än nödåtgärder, som belingas av att man genom den officiella räntepolitiken satt den normala mekanismen ur funktion. Innebörden synes också vara att riksbanken övertar kassans obligationer till högre kurs än som motsvarar det aktuella marknadsläget. Innebär detta en förtäckt subvention till bostadsbyggandet? Det skulle vidare vara intressant att veta, i vilken kvantitativ omfattning detta arrangemang kan komma att bidra till avlyftandet av infrusna byggnadskreditiv. I varje fall måste effekten på något sätt vara begränsad, och man kan inte föreställa sig att denna åtgärd i och för sig skall lösa problemet. Vi har ju att räkna med att försäkringsbolagens möjligheter att bidra till eventuell lånegivning kan vara mycket begränsade ända till långt fram på våren och att sparbankernas aktuella likviditetssläge uppenbarligen inte för närva-

rande medger några mera omfattande arrangemang i bostadsfinansieringen. Jag bortser i detta sammanhang från den effekt av den nuvarande räntestrukturen, som jag tidigare berört.

Herr statsrådet söker nu lugna oss med uttalandet att »det bostadsbyggande som skall komma till stånd i enlighet med uppgjorda planer icke får äventyras på grund av finansierings-svårigheter». Ja, det är nu gott och väl, men så länge vi här i kammaren svävar i okunnighet om dessa planer, kan vi ju inte bedöma om detta bostadsbyggande är tillräckligt i dagens situation på bostadsmarknaden.

Låt mig till slut, herr talman, understryka nödvändigheten av att hålla bostadsbyggandet i gång i all den omfattning som är möjlig. Bostadsbyggandet fick åren 1947—1951 bära nära nog hela bördan av investeringsbegränsningarna, vilket i hög grad medverkat till skapandet av den nu rådande brist-situationen. Inte minst när det gäller investeringarna inom den offentliga sektorn — jag bortser från bostadsbyggandet — är det ofrånkomligt att noga väga dess angelägenhetsgrad och att därvid ha i åtanke det antal lägenheter som eljest kunnat byggas.

Mot bakgrund av vad vi nu upplever förefaller mig beslutet häromdagen att avslå högerns motion om skattepremierat bostadsbyggande föga välbetänkt. En sådan uppläggning hade varit ägnad att bidra till det nysparande som vi så ytterligt väl skulle behöva för att hålla bostadsproduktionen i gång. Vidare vill jag understryka att det vid en knapp kvot är viktigare än någonsin att vidtaga alla tänkbara åtgärder för bostadsbyggandets förbilligande.

Bostadsstyrelsens rapport över bostadsbristen hösten 1954 skiljer sig ju så till vida förmånligt från motsvarande rapport för ett år sedan, att den inte visar någon stegring av bostadsbristen, men därmed kan och får vi inte slå oss

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som anses påkallade för bostadsproduktionens uppehållande.

till ro. Bristen är dock fortfarande ungefär lika stor som den var för ett år sedan, och för hundratusentals människor är den en bister realitet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Endast en kort kommentar till herr Cassels anförande.

De planer i fråga om bostadsbyggnadens omfattning som regeringen kommer att presentera för riksdagen blir ju kända vid riksdagens öppnande den 11 januari 1955, och vi får då tillfälle att diskutera dem ur allmänna bostadspolitiska synpunkter. För egen del är jag självfallet beredd att försvara dessa planer, och jag anser mig redan i dag kunna säga att jag också tror mig om att kunna göra det.

Jag tror inte det är riktigt att som herr Cassel gjorde kommentera interpellationssvaret så, att riksdagen lämnas i fullkomlig okunnighet om både det ena och det andra. I svaret har i mycket bestämd form sagts ifrån att det bostadsbyggande, som vi anser oss orka med inom ramen för vår investeringsverksamhet, icke får hindras av besvärligheter med finansieringen. Det är ju en regeringsdeklaration, och i den mån riksdagen har något förtroende för regeringens deklarationer har den väl ändå något värde och förtjänar inte att kommenteras med att riksdagen lämnas i fullkomlig okunnighet.

Jag har inte ämnat gå in på detta i många avseenden komplicerade problem, ett problem som enligt min uppfattning inte heller vinner så mycket på att diskuteras offentligt utan är av den natur att man får försöka åstadkomma en lösning från fall till fall där det verkligen hakar upp sig. Men man får ju inte bortse ifrån att bakgrunden till denna åtstramning på finansieringssidan ligger i den allmänna kreditåtstramning som vi alla samt och

synnerligen varit eniga om. Bakom detta ligger också en överenskommelse dels mellan riksbanken och affärsbankerna om att byggnadskreditiven skall gå med preferens, och dels mellan riksbanken och försäkringsinrättningarna och kapitalplaceringarna om att inteckningslånen skall gå med preferens. Det är ju möjligt att dessa inteckningar inte är de mest profitabla papperen för försäkringsbolagen, det kan hända herr Cassel har rätt i att det är mera profitabelt att köpa vissa slag av obligationer. Kvar står dock att det mellan riksdagens bank och försäkringsbolagen föreligger en överenskommelse, ett gentlemen's agreement, att lånen till bostadsproduktionen skall gå med prioritet.

Om man har möjlighet att som byggnadsminister varje dag ta del av de väldiga investeringsprojekt som försäkringsbolagen presenterar i nuvarande kreditläge och investeringsläge — investeringsprojekt som inte stannar vid ett tiotal miljoner kronor utan för en hel del av företagen belöper sig till åtskilliga tiotal miljoner kronor — kanske man ändå kan göra den reflexionen att det inte är riktigt så illa ställt med kreditmöjligheterna som det onekligen har gjorts gällande i den allmänna debatten.

Om man inte vill finansiera bostadsproduktionen genom att låta riksbanken trycka nya sedlar utan vill låta finansieringen ske inom den kreditvolym vi anser vara sund och riktig och med bibehållande av den överenskomna preferensen och styrningen av krediterna, är det väl rätt naturligt att detta problem i sin teknik blir sådant att det mera är ägnat att bli föremål för direkta ingrepp i handling, där det verkligen knyter sig, än att alltför mycket diskuteras offentligt. Jag kan försäkra herr Cassel att jag redan för tre, fyra månader sedan uppvaktades av representanter för alla de olika for-

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som anses påkallade för bostadsproduktionens uppehållande.

merna av byggnadsföretagare, både allmännyttiga, bostadskooperativa och enskilda företagare, vilka presenterade dessa problem. Jag har inte kunnat säga dem annat än att de väl får vara vänliga att komma tillbaka när de aktuella problemen rullas upp, så får vi se om vi kan lösa dem. De har sagt mig att alla dessa problem kommer att inställa sig, men på ett egendomligt sätt har de problem som verkligen uppkommit i de allra flesta fall lösts på ett eller annat sätt. Om så inte skett har ju riksbanken företagit vissa speciella arrangemang. Ett sådant arrangemang är det trekantsavtal som herr Cassel omnämnde i sitt anförande. Hur detta avtal är konstruerat behöver jag väl inte utveckla för kammaren då man kan läsa därom i mycket enkla pedagogiska uppläggningar i dagspressen. Det är en möjlighet att lösa problemen där de uppkommer. Det kan tänkas att det finns andra vägar att lösa dem, men om man vill vinna syftet att inom ramen för en given kreditvolym styra över kapitalmarknaden till bostadsbyggandet, tror jag inte det finns någon anledning att försöka presentera något slags patentlösning. Den möjligheten föreligger inte när man arbetar med ett material av denna art.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Herr Cassel har utan tvivel rätt i att det har förekommit en avsevärd oro hos byggnadsföretagare av alla kategorier över den kredit-situation, som han har tagit upp i sin interpellation och som naturligtvis är väl värd att diskuteras här.

Jag vill emellertid i detta sammanhang göra ett påpekande. Om det nu i dag råder oro bland byggnadsföretagarna av de anledningar, som herr Cassel har skisserat i sin interpellation, hur mycket större skulle då inte oron ha varit, om riksdagen i våras hade

tagit högerns program när det gällde avvecklingstakten i fråga om subventionerna, i stället för den i och för sig ingalunda långsamma avvecklingstakt som riksdagen på socialministerns förslag tog? Då skulle naturligtvis byggnadsföretagarna, icke minst de enskilda, ha haft anledning att se ännu mera mörkt på den framtida situationen än herr Cassel anser att de i vissa avseenden i dag gör, och de hade även då varit mera återhållsamma med nya byggnadsinitiativ.

Icke förty är det klart att herr Cassel har rätt i att ett allvarligt problem här tornar upp sig. Jag bedömer för min del inte dagens läge fullt så allvarligt som herr Cassel. Det fins ju en ytterligare förklaring, förutom dem som har kommit fram här tidigare i meningsskiftet mellan herr Cassel och socialministern, till att det faktiskt har blivit en så pass kraftig expansion av byggnadskreditiven som det har blivit. Det är klart, att en av anledningarna är att kreditiven icke har avlyfts i önskvärd omfattning. Men det finns naturligtvis också den anledningen, att vi under de sista två åren har haft en mycket stor expansion av hela den byggnadsvolym, som har befunnit sig under arbete. Det har varit fråga om en snabb och stark expansion. För ett par år sedan var väl antalet lägenheter under byggnad av storleksordningen 50 000. Den siffra, som vi hade den 1 november i år, har jag inte sett offentliggjord någonstans, men den ligger vid 70 000. Så många lägenheter hade vi alltså i produktion den 1 november i år. Det är en hög siffra, och där ligger naturligtvis också en del av förklaringen till att byggnadskreditivens volym i bankerna har växt.

Den oro som jag anser att det finns anledning att hysa är alltså inte i första hand den, att även denna sektor av produktionen får känning av den kärvhet som kreditåtstramningen innebär.

Svar på interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

Det är självklart att den måste få en viss känning av detta — jag delar socialministerns uppfattning på den punkten. Men den oro som jag erfar, den har sammanhang med de planer som socialministern nu inte säger någonting annat om än att han vill ta ansvaret för att försvara det program för bostadsproduktionens omfattning för framtiden som regeringen skall framlägga i januari. För det programmet skall det inte uppstå några svårigheter med finansieringen, säger han.

Det är ju likväl tydligt att det stora felet med regeringens tidigare program har varit, att socialministerns och regeringens bedömning har grundats på en stor underskattning av de faktiska resurserna och släpat ofantligt mycket efter.

Jag tror att socialministern för inte så länge sedan, i samband med diskussionen förra hösten eller kanske något tidigare, fällde uttrycket att man bygger »till sista murare» när byggnadstakten är på nivån 50 000 lägenheter. Det var ju inte så, utan nivån steg starkt. Regeringens planer rörde sig med betydligt lägre siffror än den faktiska verkligheten redan då hade hunnit fram till, och nu har den faktiska verkligheten avancerat ytterligare i detta avseende.

Om de planer, som socialministern här talar om, innebär att han i stort sett håller fast vid den bedömning som han hade i den statsverksproposition som vi behandlade i våras, då har vi naturligtvis att se fram emot mycket stora svårigheter för den redan i gång varande produktionen och en avsevärd inskränkning av bostadsproduktionen för framtiden. Men är det så att socialministern här kommer på det klara med att hans tidigare bedömning var felaktig, då blir det en annan sak. De angelägenheterna får vi väl diskutera när propositionen föreligger.

Men låt mig, eftersom socialminis-

tern nu själv har låtit regeringens förslag, som ju i vanlig ordning kommer att presenteras för riksdagen i januari, skymta ett par gånger, passa på att understryka ett par ord som herr Cassel anförde och som jag anser vara av väsentlig betydelse. Skulle det inte vara möjligt att den här gången ägna ett avsevärt större intresse åt de möjligheter, som socialministern och jag tidigare har diskuterat så många gånger, nämligen att lägga upp det allmännas politik med en mycket mera bestämd inriktning på att stimulera den billiga och rationella produktionen, både när det gäller flerfamiljshusen och enfamiljshusen? I synnerhet när det gäller de sistnämnda har ju verkligen så mycket skett i rationaliseringshänseende under den sista tiden, att jag tycker det skulle föreligga goda möjligheter, med hela den apparat och alla de experter, som står till socialministerns förfogande, att här presentera ett förslag som premierar den billiga och rationella produktionen. Herr Cassel har alldeles rätt däri, att ju kärvare och trängre utrymmet blir, desto mera angeläget är det att verkligen få en sådan uppläggning av det allmännas politik att den uppfyller det önskemål som jag här sist har talat om.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Svar på interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en till mig framställd interpellation har herr Senander erinrat om den arbetsnedläggelse, som i våras ägde rum i ett flertal av landets hamnar strax efter det att nya kollek-

Svar på interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

tivavtal träffats för stuveriarbetet i hamnarna och vilken arbetsnedläggelse sedermera föranlett arbetsgivarna att instämma de i konflikten indragna arbetarna och fackföreningarna till arbetsdomstolen med yrkande om skadestånd. Enligt vad interpellanten framhåller skulle arbetsgivarnas åtalsaktion och arbetsdomstolens domar i saken inte harmonisera med den allmänna rättsuppfattningen. Interpellanten framhåller vidare bl. a., att arbetsdomstolen inte är ett medel för åstadkommande av arbetsfred och att domstolen skapar irritation och bitterhet. Enligt interpellantens mening bör domstolen försvinna.

Mot bakgrunden av vad sålunda och i övrigt framhållits i interpellationen har herr Senander frågat mig, om det är regeringens uppfattning att lagstiftning och domstol skall kunna utnyttjas som vapen mot arbetarna i intressetvister av den karaktär som belysts i interpellationen.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Syftet med 1928 års lagstiftning om kollektivavtal och om arbetsdomstol var att skapa fred på arbetsmarknaden. Vid lagstiftningens tillkomst rådde meningsskiljaktigheter såväl rörande frågan om en dylik lagstiftnings lämplighet som rörande frågan om lagstiftningens omfattning och utformning. Man visste att man här rörde sig på ett ömtåligt område och inskränkte därför lagstiftningen till att avse endast s. k. rättstvister, d. v. s. i huvudsak mål rörande tolkning av kollektivavtal och mål rörande olovliga stridsåtgärder. Övriga tvister på detta område, s. k. intressetvister, lämnades utanför lagstiftningen. Beträffande dessa tvister förhåller det sig i stort sett alltjämt så, att den kollektiva arbetsmarknadens kampmedel ej blivit föremål för lagstiftning. Här har man gått den vägen att man har sökt underlätta själva av-

talsslutandet genom att ställa en väl utbildad samhällelig medlingsapparat till förfogande för arbetsmarknadens parter; och dessa har genom samarbete sökt lösa problemet.

De av herr Senander berörda strejkerna har — enligt vad interpellanten själv uttalar — haft karaktär av en protestaktion bl. a. mot den enligt arbetarnas mening dåliga kollektiva avtalsuppgörelsen. Det har alltså även enligt interpellantens uppfattning varit fråga om olovliga stridsåtgärder. Frågan om vilken påföljd som drabbar dem som deltagit i strejkerna är i enlighet härmed icke någon intressetvist utan en ren rättsvist, som är att bedöma enligt gällande lagstiftning.

1928 års arbetsfredslagstiftning tillkom efter en politisk strid. Under de närmaste tio åren efter lagstiftningens tillkomst väcktes inom riksdagen vid olika tillfällen förslag om att riksdagen måtte besluta upphäva lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol. Riksdagen ställde sig dock varje gång avvisande till dessa förslag. Senast år 1939 uttalade riksdagen att skäl ej förebragts för att upphäva lagarna. Där-efter har enligt min mening ej förekommit någonting som kan motivera ett ändrat ställningstagande i detta hänseende.

Med det anförda anser jag, herr talman, mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag ber att till socialministern få framföra ett tack för hans svar på min interpellation.

I denna interpellation har jag tillåtit mig att karakterisera kollektivavtalslagen som en klasslag och arbetsdomstolen som en klassdomstol. Jag har därvid hänvisat till vad som förekommit under arbetsdomstolens handläggning av massåtalen mot landets hamnarbe-

Svar på interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

tare. Domstolsförhandlingarna jämte arbetsgivarnas utmanande uppträdande bör ha klart visat, att kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen kan av arbetsgivarna utnyttjas som ett vapen i syfte att hindra arbetarnas rörelsefrihet i kampen för sina intressen.

Vi kommunister är inte ensamma om vår uppfattning i denna sak. Utan tvekan är större delen av arbetarklassen av samma mening. Även många utanför arbetarklassens led betraktar lagen och domstolen som ensidigt riktade mot arbetarna och därför ägnade att skapa irritation i stället för att, såsom socialministern förmodade, åstadkomma »arbetsfred».

Arbetarrörelsen har sedan gammalt fört en hård kamp mot lagstiftning av denna karaktär. Inga klasslagar har heller kunnat genomföras utan det starkaste motstånd från arbetarrörelsens sida. Redan efter hudiksvallsarbetarnas strejk år 1885 uttalade Hjalmar Branting följande drastiska dom över samhällets inblandning genom lagstiftning eller eljest till kapitalisternas förmån. Han sade att »svaret på strejker blir avskedanden — ty bolagen kan aldrig, om man får tro dem själva, 'bära' några höjningar i arbetslönerna — och samhällets hela makt, både domstolar och bajonetter, står i bakgrunden för att ge arbetsgivarnas fordringar nödigt eftertryck — aldrig arbetarnas...» Inte mindre drastiskt uttryckte sig många av arbetarnas ledare, då förslagen om kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen genomtrufades i riksdagen av en borgerlig majoritet. Hela den politiska och fackliga rörelsen reste motstånd mot lagstiftningsförslaget. 365 000 arbetare demonstrerade eller strejkade, och den socialdemokratiska partiledningen utgav ett manifest med parolerna: »Fram till protest mot tvångslagarna!» och »Leve arbetarnas solidaritet!»

Vid frågans behandling i riksdagen

skrädde inte arbetarnas representanter orden. De krävde t. o. m. regeringen Ekmans avgång. Per Albin Hansson förklarade enligt riksdagsprotokollet bl. a.: »Jag kallar ett sådant sätt att handlägga ett ömtåligt spörsmål för lättsinne.» Han signalerade fortsatt kamp mot lagen genom förklaringen: »Arbetarrörelsen låter sig inte hindra av en lag som denna. Beslutet blir en olycka, det kommer att få ödesdigra verkningar detta.» Gustav Möller förutskickade regeringens fall och uttalade: »Dådet skall fullbordas i dag. Fader förlåt dem, ty de veta icke vad de göra.» — »För min skull hoppas jag i varje fall, att förgörelsens stund skall komma för den regering, som anser sig kunna blankt strunta i varje hänsyn till meningen inom landets största samhällsklass.» Arthur Engberg tände parollen om fortsatt strid: »Jag är övertygad om att, därest denna lag genomföres, skall striden inte vara slut, utan då först skall den börja på allvar.» Värner Rydén ställde direkt uppmaningen att störta regeringen: »Låt oss komma överens om att det stora intresset i Sverige i denna stund är att störta regeringen.» Slutligen uttalade herr Hallén till regeringen: »Likhärlarnas fötter vänta redan vid dörren.»

Det fanns vid denna tidpunkt ingen tvekan om var arbetarrörelsen och dess ledare stod i denna strid. Nu förklarar socialministern i sitt interpellationssvar, att sedan riksdagen år 1939 avslög en motion om kollektivavtalslagens avskaffande har enligt hans mening inte förekommit någonting som kan motivera ett ändrat ställningstagande i detta hänseende.

Jag tror, att det är mera berättigat att ställa frågan: Vad är det som inträffat sedan lagens tillkomst, som raserar alla de kraftiga argument, som då presterades av arbetarrörelsens främsta män? Kunde deras omdöme vid den tidpunkten vara så förvillat, att de

Svar på interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

inte förstod vad saken gällde? Jag anser tvärtom, att alla deras argument är lika gångbara i dag som de var för 27 år sedan.

Det har dessutom på senaste tid förekommit en hel del, som bekräftar de farhågor, som uttalades av en samlad arbetarrörelse, då lagen antogs. Att, såsom socialministern gör, låtsas att ingenting inträffat sedan år 1939, som kan föranleda ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida, är enligt min mening att blunda för fakta. Jag skall inte här beröra alla de exempel, som visar, att kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen varit till arbetarnas nackdel i mera betydande frågor.

Jag tycker, att det bör räcka med vad jag anfört i min interpellation, nämligen massåtalen mot hamnarbetarna. Denna händelse, som väckt uppmärksamhet långt utanför landets gränser, är ett så enastående vittnesbörd om arbetsgivarnas brutalitet och kollektivavtalslagens ensidighet, att den omöjliga kan avfärdas med förklaringen »ingenting har förekommit».

Det är riktigt, när socialministern konstaterar, att även jag anser hamnarbetarnas aktion »olovlig». De åtalade hamnarbetarna har själva medgivit detta inför arbetsdomstolen. Enligt den klasslag, som kallas kollektivavtalslagen, var arbetsnedläggelsen självfallet »olovlig». Detta är ändock inte kärnfrågan. Det går inte att enbart med hänvisning till lagens bokstav fördöma en handling. Vad som är rättvisaste lag i dag kan i morgon vara den orättfärdigaste. Jag vill här än en gång citera Hjalmar Branting. Han skrev i tidskriften Tiden, då reaktionen under hänvisning till förefintlig lag lät åtala August Strindberg för hans bok Giftas:

»Vad hör det hit, om det är lagligt? Det var lagligt när Roms kejsare lät bränna kristendomens martyrer, när missionärerna dödades, när Gustav II Adolf lät avrätta de fyra katolikerna,

när Thorild fick gå i landsflykt, när Lindeborg dömdes till döden. Historien vimlar av lagliga handlingar, vilka en eftervärld ej kan undgå att stämpla som galenskap eller förbrytelse.» Så långt Hjalmar Branting.

Många dömdes på sin tid enligt åkarpplagen, men ingen vill väl nu, sedan denna monstruösa klasslag avskaffats, beteckna dem, som dömts enligt denna, som brottslingar. De måste tvärtom betecknas som offer för en snedvriden klasslagstiftning. Jag hyser också den meningen, att de dömda hamnarbetarna, även om de brutit mot lagen, icke kan stämplas som illojala samhällsmedborgare. Det finns betydligt större anledning att fördöma arbetsgivarna, ehuru de är oätkomliga för lagen. Vi har nämligen i detta fall att göra med framprovocerade lagbrott. Arbetsgivarnas stupida och hänsynslösa motstånd mot arbetarnas rimliga krav på att åtminstone ställas i någorlunda paritet med andra arbetare är huvudorsaken till vad som inträffade i april månad i landets hamnar.

Arbetsförtjänsterna har sedan flera år tillbaka varit synnerligen dåliga. Endast med hjälp av ett omfattande övertidsarbete har hamnarbetarna kunnat skaffa sig ett hjälpligt uppehälle. En hamnarbetare har inte ens under högkonjunktur full arbetsvecka. Hans arbete upphör, då hans båt är lossad eller lastad, och det är sällsynt, att han omedelbart får gå till en annan båt. Han är skyldig att utan ersättning passa de s. k. uppropen. I Stockholm måste hamnarbetaren vara närvarande vid fyra upprop dagligen. Det kan inträffa, att han icke alls erhåller arbete, trots att han fyra gånger stått till arbetsgivarens förfogande.

Förhållandena är ungefär desamma i övriga hamnar. Ur min egen erfarenhet kan jag nämna, att samma slags passning på arbete på sin tid förekom för tullverkets extrapersonal, men detta

Svar på interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

system avskaffades redan år 1923. För hamnarbetarna existerar det emellertid alltjämt och utgör därmed en god illustration till efterblivenhet i arbetsvillkoren i våra hamnar.

Även i andra avseenden råder förhållanden, som möjligen kunde anses passande under 1800-talet men icke för vår tid. I Göteborg har 700—800 hamnarbetare fyra duschar till sitt förfogande i stora väntrummet. Där finns tvättplatser för sex man. Två man får dela klädsåk, breda som skolådor. Den som tror att detta är överdrifter hänvisar jag till en reportageserie i Ny Tid i oktober månad i år.

Olycksfallsstatistiken är skrämmande. För andra kvartalet i år visar den för Göteborgs hamn 70 olycksfall per 100 årsarbetare. I denna hamn arbetar inte mindre än 300 partiellt arbetsföra hamnarbetare, och av dessa har 70 procent ryggsador, ådragna i det hårda arbetet.

Trots dessa påtagliga och upprörande missförhållanden har arbetsgivarna motsatt sig arbetarnas krav på en annan och vettigare ordning. Det har därför under årens lopp ackumulerats ett missnöje i landets hamnar, som förr eller senare måste resultera i en explosion. Det finns ett gammalt gott svenskt ordspråk som säger att »nöd bryter lag». När hamnarbetarna sett att förhandling efter förhandling resulterat i litet eller ingenting på grund av ersonliga arbetsgivares motstånd, är det då att förvåna sig över att de tillgripa stridsmedel, även om de skulle vara förbjudna enligt lag?

Man kan orda hur mycket man vill om att arbetarna brutit lag eller, som man sagt i ett fall, att de är den angripande parten, men man kommer aldrig undan det faktum, att det är arbetsgivarna som provocerat angreppet.

Tyvärre kan arbetsgivarna inte ställas till juridiskt ansvar. De kan behandla sina arbetare på sätt som jag här

skildrat, de kan ställa dem utan arbete och existens, och det finns ingen lag som drabbar dem. Men om arbetarna till försvar för sin rätt att existera som människor på sitt arbete vägrar arbeta under några dagar, då drabbar lagen dem med hela sin tyngd. Detta förhållande tycker jag väl illustrerar kollektivavtalslagens karaktär av klasslag.

Härmed är jag inne på arbetsdomstolens handläggning av massåtalen mot hamnarbetarna. Jag vet att det är ett känsligt kapitel att här i riksdagen behandla domstolarnas utförande av sina uppdrag. Jag kan dock, herr talman, försäkra, att jag skall använda så parlamentariska ordalag som det med hänsyn till omständigheterna är möjligt, då jag behandlar detta avsnitt.

Det bör stå klart för alla och envar, att arbetsgivarna inte föranstaltar om massatal mot sina arbetare av omtanke om »lagens helgd», som uttrycket brukar heta. Utan tvivel måste hela denna aktion bedömas som en klar repressalieåtgärd. Detta har säkerligen också redan från första stund varit uppenbart för arbetsdomstolen. Men arbetsdomstolen har dock hittills utdömt högsta skadestånd, vilket inneburet bifall till arbetsgivarnas krav.

I kollektivavtalslagens § 8 heter det: »Om med hänsyn till den skadevällandes ringa skuld, den skadelidandes förhållanden i avseende å tvistens uppkomst, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum.»

Det är tydligt, att till och med de reaktionära tillskyndarna av denna lag förutsett, att arbetsgivarna kan provocera lagbrott. Paragrafen föreskriver, att arbetsgivarnas förhållanden i avseende å tvistens uppkomst kan motivera att skadestånd över huvud taget inte utdömes.

Svar på interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressesvifter.

Herr socialminister! Förelåg inte i målet mot hamnarbetarna praktiskt taget alla de förutsättningar, varom lagen talar, för befrielse från skadestånd? Det är klarlagt, att arbetsgivarnas förhållanden i avseende å tvistens uppkomst varit sådana, att arbetsgivarna under inga omständigheter kan fritagas från ansvar. Men i stället för att i enlighet med § 8 avvisa arbetsgivarnas oblyga anspråk, så har domstolen hittills utdömt högsta möjliga skadestånd. (Här avbröts talaren genom klubbslag av herr *talman*, som yttrade: »Förhållandena vid arbetsdomstolen må icke kritiseras i riksdagen.» Härefter fortsatte talaren:)

Herr talman! Jag skall försöka undvika att kritisera utslaget, men jag vill bara säga att det här förelåg en möjlighet för domstolen att handla enligt den gamla domarregeln »hellre fria än fälla».

För den fällande domen mot Göteborgs hamnarbetarackförbund angavs som ett mycket avgörande motiv, att avdelningens ombudsman vid sin uppmaning till arbetarna att återupptaga arbetet icke hade använt sig av högtalare utan använt sina naturliga röstresurser.

Vid rättegången i Stockholm yrkade arbetsgivarna att även de partiellt arbetslösa skulle dömas till skadestånd. Förbundets ombudsman hemställde att de omedelbart skulle skiljas från målet därför att de över huvud taget inte kunnat arbeta då de var helt beroende av att de övriga arbetade. Arbetsgivarförbundets representant bestred yrkandet med motivering att »stämningen endast avser huruvida de haft för avsikt att arbeta eller inte». De åtalade partiellt arbetslösa blev icke skilda från målet.

Herr talman! Det skall bli högéligen intressant att se om domstolen skall döma dessa arbetare till skadestånd på grund av arbetsgivarnas påstående att

de »haft för avsikt» att icke arbeta. Skulle så bli fallet, har vi här i landet betänkligt närmat oss den japanska rättsskipningen under kriget, som straffbelade »farliga tankar».

Arbetsgivarna har under processen levat högt på den formella omständigheten, att avtal träffats under »övliga former» och att därför hamnarbetarnas »brott» var särskilt kvalificerat. Till detta bör endast erinras om att hamnarbetarna till 90 procent förkastade förslaget till uppgörelse i en allmän omröstning.

I Göteborg avlogs förslaget med 1 063 röster mot 25. I Stockholm var siffrorna 390 mot förslaget och endast 1 för. I Norrköping röstade alla emot. 144 sade nej i Ådalen och 2 röstade ja. I Sundsvall var 178 emot förslaget och 2 röstade för o. s. v.

När arbetsgivarna därför söker be-
täckning bakom uppgörelsen, så bör deras repressalieaktion mot tusentals hamnarbetare ses mot bakgrunden av att dessa arbetare med överväldigande majoritet förkastat densamma. Juridiskt må arbetsgivarna ha stöd för sina massåtal. Moraliskt sett saknar de allt stöd för sina handlingar. Om arbetarna fälles till ansvar av arbetsdomstolen, så är arbetsgivarna dömda av en enhällig arbetaropinion. Det är endast att beklaga, att regeringen icke velat sluta upp i en opinion, som fördömer att kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen utnyttjas som vapen mot arbetarna i deras berättigade kamp för sina intressen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det var en imponerande citatsamling interpellanten började sitt anförande med, men han glömde medvetet eller omedvetet att dra den helt naturliga konklusionen att de citerade yttrandena passade på sin tid men inte

Svar på interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

passar i dag. Jag var själv 1928 en ung fackföreningsman och gick med i en demonstration mot införande av arbetsdomstol och kollektivavtalslag. Jag ansåg vid det tillfället lika väl som alla mina kamrater, att de uttalanden som här har citerats var riktiga. Men bakgrunden var världskriget 1914—18 med det jobberi och det gulascheri som hade karakteriserat den tiden, bakgrunden var arbetslösheten i början på 1920-talet, vilken samhället inte gjorde några allvarliga ansträngningar för att komma till rätta med, bakgrunden var Stripadirektiven från 1926. Men ingen vill väl göra gällande att de personer, som herr Senander citerat, i dag skulle fälla dessa uttalanden mot bakgrunden av det samhälle vi nu lever i. Lika galet som det är att läsa Marx utan att ta hänsyn till den historiska utvecklingen sedan hans tid, lika galet är det att citera dessa uttalanden utan att ta hänsyn till vad som har hänt sedan de tillkom.

Sedan vill jag bestrida, att majoriteten av den svenska arbetarklassen talar genom herr Senander, när han kritiserar arbetsdomstolen och kollektivavtalslagen. Herr Senanders politiska parti, men bara det politiska partiet, talar genom herr Senander. Jag har en om inte längre så i varje fall en ganska lång fackföreningsbana bakom mig och har deltagit i åtskilliga förbunds- och landsorganisationskongresser, där dessa frågor debatterats. Man bör se läget som det är i dag. Det går inte att mobilisera en majoritet på en central svensk fackföreningskongress för de tankegångar som herr Senander gjort sig till tolk för. Jag kan erinra om att jag har börjat min fackliga bana inom ett område, där övergrepp i rättstvister var vanliga. Jag reste som ombudsman och agitator på den svenska landsbygden för de svenska lantarbetarnas räkning. Organisationen var för svag för att hävda sig med vanliga fackliga medel, men arbetsdomstolen gav organisationen rätt och hjälpte

till att fostra en mot fackföreningsrörelsen mycket negativt inställd arbetsgivar-kår till vad den har blivit i dag, en arbetsgivar-kår som accepterar fackföreningsrörelsen och kollektivavtalen fullt ut. Arbetsdomstolen har där medverkat på ett sätt som i varje fall herr Senander inte kan ha något begrepp om.

Jag vill efter detta säga något mera i själva den sakfråga som interpellationen berör. Herr Senander kritiserade arbetsdomstolens behandling och gjorde gällande — även om han avbröts av talmannens klubba — att domstolen borde ha kunnat ta större hänsyn till den bakgrund som hade utlöst den reaktion, som vi har bevittnat i hamnarna. Herr Senander uppehöll sig utförligt vid den bakgrunden. Nu är det inte mindre än 18 mål som arbetsdomstolen haft att handlägga om konflikter i våra hamnar och med stuveriarbetarna. Av dessa 18 mål har man fällt utslag i två, och de övriga 16 ligger nu under slutbehandling. Mycket talar väl för att vi inom de närmaste veckorna kan räkna med att få dessa utslag. I de två avkunnade domarna har fackföreningens skadestånd nedsatts i förhållande till vad man på arbetsgivarsidan har yrkat i båda fallen. I ett av fallen har också de individuella skadestånden nedsatts. Hur man kommer att handla i de kvarvarande 16 målen vet jag inte, men skall man dra slutsatser av vad som redan hänt är det oriktigt att säga att arbetsdomstolen icke har tagit hänsyn till de bakomliggande bevekelsegrunderna.

Allra sist, herr talman, vill jag bara göra ett påpekande. Herr Senander slutar sin interpellation med att fråga om det är regeringens uppfattning att lagstiftning och domstol skall kunna utnyttjas som vapen mot arbetarna i intressetvister av den karaktär som här har belysts. Jag har meddelat i mitt svar, att det här inte är fråga om intressetvister utan att det är en klar och odiskutabel rättstvist. Det är ett brott

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

mot gällande lag, emot det avtal som säger att tvister beträffande rättsfrågor skall avgöras av arbetsdomstol under den tid avtalet gäller. Herr Senander konstaterar i sitt inlägg att man även från arbetarsidan nu har medgivit att strejkerna varit stridande mot lag och avtal, och de är följaktligen att anse som rättstvister och icke som intressetvister. Efter den förklaringen blir det inte en bokstav kvar av herr Senanders interpellation. Herr Senander frågar om det är regeringens uppfattning att lagstiftning och domstol skall utnyttjas som vapen mot arbetarna i intressetvister av den karaktär som här belyses. Alla är ense om att detta är en rättstvist och ingen intressetvist, och om nu inte herr Senander har haft behov av att — jag får väl säga det utan att behöva ta det tillbaka — för politiska syften försöka slå mynt av de här frågorna, så har ju herr Senander kunnat gå upp och svara att han misstog sig, det var ingen intressetvist utan en rättstvist, och följaktligen är reglerna för denna tvists behandling en gång för alla fastställda.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Till det sista vill jag säga, att även om man anlägger ett rent formellt betraktelsesätt i denna sak kan man inte komma ifrån att arbetsgivarna här har begagnat tillfället att utnyttja kollektivavtalslagen såsom ett vapen mot arbetarna. Själva upphovet är ju dock i verkligheten en gammal intressetvist, där ett missnöje sedan många år tillbaka ackumulerats och tagit sig det uttryck som jag har påtalat i min interpellation.

Jag vill samtidigt säga ifrån, att det imponerar mycket litet på mig att socialministern upprepar de gamla beskyllningarna att vi, när vi tar upp en fråga som berör arbetarklassen och speciellt den fackliga rörelsen, försöker »slå politiskt mynt» av den. Finns det

någon anledning för socialministern att ifrågasätta vår ärliga strävan att gagna arbetarklassen då vi för dess talan i ena eller andra avseendet?

Socialministern bestrider min uppgift om att arbetarklassen är motståndare till denna klasslag och till arbetsdomstolen. Jag är för min del övertygad om att majoriteten av arbetarna, om en allmän omröstning genomfördes om denna lag, skulle ta ställning emot den. Jag vill erinra om att det inte är så många år sedan pappersförbundskongressen enhälligt uttalade sig för ett avskaffande av kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen.

I sammanhanget skulle jag vilja säga, att när jag tecknat bakgrunden till vad som har skett är detta av väsentlig betydelse, ty denna fråga måste bedömas mot bakgrunden av de vedervärdiga förhållanden som råder i Sveriges hamnar. Till sist vill jag än en gång slå fast att arbetsgivarna passat tillfället att med utnyttjande av kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen slå ett slag mot arbetarna för att de gått i strid för sina intressen och därmed söka avskräcka dem från att i framtiden tillgripa strejkvapnet för att hävda sina intressen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10.

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet för att i ett sammanhang besvara herr Holmbergs interpellation angående missförhållanden, som uppstått för de anställda och för allmänheten genom personalindragningarna vid statens järnvägar, dels ock herr Löfgrens interpellation angående en systematisk undersökning rörande

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseiningarna.

orsakerna till den senaste tidens tågförseiningar.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Andersson lämnade nu endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! I tvenne interpellationer har frågor riktats till mig rörande vissa förhållanden vid statens järnvägar. Herr *Holmberg* har frågat, om jag avser att företaga något ingripande med anledning av de missförhållanden, som uppstått för de anställda och allmänheten genom personalindragningarna vid statens järnvägar, samt herr *Löfgren*, om jag vill upplysa om huruvida någon systematisk undersökning gjorts rörande orsakerna till den senaste tidens tågförseiningar och om vilka åtgärder som planeras i syfte att i så stor utsträckning som möjligt minska tågförseiningarna utan att säkerhetskraven eftersättes.

Båda interpellationerna berör problemet med tågförseiningarna. Herr *Holmberg* tar emellertid i sin interpellation även upp en rad andra spörsmål beträffande SJ:s verksamhet. Jag kommer att först uppehålla mig vid dessa.

Huvuddragen i herr *Holmbergs* interpellation kan anges med de uttalanden som interpellanten inledningsvis gjort. De lyder:

»Järnvägsstyrelsen har under de senaste åren företagit en mycket omfattande indragning av lägre personal. Allt tyder på att det inte främst handlar om rationalisering i den meningen, att man ersatt en del förutvarande personal med tekniska hjälpmedel och bättre organisation. Till helt övervägande del har inskränkningen gått ut över personalen genom en ytterligare högt uppdriven arbetsintensitet, försämrade arbetsförhållanden och därav följande stor sjuk-

domsfrekvens och olyckor i arbetet. Det stora antalet järnvägsolyckor är också alarmerande, och för allmänheten har dessutom uppstått olägenheter genom tågförseiningar och i övrigt försämrad service.»

I övrigt har herr *Holmberg* i huvudsak utvecklat de synpunkter, som antyds i detta citat. Innan jag svarar på den direkta fråga, som riktats till mig och som ju betingas av herr *Holmbergs* angivna allmänna inställning till rationaliseringsverksamheten inom SJ, skall jag uppehålla mig något vid de s. k. missförhållanden, som interpellanten pekat på.

1. Frågan om rationaliseringens in-
neboerd:

Det är inte enbart de av interpellanten antydda produktivitetsbefrämjande åtgärderna av teknisk och organisatorisk art, som möjliggjort personalminskningen vid SJ utan även den valmiska trafiken. Det är t. o. m. så, att just nedgången av trafiken gjort en reducering av personalstyrkan nödvändig. Anpassningen har uppnåtts dels genom att tjänster efter pensionerad personal satts vakanta, dels genom att tillfällig och extra personal samt aspiranter i viss utsträckning friställts.

Sammanhanget får en viss belysning, om man jämför trafikens och personalstyrkans utveckling mellan högtrafikåret 1951 och år 1953, som är det senaste för vilket hittills uppgifter i båda dessa hänseenden föreligger. Det visar sig vid en sådan jämförelse, att antalet resor vid SJ minskat med ca 8 procent och antalet ton gods, exklusive lapp-landsmalmen, med ca 14 procent, medan personalen mellan juni 1951 och juni 1953 minskat med 4,2 procent. Först i juni 1954 hade personalindragningarna stigit till något över 8 procent. Dessa siffror visar, att personalminskningen icke helt motsvarar nedgången i trafiken. Att indragningarna emellertid kunnat genomföras i den omfatt-

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

ning, som skett, beror självfallet på den mängd produktivitetsfrämjande åtgärder som vidtagits, såsom ökad ban-elektrifiering, väsentligt ökad diesel-drift och rälsbussdrift, vilka driftformer kräver mindre personal än ångdrift, stor anskaffning av maskinella hjälpmedel för spårunderhåll och magasinsarbete m. m. samt en fortlöpande översyn av arbetsorganisation och planering inom skilda arbetsområden.

2. Interpellanten talar endast om indragningar av *lägre* personal.

Detta ger mig anledning erinra om att även personalbeståndet inom de högre lönegraderna kraftigt påverkats av organisatoriska och andra åtgärder. Bland sådana som vidtagits den 1 juli 1951 eller senare må nämnas, att 4 byråer inom järnvägsstyrelsen samman-slagits till 2, att distriktskansliet vid VII distriktet, 4 bansektioner, 2 maskinsektioner och 4 trafiksektioner indragits, att ett 15-tal stationer av klass 23 och högre sänkts i klass samt att stationer sammanförts under gemensamt stationsbefäl, m. m. Inom själva järnvägsstyrelsen har däremot det totala antalet anställda ökat fram till början av 1954. Denna tendens, som först där-efter avbrutits, har väsentligen gällt personal för tekniska, ackvisionsbetonade och planerande uppgifter, för vilka ökade insatser krävts i samband med den ökade investeringsverksamheten och skärpningen i konkurrensläget. Inom andra delar av styrelsen har personalantalet däremot gått ned sedan ett par år. Samma tendens råder numera även inom de tekniska byråerna och styrelsen som helhet.

3. Interpellanten påstår, att indragningarna till övervägande delen gått ut över personalen genom en ytterligare högt uppdreven arbetsintensitet, försämrade arbetsförhållanden och därav följande stor sjukdomsfrekvens och olyckor i arbetet.

Det är givetvis mycket svårt att få

något mått på arbetsintensiteten och den förändring, som kan ha uppstått i arbetsförhållandena genom personalindragningarna, men om man liksom interpellanten betraktar utvecklingen av sjukdomsfrekvensen och antalet olyckor i arbete som ett uttryck härför, så kommer man till helt andra resultat än dem interpellanten antytt. Vid SJ tillgänglig statistik visar nämligen, att antalet olycksfall per 100 anställda minskat från 15,7 till 14,1 procent mellan 1951 och 1953 och att antalet frånvarodagar per 100 anställda på grund av olycksfall i arbete eller annan sjukdom under samma tid minskat från ca 2 100 till ca 1 900. Antalet järnvägsmän, som för-olyckats i samband med järnvägsfordon i rörelse, har vidare successivt minskats från 33 år 1950 till 18 år 1953 och antalet skadade under samma förhållanden från 275 till 196. Jag är glad över att kunna redovisa denna utveckling, och jag är övertygad om att järnvägsledningen gör vad den kan för att ytterligare minska olyckstillfällena.

Beträffande påståendet om de försämrade arbetsförhållandena vill jag dessutom erinra om att under senare år tjänstgöringstiden avkortats för personal med nattjänst av viss minimiomfattning samt att den föreskrivna veckovilan efter hand helt genomförts vid SJ och numera så gott som genomgående tilldelas all personal i form av kalenderdygnsvila. Denna veckovila, som bör ha en gynnsam inverkan på hälsotillståndet och ge möjligheter till avkoppling, förlägges i största möjliga utsträckning till sön- och helgdagar, vilket dock hittills i regel ordnats genom att vissa godståg inställts eller genom att arbetet på rangerbangårdar och i omlastningsmagasin inskränkts dessa dagar. För järnvägens trafikantservice och vagn-omsättning är dessa åtgärder självfallet en nackdel. De har nämligen i viss utsträckning bidragit till att transporttiderna förlängts och i någon mån till

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

den besvärande vagnbrist, som för närvarande råder. Det kan därför bli nödvändigt att taga åtgärderna under omprövning.

4. Interpellanten anser, att det stora antalet järnvägsolyckor är alarmerande, vilket väl får tolkas så, att han anser olyckstendensen vara i stigande.

Med anledning härav vill jag framhålla, att om man, såsom rimligt är, ställer antalet olyckor i relation till trafikomfattningen, så har antalet olyckshändelser, som inträffat i samband med järnvägsfordon i rörelse, under de två senaste decennierna successivt fallit. Under de senaste åren, som väl interpellanten närmast tänker på, har olycksfrekvensen t. o. m. sjunkit i *absoluta* tal, nämligen från 759 i medeltal per år under åren 1946—1950 till 696 under 1951 och 633 under 1953. Under de nio första månaderna i år har 423 olyckshändelser rapporterats, vilket tyder på att minskningen fortsätter.

Jag kan vidare nämna, att även kollisionerna mellan ett tåg och annat järnvägsfordon samt tågurspåringarna minskat. De förra uppgick under åren 1946—1950 till i medeltal 33 per år men hade 1953 fallit till 20. Kollisionerna minskade under samma period från 109 till 91.

Beträffande rälsbrotten vill jag tillägga, att antalet starkt reducerats under fjolåret och innevarande år samt att urspårning på grund av rälsbrott under de senaste 10 åren inträffat mycket sällan eller i genomsnitt ca 1 à 2 gånger per år.

5. Interpellanten vill vidare göra gällande, att direkta olycksrisker skulle uppstå genom att man inte längre har tillräcklig personal för kontroll och underhåll av banorna. I sådan riktning skulle förlängningen av banvaktssträckorna verka. Interpellanten nämner i sammanhanget även en-bemanningen på rälsbussarna och den, enligt interpellantens åsikt, minskade möjligheten för

lokipersonal och stationär personal att verkställa avsyning och underhåll av maskinerna.

Vad jag nyss anfört beträffande de minskade olycksriskerna tyder minst av allt på att kontrollen och eftersynen av bana och rullande materiel skulle ha eftersatts. Jag vill dock komplettera vad jag sagt därom med följande upplysningar, som jag under hand inhämtat från järnvägsstyrelsen.

Styrelsen har meddelat, att bevakningssträckornas längd är avpassad med hänsyn till banans beskaffenhet, antalet och storleken av bangårdarna och på dessa befintliga anläggningar, trafikens omfattning, tåghastigheten, klimatförhållandena och till annan, mera regelbunden bevakning, som kan åligga sträckvakten. Sträckorna skall inspekteras i mån av behov, dock minst en gång per vecka. I samband med inspektionen skall sträckvakten utföra mindre underhållsarbeten av vilka tågsäkerheten är omedelbart beroende, men de egentliga underhållsarbetena på banan utföres i regel av större eller mindre arbetslag, av vilka många är utrustade med moderna arbetsmaskiner. Den nu gällande banbevakningsindelningen, som gällt från 1 juli 1952, föregicks av omfattande försök under flera år och ingående diskussioner med representanter för personalen om de erfarenheter man därvid gjort.

Beträffande möjligheten för lokpersonal och stationär personal att verkställa avsyning och underhåll av maskinerna har styrelsen erinrat om att varje lok tidigare avsynades av lokpersonalen före och efter en tjänstgöringstur. Nu har man i stor utsträckning överflyttat avsyningen på reparatörspersonal, som genom sin utbildning har minst lika stora förutsättningar för denna uppgift som lokpersonalen. Att denna åtgärd skulle ha medfört sänkt standard och försämrad trafiksäkerhet har icke konstaterats.

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

Enbemanningen av rälsbussar, anför styrelsen slutligen, är ingen ny företeelse, lika litet som enbemanning av lok. Såväl i Sverige som utomlands råder olika meningar om värdet av att ha två personer i det dragande fordonet. Flera av de olyckor, som inträffat — icke minst i år — visar, att dubbelbemanningen ej utesluter missöden. Styrelsen har dock gått försiktigt fram på detta område och efter samråd med personalen även infört dubbelbemanning på rälsbusstågen, då arbetsuppgifternas omfattning motiverat detta. En viss skärpning av säkerhetsbestämmelser har genomförts, och utredningar pågår angående ytterligare tekniska hjälpmedel, som kan uppväga osäkerheten i den mänskliga faktorn.

6. Herr Holmberg har framfört ytterligare en rad påståenden, som skulle vara förtjänta av ett bemötande. Jag skall emellertid begränsa mig till det sagda och nu i stället övergå till frågan om tåg förseningarna, vilken även aktualiserats av herr Löfgren. Med ledning av vad jag under hand inhämtat från järnvägsstyrelsen, kan jag meddela följande därom.

Efter en successiv förbättring av tåg servicen under åren 1952—1953 har en försämring inträtt fr. o. m. juli i år. Bland orsakerna härtill nämner styrelsen den ökning av godstrafiken på huvudlinjerna, som tidvis uppstått de senaste månaderna och som medfört, att ökat antal godståg har måst framföras på dessa linjer, vilka fortfarande i alltför stor utsträckning består av enkelspår. Det för närvarande stora antalet tåg på vissa enkelspåriga bandelar innebär ett så stort antal tågberoenden, att uppkomna förseningar av ett tåg ofta sprider sig till ett flertal andra. På vissa bandelar har sålunda under innevarande höst omkring hälften av de viktigare tågens förseningar vållats av tågmöten o. d., vilket i stort sett innebär en fördubbling i jämförelse med

motsvarande tid 1953. I fråga om förseningsorsaker, där personaltillgången är av betydelse, nämligen lastning och lossning av gods under tåguppehållen, nämner styrelsen, att på sistone mindre än 1 procent av de viktigaste tågens förseningar kan hänföras till denna orsak, vilket innebär en relativ förbättring i jämförelse med fjolåret samt att endast en mindre del av de ökade tåg förseningarna kan tillskrivas denna förseningsanledning. Under senaste halvåret har nyrekrytering av personal återupptagits och personalen tillfälligt förstärkts på de platser och vid de tillfällena, då detta på grund av trafikutvecklingen ansetts behövt.

En annan orsak till tåg förseningarna är att söka i de arbeten på banan för bl. a. dubbelspår och spår förstärkningar, som för närvarande pågår och vilka medför nedsatt hastighet på vissa sträckor. Dessa hastighetsnedsättningar har av olika anledningar kommit att bli mer omfattande, än vad man hade anledning att räkna med, när tidtabellen utarbetades. Att under en löpande tidtabellsperiod göra de omfattande tidtabellsändringar, som erfordras för att neutralisera de nytillkomna hastighetsnedsättningarna, har emellertid icke ansetts lämpligt.

Härtill kommer att fälttjänstövningarna under hösten 1954 haft större omfattning än tidigare efter krigets slut. Det kan ej undvikas, att militärtransporter av denna omfattning medför vissa rubbningar av övrig järnvägstrafik i fråga om såväl tåg föringen som transporttiderna för godstrafiken, bl. a. därigenom att möjligheten att anordna erforderliga extra godståg under en följd av dagar blir starkt begränsad.

Styrelsen har slutligen meddelat, att förseningsökningarna under september, oktober och november visat en tendens att avtaga.

Med vad jag sålunda anfört beträffande tåg förseningarna, anser jag mig

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

ha besvarat herr Löfgrens frågor. På herr Holmbergs direkta fråga vill jag slutligen svara, att jag icke kan finna, att något ingripande skulle vara påkallat med anledning av personalindragningarna vid statens järnvägar.

Efter svarets avgivande anförde:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Andersson för svaret på min interpellation.

I fråga om min inställning till de frågor som jag tagit upp i interpellationen har statsrådet gjort ett par summariska slutledningar som jag först vill rätta till. De stämmer nämligen inte med vad jag sagt. Jag anser exempelvis inte att man måste kunna påvisa någon allmänt stigande olycksfallstendens vid SJ för att påkalla vissa ingripanden. Det skulle förvåna mig om statsrådet verkligen menar att man behöver sådana argument för att till orda i saken. Räcker det inte att sjukdomsfrekvensen för vissa anställda är osedvanligt stor? Räcker det inte att vissa slag av olyckor visar en tendens att öka och att det finns goda grunder för misstanken att detta har samband med personalindragningarna? Skall man bortse från allt detta bara därför att SJ:s statistik om olyckorna också visar vissa positiva drag?

Jag har i min interpellation använt uttrycket ökad tendens på ett ställe, men då handlar det om ett speciellt område, inte om förhållandena vid SJ i sin helhet, och förresten har jag i det fallet bara återgivit vad regeringens egna sakkunniga har sagt, nämligen arbetstidsutredningen.

Jag har velat göra dessa erinringar för att återföra debatten till vad som i verkligheten förekommer i interpellationen. Men i övrigt har jag ingenting emot att följa statsrådets egen disposition. Det ger mig nämligen också möj-

lighet att komplettera med viktiga avsnitt som statsrådet har utelämnat.

Det är då först frågan om hur personalindragningarna har möjliggjorts. Statsrådet tycks anse att det handlar om endast två faktorer: trafikminskning och förbättrad teknik. Mina påstående att det också är fråga om ökad arbetsintensitet, en orimlig nedslitning av folk såväl fysiskt som psykiskt, har statsrådet inte velat medge. Ja, det förekommer i svaret tvärtom ett påstående att studiet av sjukdomsfrekvens och olyckor i arbete ger helt andra resultat därvidlag än vad jag sagt.

Hur man kan komma till sådana resultat exempelvis genom studiet av arbetstidsutredningens erfarenheter begriper jag inte. De sakkunniga har bl. a. påpekat att förekomsten av magsår inom vissa grupper av SJ-anställda är osedvanligt stor — ända upp till två och tre gånger större än bland andra jämförbara grupper. Och utredningen sätter denna företeelse i direkt samband med arbetsförhållandena för vissa anställda. I andra sammanhang har det påvisats att också den osedvanligt stora förekomsten av ryggsador bland SJ:s personal kan härledas ur speciella tjänstgöringsförhållanden för vissa grupper. Anser verkligen statsrådet att det inte finns någon anledning att ingripa mot en personalpolitik som får sådana följder, låt vara att det inte gäller för hela SJ:s personal?

I sitt svar har statsrådet också erinrat om vissa åtgärder som vidtagits för att tillförsäkra en del personal före skrivna veckovila. Ja, men är det inte betecknande för tillståndet att inte ens denna självklara sak är helt genomförd? Men dessutom finns det från senare tid massor av exempel på att det även därvidlag har inträtt ytterligare försämringar för vissa grupper anställda. Och trots de vidtagna åtgärderna konstaterar arbetstidsutredningen att arbetsförhållandena är sådana att de

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

bl. a. förorsakar en ökad tendens till felhandlingar. Såvida statsrådet inte helt vill förneka riktigheten av de sakkunnigas iakttagelser, så är väl den enda riktiga slutsatsen att de skyddsåtgärder som hittills vidtagits har varit otillräckliga och att de inom vissa områden helt eller delvis har motverkats av de förhållanden som uppstått genom personalindragningarna. Det är med andra ord även i detta fall anledning till ingripande från statsrådets sida för att häva den ödesdigra tendens, som de sakkunniga talar om.

Apropå sakkunniga i dessa frågor vill jag också erinra om den praktiskt taget enhälliga meningen bland personalen själv, att här försiggår en utveckling som innebär att den i stor omfattning får försämrade arbetsförhållanden, att detta är ödesdigert för deras hälsa och att det därför också verkar menligt på trafiksäkerheten.

I den mängd av uttalanden, mötesförhandlingar och skrivelser, även till kommunikationsministern, som förekommit i denna sak talar de som bäst känner till hur det förhåller sig. Och där har man kommit till helt andra resultat än vad kommunikationsministern givit uttryck för.

Så kommer vi till olyckorna. Jag har som sagt inte påstått att det finns en allmän tendens till försämringar därvidlag. Men jag har sagt att det finns en sådan tendens på vissa områden. Jag har sagt att man kan sätta dessa missförhållanden i samband med personalindragningarna, och jag vidhåller att tillståndet är så alarmerande, att det borde föranleda ett ingripande från statsmakterna, såväl med hänsyn till personalen som till den resande allmänheten.

Det hör till ämnet att statsmakterna har investerat mycket stora belopp för att åstadkomma bättre trafiksäkerhet vid statsbanorna. Bara under de senaste fem åren uppgår kostnaden för

sådana tekniska anordningar till ungefär 27 miljoner kronor. Under vanliga förhållanden borde man kunna räkna med att så omfattande åtgärder skulle leda till en kraftig nedgång av olyckornas antal och omfattning. Men dessa förhoppningar har icke infriats. Det är ju tydligt att detta beror på att SJ-ledningens åtgärder på andra områden, bl. a. personalindragningarna, har motverkat de resultat som man eljest skulle ha uppnått genom de tekniska förbättringarna.

Och här vill jag återgå till de sakkunnigas erinran om hur pressande arbetsförhållanden förorsakar en ökad tendens till felhandlingar. Utredningen finner detta särskilt betänkligt för personalgrupper som har säkerhetstjänst.

Hur allvarlig denna fråga är framgår ju också av SJ:s egna uppgifter, att 91 procent av alla sammanstötningar vid SJ beror på felhandlingar hos personalen. Även vid olyckor av annan typ än sammanstötningar anger SJ-ledningen att orsaken i ett mycket stort antal fall är felhandlingar hos personalen. Det ligger i sakens natur att personalen spänner sig till det yttersta för att undvika olyckor, att förhindra fel. Men de är människor och inte mekaniska robotar, deras motståndskraft har en gräns, och när den gränsen överskrids blir faran för ödesdigra felhandlingar större.

Nu har de sakkunniga som sagt konstaterat att pressande arbetsförhållanden leder till en ökad tendens till sådana felhandlingar. Finns det då inte, herr statsråd, anledning för ett regeringsingripande för att åstadkomma en ändring?

Statsrådets siffror om antalet olyckor kräver också en kommentar. Det handlar i svaret om samtliga olyckor vid SJ, små och stora, katastrofer med snabbgående snälltåg, olyckor under växlingsrörelser och personliga olycksfall. Detta sätt att framlägga statistik

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseningarna.

ger ingen riktig bild av olyckornas omfattning, och framför allt ger det ingen möjlighet att dra slutsatser om förhållanden på olika områden av SJ:s verksamhet. Gör man statistiken mindre summarisk, kommer man till andra resultat. Om man exempelvis ser särskilt på antalet olyckor där allmänheten är inblandad, alltså sammanstötningar, tågurspårningar och annat liknande, så visar det sig att den arten av olyckor sammanlagt har ökat sedan 1952, nämligen från 395 till 406 år 1953.

Men dessutom handlar det inte bara om antalet olyckor utan också om omfattningen. Detta är betydelsefullt bl. a. med hänsyn till att personalindragningar skett samtidigt som man ökat olycksrisken även genom större tåghastighet och i vissa fall också större vagnaxeltryck. För att belysa den sidan av olycksfallsstatistiken vill jag erinra om antalet dödade i samband med järnvägsolyckor. I relation till passagerarantalet var olycksfallskurvan nedåtgående under åren 1931—1946. Så stagnerade den fram till 1950, men under åren 1951, 1952 och 1953 visar uppgifterna om antalet dödade ständig stegring. Det är under de år SJ:s bakvända rationalisering har satts in här-dast.

Till frågan om de olyckor som drabbat såväl personal som resande vill jag slutligen beröra den passus i min interpellation som påtalar försämringen av bankontrollen. Det var såsom statsrådet påpekar i mitten av 1952 som man förlängde inspektionssträckorna för banvakterna med det dubbla och tredubbla jämfört med tidigare, samtidigt som man inskränkte bankontrollen, som tidigare skett varje dag, till två gånger i veckan, eller såsom påpekas i interpellationssvaret till »minst en gång i veckan». Detta började som sagt i mitten av 1952, och det är också från den tidpunkten som de ödesdigra

verkningarna av denna anordning började visa sig. Personalen gjorde energiska invändningar. Den ansåg att det skulle bli ökade risker för urspårningar genom fel av olika slag, som man inte kunde upptäcka i tid. Nu visar också SJ:s statistik en stark ökning av olycksfallen av denna typ. Det var tio urspårningar mera 1953 än nästföregående år. Anser statsrådet att inte ens sådana siffror ger någon anledning att ingripa, så att SJ:s ledning frångår den farliga anordning som man praktiserar i fråga om bankontrollen?

I fråga om olyckorna i arbete har det förekommit många alarmerande uppgifter de senaste åren. Om jag skall anföra exempel från samma tidrymd som statsrådet använt för sin summariska statistik — alltså ett par decennier — så framgår det därav att antalet olycksfall i arbete har skiftat under olika perioder. Men under de tre senaste åren har vi genomgående haft en sämre ställning än något år sedan 1941, och jämfört med tiden dessförinnan visar de senaste årens statistik över antalet olyckor i arbete vid SJ en skrämmande ökning.

Jag anser att personalorganisationerna har rätt, när de sätter dessa förhållanden i samband med personalindragningar, med den ökade hetsen i arbetet. Jag anser följaktligen fortfarande att statsrådet borde ingripa mot dessa missförhållanden.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Då jag enbart gått in på frågan om tågförseningarna, har jag ingen anledning att befatta mig med de olika andra problemställningar som herr Holmberg tagit upp. De undandrar sig i stor ut-

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseningarna.

sträckning min bedömning. Låt mig i detta avseende dock uttala min tillfredsställelse över att åtgärder vidtages för att rationalisera driften.

Såväl SJ:s högsta ledning som personalorganisationerna och de enskilda anställda står säkerligen härvid inför så grannliga men icke desto mindre betydelsefulla uppgifter, att de är värda allt stöd, och tillfälliga rubbningar, som med nödvändighet måste förekomma i samband med sådana åtgärder, måste givetvis tolereras inom rimliga gränser såsom övergående olägenheter.

Av kommunikationsministerns svar framgår med tydlighet att mina iakttagelser beträffande tågförseningarnas omfattning på senare tid varit fullt riktiga. Att järnvägsstyrelsen kunnat meddela, att förseningsökningen under månaderna september, oktober och november visat en tendens att avtaga, är ju ingalunda tillfredsställande, eftersom dessa månader normalt är trafiksvaga, i varje fall beträffande persontrafiken. Om förseningarna fortsätter att öka, låt vara i någon minskad grad, under trafiksvaga perioder, så är ju detta mycket allvarligt.

Om jag rätt fattat svarets innebörd skulle förseningarna i huvudsak ha berott på ökning av godstrafiken, arbeten på banan för dubbelspår och spår förstärkningar, fälttjänstgöring och därav föranledd ökad extra belastning samt i någon mindre mån bristande personaltillgång för lastning och lossning under tåguppehåll, vilket sistnämnda förhållande rättats till genom nyrekrytering. Att samtliga dessa angivna orsaker även påverkas av bristen på dubbelspår framgår också såsom en fullt förklarlig anledning till förseningar.

Kommunikationsministern berör emellertid inte alls de synpunkter, som är ganska allmänt utbredda bland den resande allmänheten, nämligen i vad mån en ändring av tidigare i större utsträckning tillämpad inkörning av upp-

kommande förseningar skett, och för vilka jag redogjorde i min interpellation. Skulle nu så vara att SJ:s ledning inte haft anledning påfordra ändring i detta avseende, så skulle jag dock vilja fråga kommunikationsministern, om han är i tillfälle dementera de antaganden, som rätt allmänt göres och som går ut på att lokförarna medvetet skulle underlåta att köra in förlorad tid, även om detta utan oöverstigliga svårigheter är möjligt. Om sådana antaganden saknar grund, anser jag det angeläget att detta från högsta ort fastslås.

Om jag sålunda har fått ett visst svar på min första fråga — även om jag tills vidare måste betrakta det såsom ganska otillfredsställande — så har jag inte fått något som helst svar på min andra fråga, vilken avser de åtgärder som planeras i syfte att minska tågförseningarna.

Kommunikationsministern säger att man under löpande tidtabellsperiod ej ansett det lämpligt att göra omfattande tidtabellsändringar. Innebär detta, att vi har att vänta sådana tidtabellsändringar, som medför längre restider i fortsättningen, så är detta givetvis ett sätt att komma bort från tågförseningar. Det innebär utan tvekan en fördel att veta, när man kommer fram, om man anlitar statens järnvägar, men inte är väl detta den lösning av problemet, som man bör eftersträva? En rationalisering, som leder till sämre service för de resande, kommer säkerligen att leda till ett genom konkurrens från andra fortskaffningsmedel försämrat läge för statens järnvägar.

Jag vill i detta sammanhang taga upp ett annat problem. Inverkar icke också det förhållandet, att man i alltför stor omfattning konserverar otidsenlig vagnmateriel genom i längden alltför dyrbar ombyggnad av trävagnar i stället för utrangering av sådana vagnar och nybyggnad av stålvagnar? Kan det möjligen vara så, att man tvingas att bygga

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseeningarna.

om trävagnarna, eftersom härtill ej erfordras anslag för nybyggnad och finansministerns sparsamhet är alltför effektivt beträffande anslag till nybyggnader?

Anledningen till att jag har tagit upp just denna lilla passus kanske man lättast förstår om jag berättar vad som hände mig förra veckan. För ovanlighetens skull tänkte jag åka dagtåg, och när jag några minuter före avgångstiden klockan ett kom till järnvägsstationen, upplyste konduktören, att det inte fanns någon plats i tåget men att man skulle koppla in en extra vagn längst bak. Man satte in en gammal trävagn med öppen plattform, men vi satt bra i vagnen. När tåget kom till Mjölby blev vi emellertid anmodade att gå in i en annan vagn. Man skulle förlora för mycket tid på att ha vagnen med längre, sades det, eftersom den inte fick framföras med större hastighet än 100 kilometer i timmen.

Detta lilla exempel ger en belysning åt vad jag länge har tänkt och trott när jag iakttagit hur man byggt om gamla trävagnar. Om jag inte är oriktigt undermåttad eller har sett fel har man på senare tid till och med börjat bygga om trävagnar till ännu högre kostnad genom att sätta in järnförstärkningar i vagnarna. De förstärkningarna har naturligtvis ingen som helst betydelse ur trafiksäkerhetssynpunkt, om det skulle inträffa en kraftig olycka. Jag antar därför att det skulle vara anledning att något närmare syna just dessa förhållanden i sömmarna och undersöka om det är klokt att konservera ett vagnmaterial som man i stället borde försöka utränga så fort som möjligt.

Jag förstår mycket väl att det här är en fråga om avvägning beträffande investeringar och underhållskostnader, men det får ju inte gå så, att man låter snålheten bedra visheten och att man genom ett sådant förfaringsätt får ett vagnmaterial, som varken är säkert eller i övrigt tillfredsställande och inte hel-

ler tillåter tillräckligt höga hastigheter för att kunna hålla tiderna.

Ja, herr talman, jag tycker nog, att svaret var ganska intetsägande. Jag hoppas emellertid, att kommunikationsministern vill svara på de här ytterligare direkt ställda frågorna och gärna därmed också belysa vad man tänker göra för att undvika dessa mycket besvärande tågförseeningar, som vi har fått vara med om under den senaste tiden. Jag har ju i min interpellation klart och tydligt från kritiken undantagit sådana förseeningar, som härrör från tillfälliga rubbningar. Jag har ansett det vara naturligt, att det tid efter annan kan komma tillfälliga sådana. Men jag anser inte, att det i interpellationssvaret förbragts bevis för att allt det, som har förorsakat dessa förseeningar, är sådana tillfälligheter, som vi har förhoppning om skall försvinna utan vidare och att det hela rättar till sig självt, utan åtgärder tycks vara på sin plats. Även om det är svårt att klara hela problemet, tror jag det är mycket angeläget för ledningen i statens järnvägar att komma till rätta med dessa problem, så att man inte får det ännu svårare i konkurrensen med andra fortskaffningsmedel.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall först ta upp frågan om tågförseeningarna. I mitt interpellationssvar har jag försökt räkna upp alla orsakerna till att förseeningarna under höstmånaderna i år har varit större än tidigare under året. SJ arbetar energiskt på att rätta till dessa förseeningar, och under den senaste månaden har också en förbättring skett jämfört med förseeningarna under september, oktober och början av november. Orsaken till förseeningarna har varit, att vi i samband med den ökade gods- och ilgodstrafiken under hösten fick en kraf-

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseningarna.

tig anhopning på grund av för trånga bangårdar och på grund av att vi har enkelspår på de viktigaste järnvägslinjerna.

Sedan är jag mycket angelägen om att svara på herr Löfgrens fråga huruvida tågförseningarna har något samband med personalens inställning efter Rörviksolyckan. Efter samtal med SJ:s ledning kan jag nu bestämt försäkra, att man i varje fall där icke har kunnat iaktta några som helst åtgärder från personalens sida, som har kunnat medverka till förseningarna. Tvärtom säger ledningen att personalen kör in förseningar, i den mån gällande hastighetsföreskrifter medger detta. I stället sammanhänger förseningarna med en del andra omständigheter under hösten — vilket jag framhållit i mitt svar — t. ex. den ökade militär- och ilgodstrafiken. Utan att här direkt våga svara på den framställda frågan vill jag säga, att man kanske på vissa punkter blir tvungen att rätta till förhållandena genom ändrade tidtabeller.

Jag vågar inte heller ge mig in på herr Löfgrens fråga om trävagnarna. Jag känner till hela problemet, men det är för komplicerat att ta upp det här, när jag inte har fått frågan ställd i förväg.

Beträffande herr Holmbergs inlägg vill jag bara göra några påpekanden. Som jag har visat i mitt interpellations-svar, har personalindragningarna vid SJ ett klart samband med nedgången i trafiken. Personalen har för övrigt inte minskat i samma utsträckning som trafiken har nedgått under senare år. När såväl gods- som persontrafiken går ned, är det väl en naturlig sak att antalet anställda vid SJ också skäres ned. SJ-personalen har sedan 1951 gått ned från 67 773 till 62 065 i dag, vilket är en minskning på något över åtta procent. Samtidigt har emellertid den sammanlagda trafiken nedgått ännu mera.

När herr Holmberg i sin interpella-

tion med personalindragningarna som bakgrund tagit upp frågan om olycksfallen vid SJ, sjukdomsfrekvensen och tågolyckorna, måste jag fatta det så, att herr Holmberg menar att personalindragningarna är skulden till den höga sjuk- och olycksfallsfrekvensen och även till tågolyckorna. Som jag har försökt påvisa i mitt svar, har emellertid under senare år ingen försämring inträtt.

Herr Holmberg har också frågat, om det kan förväntas något speciellt ingripande från min sida för att nedbringa antalet sjukdomsfall inom SJ, och han har i det sammanhanget hänvisat till resultatet av arbetstidsutredningens undersökning, enligt vilka hälsotillståndet bland de vid SJ anställda företer vissa negativa drag. Framför allt pekar herr Holmberg därvid på förekomsten av magsår. Herr Holmberg glömmar emellertid att arbetstidsutredningens undersökning i dessa saker gjordes redan 1947—1949, d. v. s. innan personalindragningarna vid SJ satte in. Dessa indragningar kan sålunda inte ha haft ett sådant samband, som herr Holmberg här sökt göra gällande.

Sedan kunde jag tyvärr inte uppfatta den statistik över olyckshändelserna, som herr Holmberg här kom med. Jag har emellertid påvisat att olycksfallen — och även tågolyckorna — glädjande nog har minskat. Antalet vid tågolyckor dödade människor minskar också, såväl beträffande personal som resande allmänhet, och ställer man dessa siffror i rätt förhållande till trafikens omfattning, så är nedgången ännu mera glädjande. Naturligtvis är det mycket beklagligt att tågolyckor alltjämt inträffar, men det väsentliga här är ju ändå att utvecklingen går åt rätt håll, och det gör den, när olyckshändelserna minskar i antal och omfattning.

Det är många andra frågor, som i detta sammanhang skulle kunna tagas upp, men då de är ganska utförligt be-

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

handlade i interpellationssvaret, tycker jag inte det finns någon anledning att upprepa vad som står där. Vad bankontrollen beträffar har jag även redogjort för vad som sker på det området. I samarbete med den berörda personalen har SJ där experimenterat under många år och på det sättet kommit fram till en viss ordning, som man nu prövar. Jag har inte hört några som helst anmärkningar mot denna ordning från personalens sida. Jag kan också meddela kammaren att de personalindragningar som sker vid SJ, och den rationalisering som företages på olika håll ute på linjen, sker i fullt samförstånd med de anställda och deras organisationer. När dessa bestämt vägrar att gå med på en rationaliseringsåtgärd, så blir den heller inte genomförd utan att först underkastas ny prövning. Jag har vid många tillfällen diskuterat olika frågor med personalorganisationerna och även direkt med personalen, och jag kan intyga den positiva inställning, som alla anställda vid statsbanorna har till problemen.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag är mycket tacksam för att kommunikationsministern svarat just på den av mig ställda frågan beträffande iakttagelser i fråga om personalens d. v. s. lokförarnas, åtgärder i samband med inhämtning av tid. Det kan ju inte undgås att när man blir ställd inför sådana olyckor som den nu senast inträffade vid Rörvik, där lokföraren i vart fall under den första tiden blev huvudföremål för ens tankar i samband med olyckan, man försöker sätta sig in i lokförarens situation. Jag må säga att jag har känt det svårt att rätt kunna bedöma det ansvar som vilar på en lokförare, vilken står där framme på ett tåg som rusar fram i natten, kanske i dimma och under andra besvärliga förhållanden. Då har det synt mig vara en stor oförrätt, att

såsom härvidlag skett, genom allmänna talesätt beskylla denna kår för att på något sätt medvetet förstöra möjligheterna att hålla tågtiderna. Därför tycker jag att det var mycket värdefullt att av kommunikationsministern få detta klara uttalande om att man i vart fall i SJ:s ledning inte har någon täckning för sådana påståenden. Detta tycker jag gärna bör få komma fram till dem som har sådana felaktiga uppfattningar, som varit mycket allmänna under den senaste tiden. Hur man än har bemödat sig har man inte kunnat komma ifrån denna misstanke så länge det inte klart sagts ifrån, att det ej förhåller sig på detta sätt.

Jag förstår mycket väl att mina övriga synpunkter, exempelvis i fråga om trä- och stålvagnar kan behöva ett närmare studium för att kunna besvaras. Jag har emellertid velat framhålla dem därför att jag, sedan kommunikationsministern och jag träffades i förra veckan och jag fått veta att svaret på min interpellation skulle komma i dag, varit med om ett aktuellt fall, där det från SJ-personalens sida sades, att man hade svårt att hålla hastigheten just när man måste medföra omoderna vagnar. Det är med hänsyn härtill som jag velat föra saken på tal i dag. Jag tror att det kan finnas anledning att pröva även detta förhållande.

Jag kan inte säga att jag fått veta alltför mycket om de åtgärder som kommer att vidtas, men jag får uttala den förhoppningen att den i många avseenden framsynta ledning, som finns vid SJ, skall lyckas bemästra även detta problem. Jag tror att det är en viktig sak just i en tid, då andra fortskaffningsmedel börjar bli mycket närgångna i sin konkurrens med järnvägarna.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Kommunikationsministern har här angivit några av orsakerna

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseningarna.

till de uppkomna tågförseningarna. Det finns emellertid också ett annat spörsmål, som jag gärna vill föra fram, och det är den väsentliga frågan, nämligen frågan om huruvida den körtid som tidtabellskontoret skriver ut är tillräcklig för att föra fram exempelvis tågen mellan Stockholm och Göteborg på den tid som tidtabellen utlovar. Det är ju den väsentliga frågan huruvida denna tabell räknar med allt som behövs för tågens service på stationerna samt för in- och urlastning av gods. Jag tänker nu på de stora snälltågen, som är det väsentliga härvidlag, och på anslutningstiderna för personförande tåg fram till snälltåg. Är den tiden för knappt tillmätt kan ju inte löftet hållas att beförda passagerare mellan Stockholm och Göteborg på 6 timmar och 35 minuter. Nu känner jag något till tidtabellsskrivningen både i fråga om järnvägstrafiken och övrig trafik. Det är ju ett legalt intresse för trafikförvaltningarna att se till att man kan utnyttja fordonen på bästa sätt. Det gör man ju genom att föra fram dem så fort som säkerheten tillåter. Man skall emellertid också komma ihåg att när det gäller tåghastigheterna och därmed sammanhängande förseningar står trafikförvaltningarna under trycket från allmänheten att den vill komma fram så snabbt som möjligt. Herr Löfgren nämnde just i det sammanhanget att med hänsyn till den konkurrens som järnvägarna nu utsätts för från andra trafikmedels sida är det angeläget att trafiken löper så friktionsfritt som möjligt. Just för att järnvägarna skall kunna möta konkurrensen från bilarna är trafikledningarna angelägna om att i främsta rummet hålla hastigheterna och givetvis även komforten. Om ett snälltåg inte kan hålla den tidtabell, som järnvägsförvaltningen fastställt, så ligger orsaken måhända i att järnvägsledningen har varit för snäv med tiden. Jag har för mig att maximi-

hastigheten för snälltåg är 100 km/tim. och på vissa bansträckor, där förstärkningar nyligen gjorts, t. o. m. 120 km/tim. Då är det inte gärna tänkbart, i varje fall inte där maximihastigheten är 120 km/tim., att en lokförare kan ha rättighet att köra in förlorad tid. Om han *kan* göra det vill jag inte yttra mig om, men jag ifrågasätter att han har rättighet att göra det. Inträffar det en olycka och hastigheten vid olyckstillfället överskrider den för sträckan tillåtna, åker väl lokföraren fast för ovarsamhet och för att han icke iakttagit de bestämmelser, som meddelats honom för tågets framförande.

Jag accepterar de orsaker som järnvägsstyrelsen har angivit. Men jag undrar, om man vid tidtabellsberäkningarna tar hänsyn till de förseningar, som kan uppkomma vid vissa ombyggnadsarbeten på spårsträckorna, eller om man menar, att samma tider skall hållas som när linjen är fullt klar.

Jag tror det finns anledning att peka på att när det gäller trafiken över huvud taget, så utsättes personalen för ett väldigt tryck från den allmänhet, som den betjänar. Allmänheten har krav på att komma snabbt fram, och så länge allt går bra är allmänheten tillfreds, men så fort någon olycka inträffar, som beror på för hög hastighet, så får vi komma ihåg, att man gärna lastar personalen.

Den som i nästan hela sitt liv haft som yrke att syssla med trafikfrågor, känner ju rätt väl till dessa förhållanden. Det bör sägas ut, att trafikföretagen över huvud taget bör se upp, så att inte trafikarbetet, som redan är utsatt för en hets och ett jäkt som knappast har sin motsvarighet på andra håll, inte ytterligare pressar personalen. Vad man kan tjäna in genom att hålla högre hastigheter får inte förloras i form av risk för olycksfall.

Det skulle vara ganska intressant att ta upp herr Holmbergs resonemang till

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseeningarna.

en närmare belysning. De siffror han nämnde känner jag inte till från arbetstidsutredningen som särskilt var inriktad på frågan om arbetstidens förläggning, alltså skiftarbetet vid framför allt SJ. Vi hade sakkunniga — det var tre läkare — som skulle utreda skiftarbetets inverkan på hälsotillståndet hos olika befattningshavare. Det framgick inte klart av utredningen, att järnvägsfolket i större utsträckning än vissa andra grupper på arbetsmarknaden skulle lida men av sitt skiftarbete. Rent allmänt sett företedde exempelvis den åkande personalen i vissa fall en högre sjukfrekvens, i andra fall däremot blev det en högre sjukfrekvens för den stationära personalen. Men ett generellt utlåtande om skiftarbetets inverkan på hälsotillståndet, som skulle ge något klart stöd åt vad herr Holmberg här framhållit, kan jag inte utläsa ur utredningen.

Jag vill understryka vad kommunikationsministern tidigare antytt, nämligen att personalorganisationerna samarbetar och överlägger i hithörande frågor. Detta var fallet inom arbetstidsutredningens trafikdelegation, där jag var ledamot. Det förekommer ganska långt gående överläggningar, innan några avgörande åtgärder vidtas från järnvägsledningens sida.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Till vad herr Nilsson i Göteborg nyss sagt vill jag upplysa om att mina statistiska uppgifter inte var hämtade ur arbetstidsutredningen — det sade jag också — utan från annat håll, som jag skall redovisa litet senare. Min hänvisning till arbetstidsutredningen gällde uteslutande den höga förekomsten av magsjukdomar.

Jag är säker på att personalen vid statens järnvägar kommer att bli förvånad över statsrådets påstående, att allt som förekommit i samband med

personalindragningarna har skett i fullt samförstånd med personalen. I så fall skulle det ju inte finnas någon förklaring till denna mängd av protester, som har haglat från personalorganisationerna och i stor utsträckning varit återgivna i tidningarna och som jag vet också har skickats till kommunikationsministern. Som exempel på sådana protester skall jag erinra om ett uttalande, som har antagits av lokmanntillsättningen i Luleå och där man ger till känna sin mening om hur en rationalisering bör ske och inte bör ske.

Man anser de nuvarande missförhållandena vara sådana att — för att citera — »vi tvingas att frånsäga oss allt ansvar för vad som kan hända under vår tjänsteutövning», om det inte göres en rättelse. Detta uttalande har skickats till kommunikationsministern och jag skulle kunna anföra massor av sådana exempel; om alla är skickade till statsrådet vet jag inte.

Jag försäkrar också att det är riktigt vad jag har sagt beträffande protesterna från bankakterna. Åtgärderna i fråga om bankkontrollen har inte företagits i samförstånd med dem, utan det har gjorts indignerade protester från bankvaktskåren. Det förhåller sig dessutom så att det fortfarande finns en hel del nu praktiserade turlistor som icke har godkänts av personalen. Även på detta förhållande har vederbörande järnvägsmyndigheter blivit uppmärksamgjorda.

Vad sedan mina statistiska uppgifter beträffar har jag inte alls uttömt det material som finns. Statsrådet säger att han inte riktigt förstår det här, ty enligt hans siffror skulle kurvorna både beträffande olycksfall, tågolyckor och sjukdomsfrekvens vara i nedåtgående. Jag har emellertid i mitt första anförande redan framhållit vad anledningen är till detta missförstånd. Det förhåller sig så att statsrådet tar allt detta material in summa, medan jag däremot på-

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseeningarna.

visat hur vissa personalgrupper måst vidkännas mycket betydande försämringar, som uppenbarligen sammanhänger med personalindragningar.

Jag kan också redovisa varifrån jag har detta material. Jag antar att det är samma källa som statsrådet använt, nämligen den publikation som SJ ger ut för säkerhetstjänsten. Mina uppgifter om antalet dödade, där jag har hävdad att kurvan är stigande, finns på sidan 20 i detta material. Olyckor där allmänheten är inblandad, där jag har hävdad att det är fråga om ett ökat antal, återfinnes på sidan 8 i samma material.

Vad angår olyckor i arbetet och sjukdomsfrekvens har jag delvis hämtat uppgifterna från äldre material, men om förhållandena redan vid den tidpunkten hade medfört sådana alarmerande uppgifter som då lämnades, finns det full anledning misstänka att det är ännu sämre nu, vilket också har visat sig. Jag skall i det avseendet be att få hänvisa till en artikel av byråsekreterare Sven Wallin i tidningen Signalen och som refererades genom TT den 16 april i fjol. Han skriver där att antalet olycksfall i arbetet inom SJ under de senaste 15 åren ökat med 38 procent och han drar vidare slutsatsen, att »frånvaron på grund av olycksfall är större vid SJ än vid järnvägarna i de flesta andra länder».

På samma sätt kan jag verifiera alla de statistiska uppgifter som jag har lämnat. Beträffande sjukdomsfrekvensen kan jag bland annat erinra om ett uttalande av överinspektör T. Sundberg vid ett diskussionsmöte om den saken. Han erinrade om »den höga sjukdomsfrekvensen vid SJ, som är dubbelt större än inom industrien och som i praktiken betyder att 3 500 man är ständigt frånvarande», motsvarande »en årskostnad av 30 miljoner kronor». Dubbelt så hög som inom industrien!

Jag hävdar fortfarande att allt detta ger anledning till ingripande.

Eftersom de försämrade arbetsförhållandena har kommit på tal och det har ifrågasatts, huruvida detta har något samband med personalindragningar, skall jag erinra om att det finns en mängd stationer där det indragits personal i sådan utsträckning, att säkerhetsföreskrifterna måst kringgås. Ändå har det uppstått veckolånga extra förseeningar av gods. Personalen har försökt förhindra detta, vilket måst ske på bekostnad av säkerheten. Främst gäller detta vid växlingsarbete och särskilt då nattetid med endast en man även vid växling i kurvor, där alltså den nödvändiga samverkan mellan växlare och lokpersonal måst gå till spillo. Detta är också ett av de områden, där de försämrade arbetsförhållandena klart återspeglas i SJ:s egen statistik om olycksfallen. Just i fråga om växlingsarbetet, vid på- och avstigning av fordon som är i rörelse, har antalet allvarligt skadade ökat på ett skrämmande sätt. Det var 73 år 1951 — jag läser nu från s. 18 i denna statistik — 80 år 1952 och 85 år 1953. Det är ingen överdrift att kalla detta en skrämmande utveckling, och det är sådana detaljer — många detaljer, som jag redan anfört — som ger mig anledning att vidhålla att det finns väl grundade skäl att statsrådet företar ingripanden hos SJ.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Det var herr Nilssons i Göteborg yttrande som föranledde mig att åter begära ordet. Han ifrågasätter om inte tågtiderna är för knappt tilltagna, men han säger samtidigt att den resande allmänheten kräver snabbare befordran. Den resande allmänheten kommer naturligtvis att kräva snabbare befordran, och det finns ingen magisk hastighetssiffra om vilken kan sägas att riskerna finns ovanför denna hastighet,

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tågförseiningarna.

men om man håller sig under hastigheten i fråga föreligger inte några risker. Sverige ligger inte på toppen beträffande tåghastigheterna, och vi har därför med all säkerhet att i vårt land vänta en hel del ytterligare krav i detta avseende. Det avgörande blir då vilka åtgärder som kan vidtagas för att göra transporterna både snabbare och tillräckligt säkra och samtidigt pålitliga i fråga om tiderna.

Beträffande en hel del kortare sträckor till förorterna och i synnerhet i fråga om resorna under sommartiden mellan arbetsplatsen och landstället är det kanske inte i första hand hastigheten som är det avgörande. Det är väl i stället pålitligheten beträffande tiderna som har den största betydelsen. För övrigt kommer det med all säkerhet att även i vårt land resas krav på betydligt större hastighet, och det blir då en naturlig företeelse att den resande allmänheten, om järnvägarna inte i framtiden kan bereda snabbare befordran, i viss utsträckning kommer att använda sig av andra fortskaffningsmedel.

Jag har velat säga detta endast för att kraftigt varna för tanken att lösa problemet med svårigheterna att hålla tiderna genom att sätta ned hastigheten och sålunda förlänga tiden för transporterna. Om vi gör det kommer enligt min uppfattning både SJ och dess anställda att få större olägenheter därav än om problemet angrips på ett annat sätt, som tar mera sikte på framtiden och både kan ge den resande allmänheten en god service och tillförsäkra de anställda sådana tjänstgöringsförhållanden att de är tryggade mot olycksfall.

Jag har funnit det angeläget att framhålla dessa synpunkter eftersom man kanske av det anförande, herr Nilsson såsom erfaren trafikman höll, kunde få den uppfattningen att det här gäller att bromsa allmänhetens krav på snabbara befordran. Det går inte att bromsa

detta krav, utan man har i stället att lösa alla de problem som hänger samman med skapandet av en bättre service.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Herr Löfgren tycks ha misstolkat mitt yttrande. Han har frågat kommunikationsministern vad förseiningarna vid järnvägarna beror på, och jag har då sagt: Är det inte tänkbart att orsaken ligger däri, att den som skriver tidtabellen har gett tågpersonalen och lokföraren så kort tid att de, med nuvarande hastighet och den service som bereds tågen vid respektive stationer, inte kan följa den uppgjorda tidtabellen? Om järnvägsstyrelsen förfarit så är det ju förklarligt att tågförseiningar uppstår. Om man tar hänsyn till alla de faktorer om inverkan på tiden för att föra fram ett tåg från en punkt till en annan, ser man kanske att det inte är möjligt att få fram tåget på den korta tid som tidtabellen anger. Det är sålunda en väsentlig skillnad mellan herr Löfgrens tolkning av mitt anförande och vad jag verkligen velat säga.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den fortsatta debatten om tågförseiningarna utan endast säga några ord med anledning av herr Holmbergs anförande.

Först vill jag beträffande personalens medverkan säga att jag därmed menat personalorganisationernas medverkan till olika slag av rationaliseringsåtgärder. Herr Holmberg har rätt då han säger att det särskilt bland lokpersonalen på vissa håll i landet under den sista tiden har rått missnöje, ett missnöje som kanske ter sig naturligt om man vet att man står inför löneför-

Svar på interpellationer ang. personalindragningarna vid statens järnvägar samt ang. tåg förseningarna.

handlingar och inför krav på ytterligare förkortad arbetstid o. s. v. I samband med sådana fackliga krav brukar man nog ge sig till känna på olika sätt, och i varje fall har jag i första hand satt detta missnöje i samband med de förestående förhandlingarna.

I fråga om den statistik som jag och herr Holmberg använder förstår jag, att det mellan oss föreligger den skillnaden att jag rör mig med totala siffror för att försöka påvisa en trend, en utveckling, medan herr Holmberg ur denna totala statistik tar fram vissa detaljer som han finner vara särskilt iögonenfallande. Om jag som exempel anför de verkligt svåra olyckorna finner jag att statistiken visar att antalet dödsfall vid järnvägsolyckor företer en minskning. Det var alltså värre förr. År 1950 dödades bland personalen 33 personer, år 1951 22, år 1952 21 och år 1953 18. Hittills i år har 10 anställda omkommit. Det är alltså en klar nedgång. Antalet förolyckade resande är lägre. Genomsnittet var 15 personer under åren 1946—1950, och därefter har det varit 14, 15 och hittills i år 13. Det är de totala siffrorna.

När det gäller olyckor i samband med växling o. s. v. skulle jag för herr Holmberg vilja peka på vår största rangerbangård, Hallsberg, där det har varit bråk i år därför att personalen ansåg att personalindragningarna hade gått för långt. SJ satte in mer personal och tillmötesgick väl därmed, föreställer jag mig, bl. a. önskemål från personalen. Där har under januari—oktober i år inträffat 20 personliga olycksfall. Under motsvarande tid förra året var antalet olycksfall 49, år 1952 var det 45 och år 1951 61. Jag måste beteckna en sådan förändring som en gynnsam utveckling med hänsyn till de tidigare mycket höga olycksfallstalen. Jag skulle kunna anföra en mängd sådana exempel. Tyvärr är inom allt trafikarbete riskerna för olycksfall mycket stora,

det ser vi ju bl. a. på vägtrafikens område.

Dessutom är, det medges, arbetet betungande och besvärligt för personalen med hänsyn till att allmänheten ju kräver en service som inte bara gäller dagtid, utan också nattid. Vi har alltså en personal som har en besvärlig arbetstid med mycken nattjänstgöring. Men jag vill erinra om vilka förändringar till det bättre som personalen ändå under senare år har lyckats utverka och som den för övrigt själv pekar på såsom en vinst. Vi har under den sista tiden avkortat tjänstgöringstiden för personal med nattjänst inom statens järnvägar. Vi har ju dessutom numera för nästan hela personalen en likadan sammanhängande veckovila som andra människor har. Det var inte alls så förr. Man försöker naturligtvis att i huvudsak förlägga denna veckovila till lördagar och söndagar, men med hänsyn till att tågen måste gå även då kan ju inte alla få ledigheten förlagd till denna tid. Jag har också i mitt svar anmält de betänkliga olägenheter som har uppstått för allmänheten genom att denna lördags- och söndagsvila faktiskt åstadkommer att en massa godståg får stå stilla, vilket medför förseningar i godssändningarna. Här har alltså SJ såvitt jag förstår tillmötesgått personalen så långt man rimligen kan med hänsyn till allmänhetens och näringslivets krav på SJ:s tjänster.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag tror inte att jag har missuppfattat herr Nilsson i Göteborg. Herr Nilsson skall komma ihåg att jag har frågat kommunikationsministern inte bara om orsakerna till förseningarna, utan också om vilka åtgärder som skall vidtas för att undanröja dessa förseningar. Och det har jag egentligen inte fått något svar på. Herr Nilsson fortsätter nu att tala om orsakerna till

förseningar, och dessa orsaker skulle då vara att tågpersonalen har för kort tid på sig. Då kan det ju falla sig naturligt att man därav drar den slutsatsen, att om den inte hade så kort tid på sig skulle inte förseningar uppstå. Då får man också därav dra ytterligare den slutsatsen, att herr Nilsson kanske vill göra restiden längre för att därigenom undvika tåg-förseningar. Den logiska konsekvensen tycker jag mig kunna dra av det resonemang som förs, och jag kan inte kraftigt nog understryka hur viktigt det enligt min uppfattning är att vi inte försöker lösa ett problem genom ett bekvämt medel, som inte är någon lösning för framtiden. Det är bara detta jag har velat påpeka då jag har talat kraftigt om att vi inte får råka in i den situationen att vi löser denna fråga om tåg-förseningarna genom att förlänga restiden, eftersom vi i så fall skulle arbeta emot en utveckling som är till gagn både för statens järnvägar och den resande allmänheten.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Statsrådet slår in öppna dörrar om han genom sitt senaste anförande har velat säga att jag inte medger att det har inträtt förbättringar på vissa områden inom SJ. Just därför att det skett förbättringar på vissa områden och påtagliga försämringar på andra är det fel med en summarisk statistik, ty ur en sådan kan man inte dra slutsatser beträffande de områden där det är försämringar. Därför har jag anfört denna detaljstatistik, som anger olyckorna inom de områden som har direkt samband med personalindragningarna.

Statsrådet säger att han har satt missnöjet i dessa frågor i samband med den förestående avtalsrörelsen. Det tycker jag är märkligt, eftersom missnöjesyttringarna har haft helt andra anledningar och eftersom detta också klart har sagts ut.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11.

Svar på interpellation ang. införande av militär yrkesorientering på enhetsskolans schema.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hamrin frågat mig, om jag delar den uppfattningen, att det kan ligga en risk förborgad däri, att praktisk militär instruktionsverksamhet, låt vara i begränsad omfattning och i form av yrkesorientering, införlivas med enhetsskolans schema samt om jag är villig medverka till att garantier skapas för att den militära yrkesorienteringen inom enhetsskolans ram sker i för dessa unga elever lämpliga former.

Med anledning av dessa frågor får jag anföra följande.

I överensstämmelse med de riktlinjer, som uppdrogs i samband med 1950 års beslut om den framtida enhetsskolan, har i försöksverksamheten med 9-årig enhetsskola yrkesorientering varit anordnad i samtliga 7:e och 8:e klasser. Den har dels omfattat obligatorisk orientering i lektionsform för samtliga elever i bägge klasserna, dels frivillig orientering på arbetsplatserna, s. k. praktisk yrkesorientering, i 8:e klassen. Den praktiska yrkesorienteringen har i regel genomförts så, att eleverna efter individuellt val fått tillbringa sammanlagt 4 av 8:e läsårets arbetsveckor på olika arbetsplatser. Föregående läsår deltog 46 procent av försöksskolornas elever i 8:e klassen i denna frivilliga praktiska yrkesorientering. Bland pojkar var de oftast förekommande yrkena bilreparatör, elektriker, metallarbetare, jordbruksarbetare, skogsarbetare, snickare, affärsbiträde och plåtslagare samt bland flickorna affärsbiträde, sjukvårdsbiträde, barnsköterska, damfrisörska, kontorist, trädgårds- och smådjurskötsel, hembiträde, sömmers-

Svar på interpellation ang. införande av militär yrkesorientering på enhetsskolans schema.

ka och tandsköterska. Inför början av innevarande läsår, som är det tredje försöksåret med praktisk yrkesorientering i enhetsskolans 8:e klass, föreslog arméledningen, att den praktiska yrkesorienteringen skulle utsträckas även till underofficerens arbetsområde. Efter kontakt under hand med skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen, som gemensamt handlägger frågor rörande yrkesorienteringen i enhetsskolan, utarbetades inom arméstaben bestämmelser för den föreslagna militära praktiska yrkesorienteringen i enhetsskolan under utbildningsåret 1954/55. Den andra punkten i dessa bestämmelser lyder:

»2. Omfattning.

Orienteringen bör omfatta

- a) orientering i stort om verksamheten vid förbandet;
- b) förevisning av förbandets lokaler och utbildningsanordningar m. m.;
- c) orientering om underbefällets uppgifter, arbetsförhållanden, anställningsvillkor och befordringsmöjligheter;
- d) följande av övningar, där instruktörernas och beställningsmännens verksamhet belyses;
- e) materielkännedom och demonstration av vapen, fordon, signalmateriel m. m.;
- f) skolskjutning gevär (endast för elever, som fyllt eller under året fyller 14 år).»

Vad som avsågs, var sålunda en rent orienterande verksamhet, där endast sådana övningsmoment inlagts, som man utan betänklighet kunde låta 14 års pojkar deltaga i. Bestämmelserna utsändes till vederbörande militärförband av arméledningen, och skolöverstyrelsen tillställde de berörda försökskolorna dessa bestämmelser för kännedom.

I anslutning till dessa bestämmelser har militär praktisk yrkesorientering under höstterminen kommit till stånd

för eleverna inom 11 av de 25 försöksdistrikt, som för närvarande har 8:e klass. Denna yrkesorientering synes i ungefär hälften av förekommande fall ha handlagts i enlighet med både skolmyndigheternas, arméledningens och föräldrarnas intentioner. Såsom exempel kan nämnas, att vid enhetsskolan i Lomma representanter från Lv 4 besökte ett föräldramöte i skolan och gav upplysningar om hur man tänkt sig lägga upp yrkesorienteringen. Från dessa representanter framhölls, att elever i 14-årsåldern är lätta att påverka men ej mogna att fatta ett avgörande, varför man tänkt ordna orienteringen strängt sakligt och visa både behagliga och mindre behagliga sidor av arbetslivet vid förbandet. Detta program har enligt vad jag inhämtat fullföljts korrekt, vilket kunnat konstateras under besök vid förbandet av klassföreståndare, yrkesvals lärare och skolledare.

Tyvär har det även visat sig, att man vid det lokala genomförandet av orienteringsprogrammet låtit elever deltaga i övningar, som går utöver den citerade rekommendationen i arméledningens bestämmelser. Sålunda har eleverna fått deltaga i skjutning med kulsprutepistol eller till och med kulspruta, fått frivilligt anmäla sig till vänjningsövningar mot knalleffekter etc. Även om betryggande säkerhetsåtgärder synes ha vidtagits, t. ex. genom att magasinet i kulsprutepistolen laddats med endast ett skott eller kulsprutan placerats i en vapenprovningstunnel utan mål, måste dessa övningar betraktas såsom uppenbart olämpliga för elever i förevarande ålder. Interpellantens första fråga, om det kan ligga en risk förborgad i denna militära praktiska yrkesorientering, måste därför besvaras med klart ja. Någon risk för liv och lem för de deltagande ungdomarna torde inte ha förelegat, men däremot visar erfarenheten redan, att

Svar på interpellation ang. införande av militär yrkesorientering på enhetsskolans schema.

det föreligger en uppenbar risk för att man vid det lokala genomförandet av orienteringsprogrammet går utöver det egentliga orienteringssyftet och inför för detta åldersstadium mindre lämpliga militära övningar. Denna risk torde vara större, ju längre tidsperiod orienteringen omfattar, och ju större frihet, som lämnas för den lokala utformningen av programmet.

Däremot kan jag inte ansluta mig till de synpunkter, som framkommit i den offentliga debatten kring den praktiska yrkesorienteringen angående militär utbildning och som vill förbjuda dylik orientering. Så länge vi önskar ha ett nationellt försvar för att säkra vår fred och trygghet, måste vi enligt min mening också erkänna militäryrket såsom sådant och därmed kan det inte gärna finnas något hållbart argument för att inte utsträcka yrkesorienteringen också till att omfatta detta yrke. Att sedan denna orientering i likhet med vad som gäller andra yrken måste göras saklig och utan inslag av propagandamässiga medel, vilka lätt kan ge en falsk bild av yrket i fråga, betraktar jag som självklart.

I några fall har i pressen gjorts gällande, att eleverna fått uppträda i militär uniform i samband med yrkesorienteringen. Enligt de bestämmelser, som ligger till grund för denna verksamhet, skall eleverna vid behov förses med överdragskläder. Det är tydligen detta, som kritiken avsett, när den talat om uniform. Användningen av överdragskläder har emellertid endast tjänat praktiska syften, däremot ej varit avsedd att ge verksamheten militär karaktär.

För att åstadkomma en saklig och god yrkesorientering även om militäryrket har skolöverstyrelsen från samtliga berörda försöksskolor infordrat rapport om vad som förekommit, och motsvarande rapporter har av arméledningen infordrats från berörda för-

band. Det torde finnas anledning att efter närmare studium av dessa rapporter överväga dels en begränsning i tid, dels de lämpligaste platserna, dels detaljutformningen av programmet för den militära praktiska yrkesorientering, som kan befinnas önskvärd i fortsättningen.

Därmed torde även interpellantens andra fråga vara besvarad. Garantier måste otvivelaktigt skapas för att den militära yrkesorienteringen inom enhetsskolans ram sker i för dessa unga elever lämpliga former.

Härpå anförde:

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det är mig för det första angeläget att till herr statsrådet få framföra ett tack för att han velat ta upp till belysning och diskussion det problem, som jag har berört i min interpellation. Svaret är ju hållet i en anda, som väl vittnar om att herr statsrådet har förståelse för problemets icke ringa vikt.

För det andra är det mig angeläget att alldeles omedelbart försäkra, att bakgrunden till att detta spörsmål har tagits upp — jag talar här självfallet uteslutande för mig själv — inte alls är att söka i någon försvarsovilja, för att nu begagna ett något starkt uttryck. Jag tillhör över huvud taget inte något försvarsfientligt läger, om det finns något sådant här i landet i detta nu. Min kritik är alltså helt igenom positivt betingad. Jag menar, att förevarande fråga alls inte är någon försvarsfråga. Redan den omständigheten, att detta samtal föres med eklestiastikministern och inte med försvarsministern, understryker ju detta. Det är helt enkelt fråga om vad som ur psykologisk och pedagogisk synpunkt kan vara ändamålsenligt eller inte ändamålsenligt att föra upp på schemat i en svensk folkskola.

Jag anser alldeles bestämt, att det

Svar på interpellation ang. införande av militär yrkesorientering på enhetsskolans schema.

måste vara av värde att riksdagen får ta ställning till den nya undervisningsformen och att saken i varje fall kan här i riksdagen bli i någon mån belyst. Det är dock fråga om något principiellt ganska nytt, som lanseras. Jag föreställer mig, att det kan vara många, som i likhet med mig önskar följa utvecklingen på detta område och se, vart det hela tar vägen.

Även sådant, som i dagens läge kan förefalla jämförelsevis oskyldigt — om man nu skall begagna det uttrycket — kan, om det inte ställes under tillbörlig observans, utvecklas på ett sätt, som kanske ingen av oss skulle önska. Det har också uppenbarligen redan gått därhän, att en snedvridning härvidlag är märkbar. Rent principiellt får jag för min del lov att deklarerera, att jag över huvud taget är mycket litet trakterad av en utveckling, som innebär, att redan barnkullarna, de ännu mycket omogna åldersgrupperna, placeras in, låt vara via en bakväg, i det militära systemet, i vilket sammanhang det än må gälla. Jag skulle helt enkelt vilja säga: Låt i möjligaste mån barnen vara!

Det har under den allmänna pressdebatten sagts — och ecklesiastikministern lutar tydligen också åt den uppfattningen — att militäryrket är ett yrke som alla andra, och går man in för yrkesorientering inom enhetsskolans ram, bör det icke göras något undantag för det militära området. Jag är, herr statsråd, inte riktigt med på detta resonemang. Under alla förhållanden måste — det säger redan praktiska hänsyn — ett urval ske av de yrken som kan bli föremål för yrkesrådgivning inom enhetsskolan. Det finns ju inte någon möjlighet att vid denna rådgivning ta med alla tänkbara yrken. Det synes mig då som om man mycket väl skulle kunna, om man så vill, göra ett undantag för det militära området. Jag säger självfallet icke detta därför

— det vill jag mycket starkt understryka — att den militära banan på något sätt skulle av mig i varje fall betraktas som mindre legitim än andra; det är alldeles inte fallet. Man måste naturligtvis hysa all respekt för människor som vill och känner sig manade att ägna sig åt detta yrke. En annan sak är sedan, att man må ha rätt att beteckna detta yrke som i vissa avseenden en smula säregt.

Nej, anledningen till att jag förmenar att militäryrket i detta fall mycket väl kan placeras i en undantagsställning är, att den djupare innebörden i det militära system, där detta yrke ingår, omöjligen kan fattas av 14-åriga skolpojkar, och förstår man inte denna djupare innebörd, kan man inte heller, såvitt jag begriper, fatta syftet med vistelsen över huvud taget på ett truppförband eller på ett skjutfält.

När den tidning, till vilken jag är knuten, gjorde ett reportage bland de pojkar som under en veckas internatvistelse plötsligt kastades in i rollen som presumptiva yrkesmilitärer, visade det sig också mycket riktigt, att pojkarna tog det hela närmast som ett romantiskt äventyr, som någonting av en yster lek, och det kan väl ändå inte vara meningen. Saken var ordnad på följande sätt. Pojkarna hämtades med en militärbil och transporterades i samlad trupp till regementet, ikläddes där en uniformslignande mundering och fick vapen i händerna. Jag kan omöjligen inse att denna långt drivna realism måste till för att bibringa pojkarna en i och för sig önskvärd orientering om vad underofficersyrket innebär och vad det kommer att kräva av dem som tänker ägna sig däråt. Enligt min mening skulle denna kunskap mycket väl kunna förmedlas till pojkarna på ett annat och lämpligare sätt.

Jag skall i detta sammanhang tillåta mig att citera några satsar ur en annan tidning, nämligen Östgöta Cor-

Svar på interpellation ang. införande av militär yrkesorientering på enhetsskolans schema.

respondenten, som för någon tid sedan beskrev hur de unga »fick sin första kontakt med det militära, en kontakt som öppnar dörren till en spännande och händelserik värld». Så här heter det: »Naturligtvis är det för en fjortonårig pigg pojke något av ett äventyr att få klänga sig fast på en militär terrängbil, när denna åker fram över stock och sten, eller skjuta skarpt med en kulspruta eller springa omkring på 'minerat' fält, där knalldosor exploderar med jämna mellanrum.» Jag kan — och här måste jag skärpa omdömet — omöjligt förstå att vi i våra svenska folkskolor behöver ta upp tid med sådant. Det uppseendeväckande är att denna skildring i dag i stort sett har bekräftats av statsrådet. Den är tydligen riktig i det väsentliga. Jag tror inte att försvaret gagnas genom detta och inte några andra intressen heller.

Jag skall be att strax få till statsrådet överlämna en bild jag har i min ficka, en bild som är hämtad ur en tidning. Den visar ett par husqvarnapojkar i skjutställning. Jag ber särskilt statsrådet lägga märke till dessa pojgars mycket spåda anleten.

Nu framgår det av statsrådets svar här i dag, att en del övningsmoment, som bevisligen på sina håll har förekommit, sträckt sig utanför ramen för givna instruktioner. Dit hör t. ex. att eleverna fått lov att handskas med kulsprutepistoler eller i vissa fall rent av kulsprutor, liksom att de också har fått lov att delta i s. k. vänjningsövningar med knalleffekter. Jag noterar nu med stor tillfredsställelse, att statsrådet har uppmärksammat dessa verkliga missförhållanden, och förutsätter, att ingen upprepning i varje fall av dessa företeelser skall behöva förekomma.

Jag föreställer mig att en pojke, som under en sådan orienteringsvecka — det rör sig bara om en enda vecka — söker sig in på en verkstad för att skaffa sig kunskaper om verkstadsarbe-

tarnas villkor, vackert får hålla sig borta från de många gånger mycket ömtåliga och farliga maskiner som där finns. Detta är nödvändigt både för pojken egen skull och för maskinernas. Så mycket mera angeläget borde det då vara, att de purunga elever det här är fråga om inte bli i tillfälle att umgås med de farligaste av alla instrument, skjutvapnen. Jag kan inte se att det på något sätt har någon betydelse för orienteringssyftet, att pojkar fingrar på skjutvapnen under denna vecka, om man skulle acceptera det övriga som står på programmet. Jag tror över huvud taget inte någon skada skulle ske, om fjortonåringarna finge vänta en tid med att inhämta sina första erfarenheter av militäryrket.

Hur därmed än må förhålla sig, synes mig denna sak väl tåla att prövas. Jag noterar med tillfredsställelse, att det tydligen är statsrådets mening att man på grundval av de ytterligare erfarenheter som kan vinnas på detta område skall ta ställning i varje fall till detaljutformningen av denna militära yrkesrådgivning inom enhetsskolans ram.

Med dessa reflexioner vill jag ännu en gång tacka statsrådet för svaret.

Häruti instämde herrar *Rimmerfors* (fp) och *Boija* (fp).

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! I motsats till herr Hamrin hör jag till de mycket försvarsovännliga, men trots detta tog jag som yrkesvallärare med tacksamhet emot erbjudandet från Svea livgarde att få komma dit med pojkar i åttan för praktisk yrkesorientering.

Jag vill först och främst påpeka, att det är missvisande, när det här hela tiden talas om fjortonåringar. Det nor-

Svar på interpellation ang. införande av militär yrkesorientering på enhetsskolans schema.

mala här i landet är att barn börjar skolan då de fyller sju år. Därav följer automatiskt att de fyller femton det år de går i åttan. Flertalet av deltagarna i orienteringen var alltså femton år, även om det fanns en del fjortonåringar med. Det gäller hela yrkesorienteringen, inte bara orienteringen om militäryrket, att det ur många synpunkter skulle vara lyckligare om eleverna var litet mogna-re. Men av praktiska skäl måste vi förlägga yrkesorienteringen till åttonde klassen. Orienteringen måste vara så allsidig som möjligt. Det nödvändiga urvalet till vissa yrkesområden ger sig i allmänhet självt, ty varje ort har bara ett begränsat antal yrken i vilka man kan ordna en orientering som verkligen ger en uppfattning av arbetsvillkoren. Vi tar därför med största tacksamhet emot alla erbjudanden till yrkesorientering. I den mån ett urval bland olika möjligheter skall göras, måste det göras efter elevernas önskningsar. Det skulle vara mycket olyckligt om man skulle behöva säga till dem, att de får välja orientering i vilket yrke de vill, där det finns praktiska möjligheter att ordna sådan, utom i militäryrket.

Jag håller fullständigt med om att det är förskräckligt att vi skall behöva inställa ungdomarna på att de skall utbildas sig för krigets hantverk, men saken blir inte värre av att vi ser den realistiskt. Måste vi ha ett försvar — att vi måste det är ju det hemska — måste det ju också bemannas. Vill vi skjuta på tidpunkten, då ungdomarna sätts i förbindelse med försvaret, skall vi inte göra detta genom att slopa yrkesorienteringen, utan först och främst genom att slopa skjutövningarna i skolorna och genom att höja minimiåldern för inträde i hemvärnet, som tar in pojkarna när de är 15 år. Vi har också statsunderstödda skytteföreningar, där det visserligen inte skjuts skarpt, men där pojkarna i alla fall lär sig handskas med vapen under mycket lösligare kontroll

än vid dessa omsorgsfullt upplagda övningar. Det för mig belänkligaste är att ungdomarna får förinskriva sig till militär anställning när de är 16 år och påbörja sin militära utbildning när de är 17. Om de är så omogna, att de måste skyddas från att få veta vad militärliv innebär när de är 15 år, är de då mogna att bestämma sig för militäryrket några månader senare? Ska de få fatta ett sådant beslut vid den åldern, måste de i all rimlighet namn så grundligt som möjligt få reda på vad de ger sig in i då de ta detta steg. Meningen med hela yrkesorienteringen är ju, att man skall veta litet vad man ger sig in på. Vid Svea livgarde var det mycket skickligt upplagt. På sätt och vis hade övningarna en god propagandaeffekt, ty man hade omsorgsfullt plockat ut sådant som man visste skulle intressera pojkar i den åldern. Detta tycker jag inte är något fel. Så gör varje arbetsgivare som gör sig mödan att lägga upp ett program med studiebesök för ungdomar i denna ålder. Då visar han sitt företag från den vackraste sidan och visar vilka ting av intresse som kan finnas för vederbörande.

Det är klart att detta kan läggas upp på olika sätt. Av vad som här framgått har det skett på ett olämpligt sätt på en del håll, och i så fall bör det naturligtvis undersökas och beivras. Men det vore olyckligt att slopa hela den militära yrkesorienteringen så länge vi har den inställning till försvaret som vi nu har och så länge ungdomarna går in i de olika försvarsorganisationerna vid så tidig ålder. Jag hoppas att det inte blir några sådana följder av denna interpellation. I stället bör det göras en ordentlig undersökning av hur dessa övningar är upplagda. Sedan kan man fortsätta med dem under betryggande kontroll. Däremot tror jag inte det vore särskilt lyckligt att avstå från allt som smäller. Det vore inte heller särskilt realistiskt.

Svar på interpellation ang. införande av militär yrkesorientering på enhetsskolans schema.

Ungdomarna i min skola fick inte vara med och springa på några knalldosor. De stod i stället på en höjd bredvid och såg på en mycket realistisk övning. Dosorna knallade friskt, och pojkarna kom överens om att detta var det trevligaste på hela utbildningsprogrammet. Var och en som känner pojkar inser, att de verkligen tyckte så. Inte ens ett sådant fredsfår som jag ansåg, att det var något fel att denna övning var med. Däremot kan jag nog hålla med herr Hamrin om att det hade varit olämpligt om pojkarna själva sprungit på knalldosorna — farligt hade det dock inte varit.

Man sköt också, men då måste jag gå därifrån, ty jag kunde inte vara med hela tiden. Vi var för övrigt endast inbjudna att vara med en dag. Jag frågade en kamrat från Gustavsberg, som även hade elever med, hur skjutövningen varit. Han sade att den var synnerligen menlös jämförd med de övningar vi har i skolan. Under sådana förhållanden tycker jag inte att man bör svartmåla denna militära yrkesorientering och säga, att den medför vådor för pojkarna. Så ligger det faktiskt inte till. Inte heller tror jag att de var så förtjusta och belättna med sina dagar ur propagandasynpunkt. När jag efteråt frågade klassen, om någon funderade på att ägna sig åt detta, så var det inte en enda som hade någon tanke åt det hållet. Ur propagandasynpunkt var övningen således fullständigt ineffektiv, vilket glädde mig. De försvarsvänliga har kanske inte samma anledning att glädja sig över detta, förmodar jag.

Herr talman! Jag hoppas således att vi skall få behålla yrkesorienteringen på alla områden där den kan ordnas på ett lämpligt sätt. Jag hoppas även att olämpliga anordningar på något ställe inte skall behöva hindra, att man lägger upp det vettigare på andra håll.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag måste nog säga att den närmast föregående talaren i olikhet mot herr statsrådet i alla fall tog en smula väl lätt på detta problem. Jag tror knappast att hennes allmänna synpunkter på något sätt är representativa för tänkesättet i vida kretsar.

Jag är inte som den föregående talaren pedagog till yrket, och jag skulle kanske akta mig för att inlåta mig på en diskussion från pedagogiska utgångspunkter. Jag skulle ändå vilja ifrågasätta, om en undervisningsform, som pedagogiskt inte är begriplig för de elever den är avsedd för, kan var ändamålsenlig och lämplig. Bevisligen saknar ju dessa fjortonåriga pojkar möjlighet att fatta den djupare innebörden i hela det system, som betingar deras inkallelse till regementet och skjutfältet. Är det då rimligt att upprätthålla en sådan undervisning? Jag skulle än en gång vilja ifrågasätta, om det kan vara rimligt att under denna korta vecka sätta vapen i händerna på barnen. Vad har nu det för samband med en saklig orientering på det här området? Jag tycker det ligger helt utanför i varje fall ett godtagbart program i vad gäller den militära yrkesrådgivningen.

Sedan kom den föregående talaren också in på en diskussion beträffande åldersgränser i övrigt när det gäller ungdomens inträde på militärbanan. Jag skall inte här ta upp en debatt i den delen, det ligger utanför ramen för vad vi här diskuterar. Men så mycket skulle jag ändå vilja säga, att man naturligtvis också kan ha anledning att ägna just frågan om åldersgränserna någon uppmärksamhet. Det är väl inte en gång för alla givet att de åldersgränser, som nu är satta, är de riktiga. Om utvecklingen skulle gå därhän att man söker sig ännu längre ned i åldersklasserna, finns det ännu större anledning att slå alarm, och jag vill betona att jag gör

Svar på interpellation ang. läroböcker i kristendomskunskap för klass 2 i folkskolan.

det just på grund av mitt intresse för försvaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12.

Svar på interpellation ang. läroböcker i kristendomskunskap för klass 2 i folkskolan.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Krokstorp frågat mig, om det är min mening att läroböcker i kristendomskunskap för klass 2 i folkskolan inte vidare skall få uppföras på läroboksförteckningen.

Som svar härpå vill jag anföra följande.

Interpellanten utgår från en artikel i lärarpresen av en ledamot i läroboksnämnden, alltså en personlig meningssyftning. Frågor om upptagande på läroboksförteckningen avgöres närmast av statens läroboksnämnd, som för närvarande håller på att avsluta arbetet med ny läroboksförteckning. Skolöverstyrelsen är representerad i nämnden och kan direkt inkopplas på ärendenas behandling. Nämndens beslut kan överklagas hos Kungl. Maj:t. Nämnden torde ha den principiella uppfattningen — vilken delas av överstyrelsens representant — att egentliga läroböcker i kristendomskunskap i småskolan i och för hemuppgifter ej bör upptagas på läroboksförteckningen.

Enligt de av Kungl. Maj:t den 4 juni 1954 fastställda nya tim- och kursplanerna för sjuårig folkskola — vilka tillämpas alternativt från och med läsåret 1954/55 eller 1955/56 — skall lärokursen i kristendomskunskap i första klassen bland annat omfatta enkla muntligt meddelade berättelser ur evangelierna och i andra klassen bland annat enkla muntligt meddelade berättelser ur evan-

gelierna och gamla testamentet. Uttrycket »enkla muntligt meddelade berättelser» upptogs för dessa kursmoment även i 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor.

Anvisningar till de nya tim- och kursplanerna har ännu ej utkommit. Överstyrelsen har erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att utfärda sådana, och arbetet härmed pågår. I anvisningarna för ämnet kristendomskunskap i 1919 års plan heter det bl. a. »Under de två första skolåren införas barnen genom lärarens muntliga framställning i enkla berättelser, hämtade ur bibeln. Från och med det tredje skolåret inträder vid sidan av lärarens muntliga framställning därjämte barnens egen läsning...» Det är att vänta, att de nya anvisningarna får en likartad utformning.

Det får anses framgå av de nämnda formuleringarna, att undervisningen i kristendomskunskap under de två första skolåren — då barnen håller på att bland annat lära sig läsa — är avsedd att bedrivas utan egentlig lärobok. Där emot bör givetvis vid denna såväl som vid annan undervisning lämplig för stadiet avpassad materiel komma till användning, planscher, bilder och andra hjälpmedel, t. ex. ur klassbiblioteket. Numera torde på läroboksförteckningen upptagas endast sådana egentliga läroböcker, som regelmässigt användes vid undervisningen och ur vilka hemuppgifter brukar ges. Tidigare har bok i kristendomskunskap för småskolans andra klass förekommit på läroboksförteckningen ursprungligen med den inskränkningen, att den ej finge användas som läxbok. Sedan vi fått den nya kategori av hjälpmedel, som benämnas bredvidläsningsböcker och som ej skall uppläs i läroboksförteckningen, torde ej finnas skäl att intaga böcker med dylika förbehåll i den nya förteckningen. En särskild förteckning över lämpliga bredvidläsningsböcker

Svar på interpellation ang. läroböcker i kristendomskunskap för klass 2 i folkskolan.

har däremot successivt upprättats av läroboksnämnden.

Härpå anförde:

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! Först ett tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation. Som kanske väntat utgör svaret inte något klart besked om lärobok i andra klassen i folkskolan. Svaret var också på vissa punkter av sådan innebörd, att man frågar sig vart man syftar med läroböckerna och om åt läroböcker skall ges olika värde. Det heter i svaret: »Numera torde på läroboksförteckningen upptagas endast sådana egentliga läroböcker, som regelmässigt användes i undervisningen och ur vilka hemuppgifter brukar ges.» Den definitionen kan diskuteras. Det kan vara svårt att dra en gräns mellan läroböcker och bredvidläsningsböcker. Men det är väl så, att läroboken skall vara en stomme och därmed också en studieplan. Den skall ge det väsentligaste av kursen och ge fasthet åt undervisningen. Framställningen i läroboken blir därför ofta koncentrerad.

Bredvidläsningsboken, som knappast kan sägas vara något nytt hjälpmedel — vilket göres gällande i svaret — vill komplettera och illustrera lärobokens koncentrerade framställning, den vill bidra till att ge liv åt de kunskaper som meddelas. Att använda bredvidläsningsböcker utan att samtidigt använda läroböcker innebär i princip att man använder en bok som komplement till en bok som inte finns.

Läroboken skiljer sig från bredvidläsningsboken även i det hänseendet, att läroboken i regel blir elevernas egendom medan bredvidläsningsboken tillhör skolans eller klassens bokförråd och får tagas fram vid de tillfällen då man anser sig behöva den. Medan en lärobok, som är uppförd på läroboks-

förteckningen, regelbundet inköps av de skoldistrikt som antagit boken, kommer en bredvidläsningsbok sällan att finna vägen annat än till enstaka skolor. Bredvidläsningsböcker har därför visat sig vara mindre effektiva hjälpmedel i undervisningen.

Nu kan det måhända invändas, att man skall iakttaga sparsamhet och att läroböckerna är för dyra. Ligger det till på det sättet, bör förlagen tillhållas att visa återhållsamhet vid läroböckernas utstyrelse och illustrering. Därmed nedbringas kostnaderna, om det nu är där skon klämmer.

Beträffande hemuppgifterna ligger det nog så till, att somliga lärare ger hemuppgifter ur alla läroböcker de använder i undervisningen. Många ger däremot hemuppgifter endast där de anser det motiverat. Såvitt jag kan förstå är det många lärarinnor som inte ger läxor i kristendomskunskap i andra klass även om de använder lärobok. Men eleverna får studera bilderna och läsa texterna i skolan, och de som vill får ta med boken hem och studera på egen hand. Det kan sägas vara en frivillig förövning till egentlig läxläsning i tredje klassen. De lär sig vidare bli förtrogna med boken, och boken föres därigenom in i deras medvetande, kanske på ett annat sätt än om undervisningen sker utan denna bok.

För närvarande upptar läroboksförteckningen två läroböcker i kristendomskunskap för klass 2. Enligt uppgift från förlagen såldes dessa böcker i 57 000 exemplar förra året. Det betyder, att ungefär hälften av landets småskollärarinnor för närvarande använder lärobok i kristendomskunskap i andra klassen. De anser sig behöva bokens stöd, och man frågar sig vad man vinner med att omedelbart rycka undan detta stöd. Skall man ändå inte först lära dem en annan undervisningsmetod och försöka få dem att acceptera den? Den nuvarande metoden kan

Svar på interpellation ang. läroböcker i kristendomskunskap för klass 2 i folkskolan.

väl användas av hälften av landets småskollärarynnor.

Enligt svaret har också läroboksnämnden den uppfattningen, att egentliga läroböcker i kristendomskunskap i och för hemuppgifter inte bör upptagas på läroboksförteckningen. Statsrådet söker visst stöd för den uppfattningen i anvisningarna till 1919 års undervisningsplan, men sådana läroböcker har efter 1919 funnits upptagna på läroboksförteckningen. Statsrådet säger sig också anta att de nya anvisningarna kommer att motsvara 1919 års så till vida att lärobok ej behövs förrän från och med klass 3.

Faktum är dock, att läroboksnämnden nu tänker slå in på en ny praxis och att denna nya praxis skall grundas på anvisningar som ännu inte kommit ut. Bättre hade väl varit, att läroboksnämnden väntat tills de nya anvisningarna utkommit och först därefter låtit läroboksbeståndet få de förändringar som föranleddes därav. Jag säger detta angående läroboksnämndens handlande sedan jag i dag vid förfrågningar på de olika bokförlagen om försäljningssiffrorna fått beskedet, att de aktuella läroböckerna avfördes från läroboksförteckningen för tre, fyra månader sedan.

För min del kan jag inte godta argumenteringen mot läroböcker i detta fall, så mycket mindre som läroböcker tydligen kommer att finnas i hembygds-kunskap i småskolan. Just detta förhållande ger ett intryck av att kristendomsämnet föres åt sidan, kommer i särklass. Det är inte uteslutet, att lärobokens avskaffande kan få negativa följder i form av konturlös undervisning. Så blev tydligen fallet vid tillämpningen av 1919 års undervisningsplan. Då rättades det till 1946 genom att man godkände ett par läroböcker i kristendomskunskap för klass 2. Dock skulle en sådan bok endast få användas som »egentlig läsebok». Formuleringen ändrades 1949 till

»egentlig lärobok». Man tog tydligen hänsyn till lärarerfarenheten. Lärarna bör fortfarande ha rätt att använda de hjälpmedel som de för god och effektiv undervisning finner lämpliga, med andra ord kristendomsämnet bör ha samma villkor som andra ämnen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Det kan naturligtvis anföras, såsom av interpellanten här gjorts, att man inte borde ha ändrat läroboksförteckningen förrän anvisningarna till den nya undervisningsplanen var klara. Jag kan inte säga varför läroboksnämnden har haft så bråttom i det fallet, men jag har mig bekant att läroboksnämnden sedan åtskillig tid varit sysselsatt med att färdigställa just en ny läroboksförteckning, vilket man har haft anledning att göra på grund av att en ny förteckning över bredvidläsningsböcker har införts. Det fanns inte så stor anledning för läroboksnämnden att anta, att de nya anvisningarna skulle komma att ge anledning att göra en annan uppläggning än den man haft tidigare, då det ju på denna punkt inte var avsett att det skulle bli någon ändring i vidare omfattning av 1919 års plan. Vi har ju också detta, att man tidigare räknat med att de böcker, som den ärade interpellanten tydligen åsyftar här, inte skulle användas såsom läxböcker, trots att de fanns på läroboksförteckningen.

Skoldistriktet skaffar självfallet mera allmänt de böcker som finns på läroboksförteckningen, jämfört med dem som finns på den nya förteckningen över bredvidläsningsböcker. Men jag vill i alla fall erinra interpellanten om att skoldistriktet härvidlag själva bestämmer, hur de skall göra. Så långt min erfarenhet sträcker sig — den är kanske inte tillräcklig på långt när — brukar en skolstyrelse tillgodose ett

Svar på interpellation ang. läroböcker i kristendoms-kunskap för klass 2 i folkskolan.

önskemål från lärare att anskaffa vissa böcker. Om de böcker, som ändå inte användes som läxböcker, står på den ena eller andra förteckningen, gör ju ingenting, bara de anskaffas och finns tillgängliga i skolan. Såvitt jag förstår finns det heller intet hinder för att de böcker, som finns på bredvidläsningsförteckningen, får av de barn, som äro intresserade för dem, tas hem från den ena gången till den andra som man har vederbörande ämne — det är distrikten som får bestämma om den saken också. Emellertid är det ju alldeles riktigt att dessa böcker inte blir barnens egendom. Men om man utnyttjar de övriga hjälpmedel, i varje fall dem jag har pekat på, skulle jag tro, att det inte blir någon brist på de hjälpmedel, som man kan anse sig behöva i kristendom i andra klassen.

För övrigt kan jag meddela att jag har gjort en förfrågan hos läroboksnämnden, huruvida det kommit in någon anhållan om att de böcker, som den ärade interpellanten tydligen tänker på, skulle uppföras på förteckningen över bredvidläsningsböcker. Någon sådan anhållan synes emellertid ännu inte ha kommit in, men kommer en dylik, blir den, enligt vad jag inhämtat, prövad i vederbörlig ordning.

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det ytterligare besked som jag har fått. För min del anser jag, att när en lärobok har utgått i den omfattning som här skett, borde den utan vidare ha upptagits på läroboks-förteckningen. Vidare kanske man också kan säga, att erfarenheten visar, att de böcker, som uppförts på förteckningen över bredvidläsningsböcker, liksom inte kommer i samma klass, inte kommer i blickpunkten för distrikten på samma sätt. Men om jag tolkar det sista herr statsrådet sade rätt, skulle

det innebära, att om det kommer önskemål och krav från lärarorganisationerna — jag vet att Småskolläraryrkesförbundet, i varje fall många av dess medlemmar, gärna ser, att boken återuppföres — kanske det inte är uteslutet, att dessa nya läroböcker i samma ämne och för samma klass åter kommer att uppföras på läroboksförteckningen.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Jag hörde med ganska stort intresse på herr statsrådets svar. Det är ju så, att kristendomsundervisningen i våra skolor följes med rätt stor uppmärksamhet men också av stora delar av vårt folk med oro.

Jag skall, innan jag går in på denna punkt, nämna något om själva denna undervisnings art och ändamål. Vi vet ju, att det inte går att bygga en människas moral bara med lag och straffparagrafer, utan därtill behövs inte minst kristendomens kraft och innehåll. Den saken tror jag att allt flera bland vårt folk börjar inse. Detta ämne får därför inte förbises. Jag anser det vara ett av folkskolans, barnaskolans, allra viktigaste ämne.

Jag vet emellertid mycket väl, att det i fråga om detta ämne finns mycket starka krav på att det skall vara en fullt objektiv undervisning, d. v. s. den får inte bedrivas så, att den innebär en påverkan i en viss riktning; religionsfriheten får inte kränkas. Därom har ju riksdagen uttalat sig. Vi hade denna sak uppe inte minst när vi behandlade frågan om dissenterlagstiftningen. Det är alldeles riktigt, att man kan kränka religionsfriheten genom att undervisa i viss riktning. Men man kan också kränka den genom att inte undervisa sakligt riktigt. Gör man inte det, blir det inte heller en konfessionslös undervisning. Jag vill poängtera den sidan också. Detta innebär ju, inte minst när det gäller innehållet i denna

Svar på interpellation och fråga ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

undervisning, att såväl läroböckerna som lärarna kommer i blickpunkten.

Läroböckerna måste vara sakligt riktiga. Om läraren följer dem, blir det för honom ett stöd men också en garanti för att han inte kommer att meddela en från kristendomen avvikande subjektiv uppfattning. Jag tror jag vågar säga, att vår lärarkår i stor utsträckning har känt sitt ansvar i denna fråga och ställt sig lojal. Jag har velat peka på denna sak som man bör hålla i sikte. Läroboken har sin stora betydelse.

Jag har själv varit med i en kommitté som haft denna fråga uppe till undersökning. Resultatet är nu offentligt, men jag skall inte här ingå på det. Det gjordes emellertid anmärkningar från sakkunnigt håll, och jag kanske kommer att ta upp dem vid ett senare tillfälle.

Med tanke på den betydelse som läroböckerna har för att ge stadga åt undervisningen — som också interpellanten nämnde — blir man litet betänksam, om vissa klasser inte längre skall få en lärobok i sin undervisning. Jag vill därför varmt vädja till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att följa frågan om läroböckerna med uppmärksamhet, även vad de yngsta klasserna beträffar. Jag tror att det fortfarande behövs läroböcker. Är läraren fullt förtrogen med ämnet, är risken inte så stor, men det finns säkert många lärare vilka behöver en lärobok som stöd i undervisningen.

Häruti instämde herr *Nelander* (fp).

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13.

Svar på interpellation och fråga ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *PERSSON*, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd den 21 maj i år har kammarens ledamot herr *Rimås* — i en den 19 i samma månad dagtecknad interpellation — till mig framställt följande fråga:

»Anser herr statsrådet det vara lämpligt att under förhandenvarande förhållanden tillsätta en pensionsberättigad tjänst såsom förste arkivarie och statsheraldiker i lönegrad Ce 31 för en verksamhet, som av riksdagen uttryckligen angivits vara ett provisorium och som enligt vad man redan nu kan konstatera långt ifrån kommer att bli ekonomiskt självbärande såsom riksdagen förutsatt?»

I en den 7 december 1954 dagtecknad enkel fråga har herr *Rimås* framställt spørsmålet, om det kan förväntas, att han får svar på sin nyssnämnda interpellation av den 19 maj i år.

På denna enkla fråga vill jag svara följande.

Orsaken till att tjänsten som förste arkivarie och statsheraldiker icke tillsattes i våras var icke osäkerhet om tjänstens behövlighet utan det förhållandet att viss undersökning pågick inom justitiekanslersämbetet.

Numera anser jag herr *Rimås'* interpellation besvarad i och med den utnämning å tjänsten i fråga, som företagits av Kungl. Maj:t den 3 december 1954.

Härefter anförde:

Herr *RIMÅS* (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för att jag fått svar på min enkla fråga från förra veckan om min interpellation av den 19 maj. Jag skulle tro att statsrådet inte blir förvånad över att höra, att jag inte är riktigt nöjd med svaret och inte heller med det sätt på vilket svaret har avlämnats.

Om interpellationen, såsom statsrådet

Svar på interpellation och fråga ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

menar, kan anses indirekt besvarad i och med den utnämning till tjänsten i fråga som företogs den 3 december, måste jag erkänna att det faktiskt är andra gången som jag tror mig få ett indirekt svar. Det första indirekta svaret trodde jag mig få redan när jag i en tidningsnotis läste, att man från föredragningslistan till konseljen den 21 maj — alltså två dagar efter det jag framställde min interpellation — hade strukit punkten om tillsättande av en tjänst som förste arkivarie och statsheraldiker. Med det svaret var jag nöjd, men det är klart att jag blev litet fundersam, när det andra indirekta svaret kom den 3 december — det andra svaret stämde ju inte överens med det första. Nu förstår jag av statsrådets svar i dag — som jag vill kalla det tredje — att mitt antagande i maj var oriktigt. Det var tydligen endast en underlig tillfällighet, att min interpellation framställdes vid en tidpunkt då man kom ihåg att den av statsrådet återopade undersökningen inom justitiekanslersämbetet inte var avslutad och att man därför måste dröja med utnämningen. Nog verkar det egendomligt, att man först tar upp ärendet i statsrådsberedningen och på föredragningslistan till konseljen och sedan dagen före konseljen stryker det av en anledning som varit känd i månader. Jag trodde verkligen inte att det gick till på så sätt.

Sedan måste jag nog säga, att jag finner statsrådets sätt att besvara denna interpellation, låt mig använda ordet egendomligt. Jag tror inte någon representant i den folkvalda församlingen stillatigande skulle ha funnit sig i att vänta nära sex månader och sedan få ett svar som egentligen bara innebär: »Jag har handlat. Var så god, det är svar nog åt en frågvis.»

Vad sedan gäller själva sakfrågan vill jag erinra om att det var med stor tvekan som statsutskottet våren 1953 gick med på regeringens förslag till ny heral-

disk organisation, vilket bl. a. motiverades med att man måste ha ett heraldiskt institut för utarbetande av ordensvapen samt adelsvapen, om av någon anledning upphöjandet i adligt stånd åter skulle bli aktuellt — så stod det faktiskt. Men riksdagen uppställde som huvudvillkor, att verksamheten skulle bli ekonomiskt självbärande, samt framhöll, att det hela är att betrakta som ett provisorium i avvaktan på närmare erfarenheter på området. I ekklesiastikdepartementet torde man vara medveten om att verksamheten långt ifrån är — och ej heller kommer att bli — ekonomiskt självbärande samt att erfarenheterna av riksarkivets och heraldiska nämndens sätt att handha landets heraldik inte är det bästa. En ändring borde komma till stånd, ju förr dess bättre. Därför anser jag att man ej borde ha givit provisoriet en fastare form genom att tillsätta statsheraldikertjänsten. Densamma borde liksom hittills ha uppehållits med vikariatsersättning tills man hunnit genomföra en förnuftigare och för statsverket mindre kostnadskrävande ordning för de obetydliga heraldiska ärendenas handläggning.

Då frågan angående tillsättandet av statsheraldikertjänsten nära sammanhänger med det heraldiska organets finansiering och de erfarenheter man vunnit av den hittillsvarande verksamheten, må det vara mig tillåtet att något beröra dessa saker.

Vad ekonomin beträffar uppskattar statskontoret de årliga kostnaderna inberäknat pensionskostnaderna till 58 000 kronor, vilka skola finansieras genom inflytande ersättningar. Förra budgetåret redovisade riksarkivet i inkomster för sin heraldiska verksamhet emellertid endast 820 kronor, d. v. s. det hela är — även om man tar hänsyn till några tusen kronor i utestående fordringar — fullständigt bankruttmässigt. Varpå beror det att ekklesiastikministern ännu ett och ett halvt år efter de gamla er-

Svar på interpellation och fråga ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

sättningsbestämmelsernas upphävande inte har utfärdat en ny taxa? Anser ecklesiastikministern det vara en tillfredsställande ordning, att allmänheten inte skall kunna få besked om vad statens heraldiska organ betingar sig för sina tjänster och att riksarkivet svarar sina kunder, att räkning kommer senare? Ännu ett och ett halvt år efter övertagandet av den heraldiska verksamheten har inga räkningar kommit från riksarkivet. Åren 1947—1951, då riksheraldikerämbetet på ett mera afärsmässigt sätt skötte verksamheten, uppgick inkomsterna inberäknat ersättningar för ritningar i medeltal till 26 829 kronor. Det var ändå under den tid, då verksamheten var som mest omfattande genom fastställelserna av våra landskaps-, läns- och stadsvapen samt tillkomsten av de militära emblemen och några hundra kommunvapen. Det hela sköttes under denna tid i stort sett på halvtid av riksheraldikerns sekreterare ensam. Nu, då man har betydligt mindre att göra, har man byggt upp en organisation bestående av en heraldisk nämnd på sju personer inberäknat tre suppleanter samt såsom kontor för nämnden en heraldisk sektion i riksarkivet med tre befattningshavare. Det är väl absolut otänkbart att denna i hög grad överorganiserade verksamhet blir ekonomiskt självbärande såsom utlovades i propositionen och riksdagen förutisatt. Statskontoret har föreslagit en väsentlig höjning av de tidigare taxorna. Men tror man verkligen att statliga myndigheter, kommuner och enskilda är villiga att betala vilka priser som helst för vapen och emblemen, detta helst som man får mindre och mindre förtroende för riksarkivets och heraldiska nämndens sakkunskap på det heraldiska området och det finns annan och bättre expertis att tillgå? Det föreligger ingen skyldighet ens för statliga myndigheter att anlita riksarkivets tjänster för heraldiska uppdrag. Ännu mindre kan

man då tänka sig ålägga kommuner och enskilda dylik skyldighet. Det har förekommit att kommuner förletts att antaga och av Kungl. Maj:t få fastställda vapen, som sedan visat sig vara behäftade med uppenbara fel eller undermåliga på annat sätt, exempelvis Alingsås, Landskrona, Tyresö och Botkyrka. De kostnader som kan uppstå för åstadkommande av rättelse borde i sådana fall bestridas av heraldiska nämndens ledamöter och inte av statsverket.

Vidare finner jag det egendomligt att det statliga organet får avgiva utlåtande över sina egna vapenförslag. Där föreligger ju ett uppenbart jävsförhållande. Denna ordning tycker jag är lika orimlig som det skulle vara att låta kassören i ett företag samtidigt vara företagets revisor. Särskilt påtagligt blir jävsförhållandet då det statliga organet fått sitt eget vapenförslag underkänt av en kommun, som antagit ett av annan heraldisk expertis utarbetat vapen. Heraldiska nämnden har då ett direkt intresse av att hitta fel i vapnet om detsamma skall fastställas av Kungl. Maj:t. Vid flera tillfällen har nämnden också framfört opåkallad och ovederhäftig kritik mot vapen, som ej varit utarbetade av nämnden själv eller den föredragande statsheraldikern. Man åberopar därvid olika av nämnden själv hopfantiserade »principer», som inte har det minsta att göra med allmänt vedertagna heraldiska normer och regler, som instruktionsenligt skall följas. Förutom min egen hemortskommun Godegård har Jokkmokks kommun samt Herrljunga, Mariannelunds och Skene köpingar nyligen förvägrats fastställelse av sina fullt riktiga vapen på grund av förekomsten i desamma av glansdagrar och skuggor. Och här kommer det för en lekman högst egendomliga: endast plana färgytor får förekomma i vapenmålning, dekreterar heraldiska nämnden plötsligt. Ändå är det så att glansdagrar och skuggor kan påvisas i de hittills av

Svar på interpellation och fråga ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

Kungl. Maj:t fastställda vapnen, sammanlagt uppgående till 400—500, och är allmänt vedertagna inom den heraldiska konsten. Heraldiska nämnden har också själv såväl utarbetat som tillstyrkt fastställelse av vapen, som haft det nu plötsligt underkända utförandet. Inte kunde kommunalfullmäktige i min hemortskommun förstå, varför man skulle gå med på att förfula det vapenförslag man fått genom att ta bort glansdagrar och skuggor, bara för att tillfredsställa prestige hos ett visst statligt ämbetsverk. Vi gjorde som så många andra, vi tog vårt vapen utan Kungl. Maj:ts fastställelse.

Det är en hel del andra egendomligheter i detta nya ämbetsverk, som kunde vara värda att peka på, men jag skall inte uppta tiden efter en sådan här lång interpellationsdag, utan jag vill, herr talman, sluta med att säga följande.

Enligt min mening borde riksdagens huvudvillkor, att den statliga heraldiska verksamheten skall vara ekonomiskt självbärande, först ha uppfyllts innan man tillsatte tjänsten som förste arkivarie och statsheraldiker. Det var emedan jag ansåg att detta riksdagens beslut inte skulle åsidosättas som jag en gång interPELLERADE i ärendet. Om det nu är så att nämnda villkor aldrig blir uppfyllt, så borde ej heller den nämnda tjänsten ha blivit tillsatt. För ett par veckor sedan hade vi en besparingsdebatt här i kammaren i anledning av väckta motioner om översyn av statsutgifterna i syfte att åstadkomma förändringar och besparingar i förvaltningen. Här har vi ett konkret exempel, där man utan vidare kunde spara omkring 50 000 kronor. Det skulle vara intressant att få veta, om statsrådet är intresserad av att förelägga riksdagen ett sådant besparingsförslag. Jag tänker då närmast exempelvis på det danska systemet med en statens heraldiska konsulent, som har heraldisk kompetens. Det skulle begränsa statens utgifter för

den här verksamheten till högst ett par tusen kronor per år.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Den ärade interpellanten är förvånad över behandlingen av hans interpellation och fråga. Ja, jag blev själv litet förvånad, när jag så sent som den 21 maj under riksdagens slutspurt, då många frågor som sammanhänge med mina propositioner ännu inte var avgjorda här i riksdagen, fick mottaga herr Rimås' interpellation. Då hade riksdagen två gånger beslutat om att vi skulle omorganisera den heraldiska verksamheten i landet på sätt som nu skett. Eller rättare sagt riksdagen hade efter motion om upphävande av tidigare beslut förklarat, att besluten skulle stå fast. Under sådana förhållanden ansåg jag att det inte fanns någon anledning för mig att släppa det jag då hade för händer och i stället besvara interpellationen. Vi hade emellertid den av interpellanten berörda frågan för beredning i departementet just under de dagarna.

Det kom också då till min kännedom — ingalunda flera månader i förväg, som interpellanten vill göra gällande — att ett ärende var anhängiggjort hos justitiekanslersämbetet, vars utgång måhända borde avvaktas, innan utnämningen till statsheraldiker skedde. Trots att frågan var uppförd på den förberedande listan till konselj, vidtog jag den åtgärden, att ärendet inte kom upp i konseljen, vilket interpellanten så riktigt har påpekat. Det dröjde sedan ganska länge, innan man på justitiekanslersämbetet var färdig med sin undersökning, och det var inte långt efter det att meddelande därom kommit, som utnämningen skedde.

Det är klart att vi under höstriksdagens gång kunde ha tagit upp frågan på nytt och då lämnat ett lika kortfattat svar som nu, men jag ansåg

Svar på interpellation och fråga ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

inte att det fanns tillräckliga skäl härför. När interpellanten emellertid sedan upprepade sin fråga, ansåg jag det vara riktigast att deklarerera min mening, som är att utnämningen är svar på interpellantens fråga.

Vad sedan den sakliga sidan beträffar kan man naturligtvis ha delade meningar om huruvida vi alls behöver en sådan heraldisk verksamhet, som vi nu har här i landet, och om hur den skall organiseras om vi skall ha den. Interpellantens hemkommun har där givit ett exempel på att man helt enkelt kan strunta blankt i det heraldiska organet. Om interpellanten anser att vi skall förfara på det sättet i fortsättningen, så må det vara hans ensak. Den motion som väcktes i våras här i riksdagen utgick i varje fall inte därifrån.

Nu säger interpellanten, att eftersom den heraldiska verksamheten inte blir självbärande, så borde vi i varje fall ha väntat med tillsättningen av statsheraldiker. Jag har dock inte klart för mig att riksdagen har ansett att den beslutade heraldiska organisationen skulle vara ett provisorium. Men frånsatt detta måtte det väl inte vara så oroväckande ur statsfinansiell synpunkt, att man utser en person, som redan har en ordinarie pensionsberättigad tjänst inom ett verk, till en något högre extra ordinarie tjänst i samma verk, när man till yttermera visso har fullt klart för sig, att detta verk inte bara kan utan enligt förarbetena till omorganisationen också bör utnyttja vederbörande person till annat arbete under tid han inte är sysselsatt med just den heraldiska verksamheten. Därför har det i detta fall säkert inte gjorts någonting som kommer att lända statsfinanserna till men.

Jag måste erkänna, att jag för min del ingalunda har den stora heraldiska sakkunskap, som den ärade interpellanten ville ge oss här i kammaren sken av att han hade. Ty när han talar om att den heraldiska nämnden inte repre-

senterar sakkunskapen och att annan och bättre expertis skulle stå till förfogande, så förstår jag inte, varifrån han får sina tvärsäkra omdömen. Enligt min mening är heraldiska nämnden så sammansatt, att den som helhet representerar den bästa heraldiska expertis som står att få här i landet. Där finns ju både historisk och antikvarisk vetenskaplig expertis vid sidan av konstnärlig. Jag kan därför inte förstå annat än att nämnden har en fullgod sammansättning, och jag har också under hand fått reda på att den med verkligt stort intresse ägnar sig åt sitt arbete.

Interpellanten säger, att nämnden har att yttra sig över sina egna förslag. Men det är väl inte värre än vad som förekommer i vissa andra sammanhang, ty märk väl, att det är icke heraldiska nämndens förslag utan statsheraldikerns; och att statsheraldikern är föredragande i nämnden betyder inte alls att han har ett avgörande inflytande. Jag anser tvärtom — och det måste väl interpellanten ändå hålla med mig om — att omorganisationen på denna punkt betydligt mycket stor förbättring jämfört med tidigare, då vi icke hade denna nämnd utan endast en riksheraldiker. Nämnden kan ju diskutera frågorna och väga synpunkterna mot varandra.

Jag tycker att interpellantens tal om en ovederhäftig inställning från nämndens sida är obestyrkt, och jag tror inte att han kan stå för sitt påstående, att de synpunkter, som kommer från andra håll, i stället skulle vara verkligt vederhäftiga.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig mycket vid formen för interpellationssvaret. Jag vill bara påminna om att den skrivelse, som låg till grund för undersökningarna i JK-ämbetet, är daterad den 10 mars, och min interpel-

Svar på interpellation och fråga ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

lation framställde jag här i kammaren den 19 maj.

Vad sedan gäller heraldikernämnden så måste väl var och en hålla med om att den är för stort tilltagen från början. Jag minns så väl debatten här i kammaren, när omorganisationen skulle beslutas. Herr Ståhl opponerade mot det stora antal ledamöter som nämnden skulle ha. Han menade, att det var bättre att man började med en mindre organisation och sedan ökade ut den vid behov i stället för att gå den motsatta vägen och börja med en stor organisation, som man sedan skulle försöka krympa samman. Jag tycker det har visat sig, att den uppfattning herr Ståhl hävdade var riktig.

Så var det jävsförhållandet. Jag kan gott erkänna att jag är lekman i mycket, mycket hög grad, och det har inte varit min mening att på något sätt framträda som heraldisk expert. Men jag har ändå fått en smula erfarenhet på detta område genom att min hemkommun höll på med att skaffa sig ett vapen vid den tid då denna sak aktualiserades.

Det var på det sättet att jag en gång fick den stora äran att sammanträffa med halva heraldiska nämnden, då vi diskuterade om glansdagar och skuggor och många andra sådana heraldiska synpunkter, som dittills hade varit mycket främmande för mig. Jag försökte då att åstadkomma en kompromiss genom att föreslå borttagandet av några linjer, men jag kunde inte gå med på att förfula vapnet, som var utarbetat av annan expertis än statens heraldiska nämnd, hur mycket som helst. Jag visste att man där hemma menade att en järntacka på ett vapen bör likna en järntacka och inte ett tygstycke och att en båt bör likna en båt och inte en liggende halvmåne eller något sådant. Jag lyckades inte åstadkomma någon kompromiss, utan vi hade att välja på allt eller intet.

I den situationen var det som jag kom underfund med att om vi hade godtagit de ändringar som heraldiska nämnden föreslog, hade det inte varit svårt att få vapnet fastställt av Kungl. Maj:t. Men då vi inte tyckte att vi kunde gå med på ändringsförslagen i fråga, fick vi inte heller vapnet fastställt. Naturligtvis kan man säga att man struntar i all heraldisk expertis, men det är inte det som det är fråga om. Det finns dock annan heraldisk expertis här i landet än den statliga. Jag tror att utvecklingen kommer att gå dithän att i varje fall kommunerna mer och mer söker sig över till annan heraldisk expertis än den statliga.

Jag fick inte något svar på min fråga, om statsrådet var villig att medverka till att härvidlag skapa en billigare organisation. Jag får väl fatta detta så, att statsrådet anser att riksdagens villkor, att denna verksamhet skall bli ekonomiskt självbärande, skall uppfyllas. Kommer den trollkonsten att lyckas ber jag bara att få gratulera.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Bara ett par ord till, herr talman. Justitiekanslersämbetets diarium läses givetvis inte av mig personligen, men även om denna framställning inkommit så tidigt som interpellanten angav, blev den inte föredragen för mig förrän just i den vecka det här var fråga om.

Om jag skall säga ännu några ord om det sakliga, så har jag av den expertis som jag har haft kontakt med fått den bestämda uppfattningen, att i heraldisk litteratur är man inte bekant med dessa skuggor och dagar, som har varit föremål för så mycken diskussion på senare tid, utan man räknar med enhetligt färgade fält. Men det är klart att somliga kan tycka att det ser vackrare ut, att det lyser upp mera och på det hela taget ser trevligare ut med dessa skuggor och dagar, men detta lär som

Svar på interpellation ang. ett utvidgat användande av entreprenadsystemet vid vägbyggande.

sagt, enligt vad jag fått besked om, inte vara i enlighet med heraldisk sed.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Då vill jag bara fastslå, att om skuggorna inte är i enlighet med heraldisk sed, så finns det åtminstone 400 vapen som inte är heraldiskt riktiga i det här landet, och då tycker jag det vore egendomligt om man nu helt plötsligt skulle gå in för en annan princip. Detta måste då betyda — om vi nu skall diskutera något för en lekman så mystiskt som dessa skuggor och glansdagar — att över 400 vapen här i landet är felaktigt fastställda.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14.

Svar på interpellation ang. ett utvidgat användande av entreprenadsystemet vid vägbyggande.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Berggren har frågat mig om jag vill medverka till att det utredningsorgan, som numera arbetar inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för en rationell planering av vägbyggandet, även noggrant undersöker de ekonomiska fördelarna av ett utvidgat användande av entreprenadsystemet vid vägbyggandet och, om så vid undersökningen visar sig vara fallet, till att vägförvaltningarna i görligaste mån tillämpa entreprenörsförfarandet.

I anledning härav vill jag anföra följande.

Så nyligen som i våras var frågan om i vilken utsträckning väg- och vattenbyggnadsstyrelsen borde låta utföra anläggningsarbeten genom anlåtande av entreprenörer eller i egen regi före inför riksdagen. I mitten av maj debatte-

rades sålunda detta spörsmål i båda kamrarna i samband med behandlingen av propositionen om höjning av automobilskatten m. m. I anledning av väckta motioner fann sig vidare statsutskottet föranlåtet att närmare sätta sig in i denna fråga vid behandlingen av den i 1954 års statsverksproposition gjorda beräkningen av väganslagen för budgetåret 1954/55. Jag vill erinra om hurusom utskottet i sitt därefter avgivna utlåtande utförligt behandlade problemet. Den därvid gjorda analysen äger ännu sin fulla giltighet. Utskottet ansåg att omfattningen av de arbeten, som avses skola utlämnas till entreprenad, icke bör schematiskt fastställas. I sitt ställningstagande till frågan förutsatte utskottet vidare, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fortlöpande har sin uppmärksamhet riktad på nu berörda förhållanden och särskilt beaktar angelägenheten av att frågan om den ekonomiska effektiviteten visas vederbörlig hänsyn vid valet av olika arbetsformer.

Jag vill meddela, att Kungl. Maj:t i anledning härav i särskild ordning fäst väg- och vattenbyggnadsstyrelsens uppmärksamhet på vad statsutskottet anfört rörande entreprenadsystemets omfattning inom vägväsendet.

Den verksamhet för översiktlig planering av landets vägar, för vilken nyligen ett särskilt organ inrättats inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, syftar till en ren planläggning av i första hand huvudvägnätets utformning på lång sikt. För att lösa denna uppgift torde organet, enligt vad jag erfarit, närmast komma att inrikta sig på bl. a. kartläggning av det nuvarande huvudvägbeståndets standard och beskaffenhet, en analys genom trafikräkningar och destinationsundersökningar av trafikens intensitet och variationer samt en analys och prognos av trafik- och fordonsutveckling. Denna karakteristik av verksamhetens mål och närmaste inriktning torde vara tillräcklig som förklaring till att jag icke

Svar på interpellation ang. ett utvidgat användande av entreprenadssystemet vid vägbyggande.

kan finna det lämpligt att detta organ, som för övrigt varit i verksamhet endast en mycket kort tid, nu även skulle få att utreda denna speciella, tekniskt-ekonomiska fråga om den mest ändamålsenliga avvägningen mellan byggande i egen regi och byggande på entreprenad inom väg- och vattenbyggnadsverket.

En annan sak är att denna översiktliga planläggning kan beräknas komma att skapa grundval för en framtida planering och projektering av större vägföretag. I samma riktning torde även komma att verka den numera ökade tillgången på medel för vägväsendets behov samt den koncentration av medelsanvisningen till ett fåtal stora anslag, som innevarande års riksdag beslutat om. I samma mån som antalet större arbetsobjekt ökar, ökas också möjligheterna att insätta maskiner och andra tekniska hjälpmedel samt att därigenom uppnå en större prestationsvolym per arbetare. Det bör dock framhållas, att detta gäller oavsett vilken av de båda arbetsformerna man väljer. Men det kan därvid givetvis många gånger visa sig fördelaktigt att låta arbetena utföras av entreprenörfirmor, då dessa oftast är inriktade på sådana slags arbeten, där mekaniseringen drivits längst.

Emellertid ser jag över huvud taget ingen anledning till att jag i dagens läge skulle låta på ett eller annat sätt föranstalta om särskild utredning i förevarande fråga. Det tillkommer nu och bör enligt min mening alltfört tillkomma det ansvariga ämbetsverket — något som för övrigt även statsutskottet synes ha förutsatt — att självt från fall till fall bedöma det problem interpellanten berört och avgöra vilken arbetsform som med hänsyn till föreliggande ekonomiska betingelser och andra omständigheter bäst lämpar sig för det ifrågasvarande byggnadsföretaget.

Inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen finns numera ett särskilt organ för teknisk-ekonomisk granskning av verk-

samheten inom verket. Detta organ, som närmast är knutet till styrelsens byggnads- och underhållsbyrå, har som en av sina huvuduppgifter att bidra till bedömning av frågan om avvägningen mellan byggnadsverksamhetens bedrivande genom olika arbetsformer. Styrelsen har också i första hand uppdragit åt denna sakkontroll att verkställa en utredning om arbetsmaskinernas användning och lönsamhet, enär maskinkostnaderna utgör en väsentlig del av ett byggnadsföretags totala kostnader.

Med dessa upplysningar om min syn på föreliggande fråga och om den befattning, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen själv har att ta med densamma, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde:

Herr BERGGREN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet Hjalmar Nilson för svaret. Om jag något tillåter mig att följa gången av detta har herr statsrådet i första hand erinrat om riksdagsbehandlingen i våras i samband med statsverkspropositionen samt även nämnt att statsutskottet ansett att omfattningen av arbeten, avsedda att utlämnas på entreprenad, icke bör schematiskt fastställas. Jag har heller inte i min interpellation ifrågasatt något dylikt. Jag delar den mening utskottet uttalar på s. 27 i utlåtandet nr 231, där det sägs: »Vid valet mellan de olika arbetsformerna bör praktiska skäl vara avgörande». Jag noterar desslikes med tillfredsställelse Kungl. Maj:ts erinran till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med anledning av utskottets uttalanden.

Då jag i min interpellation låtit framskymta en förhoppning att det nya organet, utom sin stora uppgift beträffande kart- och planläggning, även skulle inte bara kasta ett öga på utan

Svar på interpellation ang. ett utvidgat användande av entreprenadsystemet vid vägbyggande.

också få som deluppgift att noggrant granska de ekonomiska resultaten och perspektiven i fråga om byggkostnaderna, måste jag deklarerat mindre tillfredsställelse med svaret på denna punkt. Det må vara riktigt, som herr statsrådet antytt, att uppgiften till denna del tillkommer och bör tillkomma ämbetsverket, men varken detta eller det nya organet arbetar väl bakom sinsemellan stängda dörrar. Det borde i varje fall inte vara så. Av herr statsrådets svar kan man dock utläsa att det skulle finnas en viss spärr i fråga om arbetsuppgifterna, vilket kan tydas som en enligt min uppfattning något för långt gående uppgiftsisolering.

Även om jag i min frågeställning låtit framskynta vissa förhoppningar angående det nya organet innebar det inte någon övertro att detta organ skulle bli mäktigt att ensamt lösa alla problem utan endast ett framhållande av att detsamma i samråd och samarbete med ämbetsverket kunde bättre skärskåda de alltmer ökade behoven i fråga om våra vägars byggande, byggpraxis och kostnad. Jag har ju själv funnit angeläget att erinra om de positiva uttalanden ämbetsverket gjort angående behovet av snabbare och utökade resultat. Då ämbetsverket dock tydligen av allt att döma har brist på såväl kvalificerade ingenjörer som annan personal, är det en allmän angelägenhet av stora mått att verksamheten och sysselsättningseffekten ägnas den allra största uppmärksamhet. Om verkets ingenjörer då i större utsträckning kan få sysselsätta sig med planering och kontrolluppgifter och vägbyggandet i högre grad utlämnas på entreprenad, synes det mig att man därigenom bättre tillgodoser det allmänna önskemålet om en snabbare vägförbättring. Jag vågar göra detta påstående, ty jag hyser den uppfattningen att kontrollen därigenom blir lättare och även för verket mindre arbetskrävande, samtli-

digt som vägbyggena säkerligen blir både snabbare färdiga och billigare.

Om vad herr statsrådet framhållit med avseende på arbetsmaskinernas användning och lönsamhet i ett byggnadsföretag föreligger bara en mening. Jag tillät mig också att i min interpellation poängtera den stora betydelsen av en riktig maskinanvändning samtli- digt som jag erinrade om att ämbetsverket gjort ett liknade uttalande.

Tillåt mig, herr talman, att endast beröra ytterligare en betydelsefull faktor. Jag skall fatta mig kort med tanke på den framskridna tiden.

Hur angeläget det än är att våra vägbyggen forceras, att man med tillgripande av alla tillgängliga resurser något neutraliserar de ökade skattekrav som riksdagen ställt på biltrafikanterna, kan det ändå ur ekonomiska synpunkter allvarligt ifrågasättas, huruvida icke en inskränkning bör ske i det vägbyggande som förekommer vintertid. Även i detta fall finns det anledning att söka kolla skillnaden mellan byggande i egen regi och entreprenad-förfarande. Man kan visa på att länder som icke har detta problem, i varje fall inte i samma omfattning som vi, använder entreprenader i större utsträckning. Här blir det då så mycket mer angeläget att byggandet sker under sådan tid och under sådana omständigheter att produktiviteten icke eftersättes. Säkert har entreprenadsystemet där avgjorda fördelar.

Lika väl som de olika sektionerna i ämbetsverket icke bör arbeta isolerade från varandra är det ur nationalekonomisk synpunkt angeläget att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen är vaken för andra problem i det svenska samhället. Arbetskraftsbristen i våra skogar synes också bli en stor fråga, och därvid kommer åtminstone jag fram till att det måste vara ett mera rationellt sätt att i stället för mindre produktivt vägbyggande under vintertid länka arbetskräf-

Svar på interpellation ang. ett utvidgat användande av entreprenadssystemet vid vägbyggnade.

ten in på mera produktivt arbete i våra skogar.

Säkerligen går denna dirigeringslättare och mera friktionsfritt vid entreprenadförfarande än vid arbete i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens egen regi. Ett diagram från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av år 1953 synes också ge stöd för detta mitt påstående.

Även om jag måste säga att jag hade förväntat något mera positivt i herr statsrådets svar noterar jag dock med tillfredsställelse den framställning som Kungl. Maj:t har gjort till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och som här har meddelats. Jag hyser den förhoppningen att min interpellation ändå utgör ett observandum.

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON:**

Herr talman! Jag finner det angeläget att säga att det i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inte finns någon spärr mellan olika avdelningar i fråga om arbetsuppgifterna. Och skulle det vara så, att planeringsorganet har intresse för de uppgifter som interpellanten här har talat om så tror jag att jag vågar lova att ingen kommer att hindra den insyn i dessa arbetsuppgifter som interpellanten vill ha. Därvidlag skall allt läggas till rätta för den insyn som kan komma att begäras.

När det gäller de personella resurserna kan jag kanske också få nämna att Kungl. Maj:t i höst har ställt medel till förfogande för att anskaffa den personal som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser erforderlig för det fortsatta planeringsarbetet. Också på det området är vi angelägna om att arbetet skall kunna bedrivas så, att arbetsuppgifterna blir lösta på bästa möjliga sätt.

När det gäller den sista frågan som interpellanten tog upp här, frågan om byggande även vintertid eller byggande i huvudsak koncentrerat till sommartid, kanske jag får erinra om hur situationen har varit här i landet under

de sista åren, med en ganska markerad brist på arbetskraft under sommarhalvåret och bättre tillgång på arbetskraft under vinterhalvåret. En ökad omfattning av vägbyggandet sommartid är det väl för närvarande knappast möjligt att genomföra utan att andra angelägna arbetsområden kommer att lida ytterligare brist på arbetskraft. Vad beträffar det vinterbyggande som nu äger rum är det motiverat också av en strävan att utnyttja den arbetskraft man har, att hålla en så jämn sysselsättning i vägbyggandet som möjligt. Det är också ett starkt intresse ur många synpunkter att den personal man har anställd kan beredas arbete under så stor del av året som möjligt. Om man skulle arbeta utifrån andra utgångspunkter i det avseendet så fruktar jag att man finge uppleva betydande rubbningar i möjligheterna att få planerade arbeten utförda.

Herr **BERGGREN** (fp):

Herr talman! Tillgången på arbetskraft just på det område som jag tillät mig att nämna — skogsarbetet — har tidigare varit mera riklig än som påtagligen har varit fallet under senare tider. Det är med anledning av denna ändring som jag har fört just den saken på tal. Även om det finns skäl för statsrådets anmärkning, att man måste söka hålla jämn sysselsättning, kommer man å andra sidan tillbaka till det som jag nämnde, att vägbyggande vintertid i varje fall innebär en sämre produktivitet än vägbyggandet sommartid. Jag tillåter mig att säga — herr socialministern var tidigare i dag i ett annat sammanhang inne på samma sak — att man måste göra avvägningar mellan samhällets olika önskemål, krav och behov. Det är ur den synpunkten som jag finner det angeläget att även väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ögonen öppna för dessa omständigheter som jag tillät mig att påpeka.

Jag vill slutligen ytterligare en gång

Svar på interpellation ang. ett utvidgat användande av entreprenadsystemet vid vägbyggande.

rikta ett tack till statsrådet för hans inlägg i det sista stycket. Det innebär ju åtskilligt positivt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets memorial nr 201, första lagutskottets utlåtande nr 33 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 50 och 51.

§ 16.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en första lärarhögskola;

nr 394, i anledning av väckta motioner om främjande av forskningen och undervisningen på sjörättens område;

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av läkarutbildningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av den högre undervisningen i skeppsbyggeri;

nr 397, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det administrativa handhavandet av sjuk- och yrkes-skadeförsäkringarna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 398, i anledning av väckt motion angående ändrad praxis i fråga om tillämpningen av 1947 års allmänna tjänstpengsreglemente beträffande vissa tjänstemän; och

nr 400, i anledning av väckta motioner om viss ersättning åt A. G. Rödin för skada ådragen under militärtjänstgöring.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.46.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 15 december.

Kl. 10.00.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande december.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman Hernfrid Bark från Riddarhyttan på grund av akut svalginfektion med feber är oförmögen att infinna sig till riksdagens förhandlingar onsdagen den 15 december 1954.

Skinnskatteberg den 14 december 1954.

S. Arfwidson
Provinsialläkare

Herr talmannen meddelade, att herrar Hjalmarson och Ståhl, vilka vid kammarens sammanträden den 18 respektive den 26 oktober beviljats ledighet från riksdagsgöromålen, herr Hjalmarson från höstsessionens början tills vidare och herr Ståhl från och med den 1 november tills vidare, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 3.

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Ohlin frågat mig dels om jag kan lämna kammaren upplysning om när jordbruksprisutredningens resultat kan väntas föreligga, dels om jag har för avsikt att för riksdagen

i så god tid framlägga förslag rörande principerna för prissättningen på jordbruksprodukter och eventuell marknadsreglering för dylika produkter, att dessa principer kan i väsentlig mån beaktas vid vårens prisförhandlingar med jordbrukets organisationer och kan läggas till grund för riksdagens beslut rörande jordbruksregleringen under produktionsåret 1955/56.

Som svar på den första frågan kan jag meddela, att utredningens betänkande nu är slutjusterat och håller på att tryckas.

På den andra frågan kan jag för närvarande icke ge annat svar än att betänkandet kommer att, efter remiss till berörda myndigheter och sammanslutningar, bli föremål för behandling inom jordbruksdepartementet så snart detta över huvud är möjligt. Jag kan emellertid tillägga, att utredningen enligt vad som meddelats mig kommer att lägga fram två principiellt skilda alternativ för prissättningen. Av dessa lär det ena kunna beaktas vid de kommande prisförhandlingarna, om så anses lämpligt. Det andra alternativet torde däremot i sin helhet icke kunna genomföras förrän produktionsåret 1956/57.

Härpå anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr statsrådet! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret, ehuru det inte kan anses tillhöra de mera upplysande. Man kan väl tolka statsrådets svar så att regeringen är angelägen om att uppskjuta debatten i denna fråga. Man skulle kunna tillägga, att detta har varit ett signum för handläggningen av

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

denna fråga under flera år, så det är ingen överraskning. Låt oss uppskjuta debatten, det har varit det svar som givits rätt länge.

Som jag i interpellationen påpekade har denna fråga behandlats med en helt annan långsamhet än man hade väntat. När 1952 års utredning tillsattes, förutsattes det att den skulle arbeta så skyndsamt, att de nya principerna för prissättningen skulle kunna tillämpas redan under produktionsåret 1953/54. Nu tycks det som om eventuellt nya principer kanske endast delvis skulle kunna tillämpas under produktionsåret 1955/56.

1953 års riksdag uttalade att en proposition till 1954 års riksdag — på grundval av jordbruksprisutredningens förslag — måtte framläggas i så god tid, att riksdagen hann ta ställning till utredningsförslagets principer före pridförhandlingarna på våren 1954. Nu verkar det som om riksdagen inte skulle få tillfälle att ta ställning till eventuellt nya principer före pridförhandlingarna på våren 1956. Det verkar alltså som om det inte vore möjligt att två år senare uppfylla riksdagens bestämt uttryckta önskan. Jag tillägger att de upplysningar som förut lämnats ju tydde på att resultatet skulle komma fram i våras. Detta förklarade statsrådet i denna kammare i december i fjol.

Först nu kommer, som jordbruksministern har angivit, resultatet av denna utredning att framläggas. Det borde inte ha varit uteslutet för herr statsrådet att informera kammaren om några huvudpunkter i detta utredningsförslag. Det har ju förekommit tidigare att det till och med ställts stencilerade exemplar till förfogande innan betänkandet blivit tryckt. I varje fall har man kunnat lämna upplysningar om tankegångarna i förslaget. Det har ju till och med hänt att man inom regeringen i rätt väsentliga avseenden i förväg tagit ställning till ett utredningsförslag, som ännu inte blivit framlagt.

Detta har måhända haft samband med att saken har ansetts vara brådskande, vilket regeringen ingalunda anser om den här frågan.

Av betydelse för vår ekonomiska politik under det närmaste året är ju bland annat frågan om automatiken i pris- och lönesammanhang, alltså sambandet mellan lantarbetarlöner, jordbruksinkomster, jordbrukspriser och avtalsförhandlingar på andra fronter. Man kan väl säga att det för parterna på arbetsmarknaden, vilka skall förhandla under de allra närmaste månaderna, är av mycket stor betydelse att veta vilken inställning regeringen har till frågan om automatiken i pris- och löneutvecklingen. Regeringen kan enligt min mening inte undandra sig skyldigheten att upplysa svenska folket om detta, och man bör göra det innan avtalsförhandlingarna kommer till ett avgörande stadium. Det må vara hänt att statsrådet här hänvisar till tryckningen av betänkandet och remissbehandlingen och allt sådant, men här föreligger problem av stor betydelse för den ekonomiska politiken. Då är det klart att regeringen får lov att anpassa sig efter lägets krav och inte bara hänvisa till hur lång tid det tar att trycka betänkandet. Detta gäller de punkter som är av väsentlig betydelse i detta sammanhang och naturligtvis inte alla.

Jag är alltså något besviken över att jordbruksministern inte ville säga någonting, som skulle vara en vägledning för opinionen. Det är inte någon allmän nyfikenhet som ligger bakom min ståndpunkt utan uppfattningen att det allmänna intresset bäst skulle ha gagnats, om statsrådet hade givit ordentliga upplysningar. Nu gläder jag mig i alla fall åt att betänkandet efter dessa många förseningar har kommit så långt att det är under tryckning och att det snart kommer att bli möjligt för oss, som anser att frågan inte bör behandlas i långsam takt, att med utgångs-

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

punkt från betänkandet på nytt resa spörsmål om dessa saker. För dagen finner jag, herr talman, på grundval av detta tämligen magra svar inte anledning att resa någon större debatt.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Ohlin är missbelåten med att det svar som jag lämnade inte är mera upplysande. Jag är ganska förvånad över den missbelåtenheten. Det är inte brukligt att vi, om man har tillsatt en utredning för att utreda en fråga, diskuterar frågan i riksdagen innan utredningen avlämnat sitt betänkande. Det skulle vara att föregripa utredningens resultat.

Det har ofta av både herr Ohlin och andra i hans parti frågats efter anledning till att det dröjer så länge innan denna utredning kommer med resultat. Folkpartiet har i många år framställt kraftigt klander mot den gällande jordbruksregleringen och de beslut som fattades 1947 av en ganska enig riksdag. De som klandrat jordbruksregleringen har ibland med kritisk anstrykning anslutit sig till jordbrukskalkylen, det instrument som givit utslag i jordbruksregleringen, och andra gånger helt och hållet avsvurit sig att ha med kalkylen att göra och tvivlat på att den ger de beräknade resultaten. Dessa problem är mycket svåra att lösa. Det har tillsatts inte en parlamentarisk utredning utan en sakkunnigutredning, vars resultat skall ligga till grund för den kommande jordbrukspolitiken. Efter hand som utredningen arbetat har jag frågat utredningsmännen, när de räknar med att bli färdiga. Inte bara inom folkpartiet utan också inom andra grupper menar man nämligen att dessa ting bör komma under diskussion så fort som möjligt. Varje gång jag har ställt frågan till utredningens ordförande har han sagt att utredningen arbetar med frågorna så mycket den kan men att

det har kommit upp problem som man från början inte kunde räkna med. Dessa problem har jag redovisat i kamraren i anledning av interpellationer. Jag kan försäkra herr Ohlin, att denna utredning under vissa tider har arbetat både natt och dag för att få resultatet färdigt så snart som möjligt.

Herr Ohlin sade i interpellationen att han hoppades att jag hade försökt undanröja alla hinder som kunde medföra uppskov för denna utredning. Jag kan säga honom att jag har försökt göra detta. Jag kan försäkra herr Ohlin att jag har gjort vad jag har kunnat för att få denna utredning färdig så snart som möjligt. Men man har i utredningen ansett, att om denna fråga skall vara föremål för utredning bör man gå till grunden med problemet.

När det gäller att jag på detta stadium skulle meddela vissa huvudriktlinjer som man har kommit till, så får jag säga herr Ohlin att jag aldrig har tänkt att jag skulle göra det. Jag menar nog att när man har tillsatt utredningsmän, då skall de få fullgöra sitt uppdrag. Jag har inte varit så nyfiken att jag har bett att få läsa allt, men jag har fått rapporter efter hand och vet ungefär vad betänkandet kommer att innehålla. Jag ser emellertid ingen som helst anledning att på detta stadium ta upp diskussion om dessa problem. Jag skulle inte tro att herr Ohlin hade väntat det heller. Det blir väl senare tillfälle att diskutera detta.

Nu säger också herr Ohlin att det är av betydelse för de nuvarande förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter att man får reda på om den automatik, som har varit rådande emellan lantarbetarlönen och jordbrukets priser, skall fortsätta. Herr Ohlin! Under det år som nu löper är det väl ingen automatik, utan man har emellan jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden kommit till en kompromisslösning, där man har försökt åstadkomma det bästa resultatet, och

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

det har godtagits i varje fall av en stor majoritet i riksdagen.

Hur det blir med den saken i fortsättningen, det kommer att redovisas när utredningen blir offentliggjord. Det kan väl inte dröja så länge. Utredningsförslaget är lämnat till tryckning, så det kan endast röra sig om enstaka veckor. Om vi lever och har hälsan skall vi väl träffas 1955 också, och då blir det kanske tillfälle att resonera om denna sak.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att det blir tillfälle senare har ju statsrådet sagt hela tiden. Man får väl hoppas att statsrådet någon gång får rätt. Statsrådet säger att här har gjorts allt vad som göras kan. 1952 tillsattes utredningen, och statsrådet uttryckte själv den uppfattningen att resultatet skulle kunna tillämpas redan nästföljande år. Utredningen skulle alltså ta sex à åtta månader. Vilken kolossal felbedömning från statsrådets sida, när det nu visar sig att utredningen har tagit fem gånger så lång tid! Men har verkligen statsrådet frigjort den berörda arbetskraften, så att den inte sysslats med andra saker samtidigt?

Beträffande frågan om automatiken skall jag be att få ta upp den i ett större sammanhang. Den är onekligen mycket central.

Statsrådet säger att folkpartiet i många år klandrat 1947 års principer och har tvivlat på kalkylen. Herr statsråd! Vi har hållit fast vid grundprinciperna i 1947 års beslut men haft en viss kritik mot *tillämpningen* och mot det sätt på vilket kalkylen använts. Men vårt bästa stöd när vi förklarar att kalkylen inte fick tillmätas en så avgörande betydelse på en miljon när har varit ett yttrande av statsrådet själv. Så var det med den saken. Det är tillämpningen som diskuterats ehuru man ofta velat släta ut skillnaden mellan principen och dess tillämpning.

Sedan vill jag säga att redan 1947 års riksdag uttryckte den uppfattningen, att man skulle komma bort från prissättning med utgångspunkt från totalalkylen. Det är alltså inte något nytt krav som kommit upp, vilket bl. a. statsministern tycktes tro i diskussioner tidigare under hösten. Man har haft sju år på sig att utreda den saken!

Herr statsråd! Det är inte fråga om att *föregripa* de sakkunnigas beslut. De är ju färdiga med sitt betänkande. Herr statsrådet säger att han inte vill meddela någonting om resultatet, ty det vore att föregripa. Då vill jag säga att detta är ett komplett missförstånd; de är ju färdiga med sitt arbete.

Får jag lov att göra statsrådet uppmärksam på att utredningen rörande effektivare taxering avlämnades till departementet den 15 september, men redan den 10 september publicerades i pressen ett sammandrag av vissa viktiga punkter med hänsyn till det stora intresse, som visats denna fråga från allmänhetens sida. Då gick det alltså att publicera en färdig utredning innan resultatet förelåg i tryck. Nog hade det varit möjligt för herr statsrådet också i dag att lämna litet upplysning om grundtankarna i en färdig ehuru icke färdigtryckt utredning.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon polemik huruvida den här utredningen har tagit för lång tid eller huruvida det vore möjligt att redovisa vissa punkter i förväg. Jag har som riksdagsman fått lära mig att utredningar många gånger tar mycket lång tid, och jag har ofta varit med — det har herr Ohlin också — när riksdagsmän frågat, om inte den och den utredningen kommer. Det har då många gånger gällt utredningar som inte varit på långt när så svårbedömbara och krångliga som just denna.

Men jag begärde ordet när herr Ohlin sade till jordbruksministern, att jord-

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

bruksministern ansett det angeläget att uppskjuta debatten i denna fråga. I det fallet vill jag säga att herr Ohlin nog i flera år har känt det som mycket angeläget att forcera debatten.

Som yrkesjordbrukare är jag naturligtvis tacksam mot herr Ohlin för det ofantliga intresse han ägnar jordbruket. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att detta väldiga intresse skall vara jordbruket till gagn.

Herr Ohlin har forcerat debatten både i riksdagen och under valkampanjen för att få fram material att bedöma prissättningen för jordbruksprodukter i framtiden. När då 1947 års beslut blandas in, vill jag säga att det beslutet innebär att jordbruket skall vara likvärdigt med andra näringar vad beträffar ersättning för arbetet. Detta är huvudprincipen. Jag är fullt medveten om att själva tillvägagångssättet när det gäller att nå detta mål kan växla. Jag kanske inte har följt med herr Ohlins vittomfattande verksamhet på alla områden, men det kanske är tillåtet att fråga herr Ohlin, om han ägnar lika stort intresse åt andra näringar och deras inpassning i samhällslivet som han gör åt jordbruket. Det är riktigt som herr Ohlin säger, att jordbrukspolitikens tillämpning spelar en stor roll för den ekonomiska politiken i hela vårt samhälle, men det finns väl också andra näringar som har stor betydelse för vårt samhällsliv. Jag har i varje fall inte kunnat finna att herr Ohlin, som deltar så flitigt i debatten, ägnar något större intresse åt andra näringar.

Det har framskymtat här att vad som ligger bakom är den s. k. automatiken mellan ersättningen åt lantarbetare och åt deras arbetsgivare för det arbete de utför. Jag förstår mycket väl att det är detta som herr Ohlin vill rubba på. Han vill att arbetsgivarna skall ryckas undan och inte vara berättigade till arbetsersättning i lika hög grad som lantarbetarna. Så säger herr Ohlin, och när han yttrar sig i dessa ting, får man väl

förmoda, att det är hela folkpartiets uppfattning.

Herr Ohlin brukar säga att ersättningen är ojämn, att de större jordbrukarna får för mycket betalt och de mindre för litet och att det borde jämnas ut. Det kanske är tillåtet att fråga herr Ohlin, om det inte är på samma sätt i andra näringar. Hur är det t. ex. inom industrien, inom handeln och inom hantverket? Är inte företagarnas ersättning där i stor utsträckning beroende på rörelsens omfattning? Det är väl nästan otänkbart att en liten industriidkare kan komma upp i samma inkomst som en större, och jag tycker inte man rent allmänt kan säga, att alla jordbrukare kan få lika ersättning för sitt arbete. Det är så mycket som spelar in och som påverkar händelseutvecklingen.

Herr Ohlin och hans närmaste vapen dragare herr Waldemar Svensson har många gånger sagt, att spannmålsodlarna och de s. k. rapspatronerna tjänar alldeles för mycket pengar. Jag skulle vilja rekommendera herr Ohlin att resa ut och ta del av förhållandena för spannmålsodlare i Skåne och Halland. Nu kan man säga, att svårigheterna där beror på skördevädret, och man kan säga att yrket i sig självt är konjunkturbetonat, ja många gånger hasardbetonat, men det är väldiga förluster som nu inregistreras. Jag tror att de som odlat spannmål och raps inte haft någon särskilt dålig ekonomisk ställning, men de har nu i år lidit väldiga förluster på grund av skördekadorna. Krisen är besvärlig för dem, och jag tror att de på ett eller annat sätt måste få hjälp. Jordbruksministern har ju också lämnat fram en proposition med förslag till hjälpåtgärder. Huruvida de kommer att räcka eller inte vågar jag inte yttra mig om, men det har ju bebådats ytterligare en proposition till näret som skall rätta till förhållandena.

Jag har, herr talman, gärna velat delta i den här debatten. Jag kanske bör

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

tacka herr Ohlin för hans väldiga intresse för jordbruket, men jag är inte säker på att detta intresse för jordbruket är så hundraprocentigt ärligt menat. Bakom det ligger kanske en annan tankegång, som vi får diskutera senare. Den tankegång som ligger bakom herr Ohlins resonemang är väl att det skall bli lägre priser på livsmedel, men det finns ju möjligheter att i den offentliga debatten ägna intresse åt prissättningen också på andra områden. Jag skulle tro att herr Ohlin har observerat den omfattande debatt som nu förs angående marginalerna mellan producentledet och konsumentledet, och vi har kanske möjlighet att minska på dem. Jag vet inte om det är förmätet att säga det, men jag skulle vilja uppmana herr Ohlin att ägna lika stort intresse åt dessa handelsmarginaler som åt priserna på jordbrukets produkter i jordbrukskalkylen.

Herr HÆGGBLUM (h):

Herr talman! Jag skulle med anledning av vad den senaste talaren yttrade bara rent allmänt vilja säga, att det ju ändå inte kan vara något högmålsbrott att fråga om en utredning kommer eller inte, särskilt inte vid den tid då frågan ställdes. För egen del vill jag säga, att vi väl alla har varit intresserade av att denna utredning skulle komma så tidigt som möjligt — där föreligger nog ingen skillnad mellan de olika partiernas inställning.

Speciellt med tanke på att förhållandena har utvecklats så, att sambandet mellan jordbrukarnas arbetsersättning och lantarbetarlönerna blivit en mycket viktig fråga, är man självfallet alldeles särskilt intresserad av typjordbrukskalkylen. Den syftar ju till att göra klart för oss, vilka priser som behöver sättas på de olika jordbruksprodukterna för att en jordbrukare som äger en gård av 10—20 hektars storlek med normal rationaliseringsgrad skall få en timlön som motsvarar vad andra näringsidkare får. Problemet blir alltså renodlat

utan sammankoppling nödvändigtvis med vilka löner lantarbetarna kan skaffa sig genom sina kollektivavtal. Så som debatten förts är det självfallet önskvärt att den saken blir utklarad så tidigt som möjligt, men jag vill ändå till dess utredningen föreligger dröja med att fälla något omdöme om huruvida den har skett för långsamt eller inte. Det är väl ändå rimligt att se på utredningen har åstadkommit och hur mycket den har sysslat med innan man säger, att den har sölat alldeles för mycket. Jag ber för att i någon mån förta kritiken mot utredningen dess skärpa att få erinra om att utredningen fick nya uppdrag så sent som efter vårriksdagens avslutande. Den fråga, som då fördes fram på mycket lösa boliner, huruvida jordbruket redan hade nått jämställdhet med övriga näringsgrenar — en uppfattning som bygger på rätt lös statistik — har utredningen såvitt jag vet fått om hand efter vårriksdagens avslutande. Den har fått sätta till mycket tid för att reda ut denna fråga, och har den lyckats göra det ordentligt, får vi vara tacksamma för att utredningen tagit god tid på sig.

Anledningen till att jag begärde ordet, herr talman, var närmast att jag ville skicka med herr jordbruksministern ett annat råd än det herr Ohlin gav i fråga om behandlingen av den utredning som skall komma. Herr Ohlin ville att vi så fort som möjligt skulle få resultatet i form av en proposition på riksdagens bord, men utredningen har ju inte varit en parlamentarisk utredning utan en fackmannautredning. Jag har varit tveksam om lämpligheten om att den från början fick en sådan karaktär, men är det nu en fackmannautredning som lägger fram sitt förslag, skall jag be att remissinstanserna — jag tänker inte minst på jordbrukets organisationer — får något så när ordentlig tid på sig att tränga igenom problemet och ta ställning i lugn och ro, så att inte det hela blir ett hastverk. Man

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

kan väl befara att det inte är en enhällig utredning som lägger fram sitt förslag, utan det finns kanske reservationer, och i så fall är det viktigt att remissinstanserna får ordentlig tid på sig att noga överväga saken.

Vi är nu framme vid avslutningen av den politik som vi godkände 1947, och vi skall i framtiden för prissättningen hålla oss till en typjordbrukskalkyl. När vi skall bestämma oss för det, får det inte bara bli ett preliminärt beslut, utan det måste vara ett beslut som håller. Under sådana förhållanden anser jag att framför allt jordbrukets organisationer, som ju inte kan arbeta lika raskt som ett ämbetsverk när det gäller att få fram remissvar, behöver en hel del tid på sig, och det hoppas jag herr jordbruksministern vill ge oss.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det kanske kan vara lämpligt att det också från vår sida säges något om denna sak, eftersom det i herr Hæggbloms anförande förekom liksom en partideklaration om det intresse högerpartiet huser för att snabbt få fram denna utredning.

Jag tycker det är naturligt att man på olika håll är intresserad av att få ett material för att bedöma den för oss alla viktiga frågan om hur riktlinjerna för jordbrukets prissättning skall utformas, men vi vet ju också alla att det, hur intensivt vi än önskar att en utredning skall bli färdig, kan inträffa saker under utredningens gång som gör att arbetet försenas. Jag tror inte någon av kammarens ledamöter som har deltagit i det offentliga utredningsarbetet är främmande för olyckshändelser av den typen. Själv har jag åtskilliga mörka punkter i mitt förflutna som har berett mig besvikelser, men efteråt kanske det har visat sig vara riktigt att man tog tid på sig och inte levererade ett hastverk, som inte skulle ha lämnat särskilt djupa spår efter sig.

Under sådana förhållanden verkar kanske herr Ohlins resonemang bestickande: man har inte blivit färdig med utredningen så snabbt som man hade hoppats, men man borde åtminstone kunna lämna ett förhandsreferat av vad utredningen skulle komma att innehålla. Det är i varje fall bestickande för mig, därför att jag var inne på samma tankegång, när valrörelsen började. Då trodde jag för min del, att det var möjligt att kunna komma med ett förhandsreferat av vad utredningen skulle komma att innehålla. Det förhöll sig sålunda inte alls så, herr Ohlin, att det från vår sida och inte heller — det är jag övertygad om — från jordbruksministerns sida fanns någon som helst önskan att undanhålla allmänheten upplysningar om denna utredning, utan det har tvärtom, i varje fall så vitt jag kan bedöma, varit en enhällig mening inom regeringen att tillföra valdiskussionen detta stoff på ett tidigt stadium.

Jag blev emellertid ganska snart övertygad om att jag var inne på alldeles felaktiga vägar och att jordbruksministern har alldeles rätt, när han säger, att det vore felaktigt att lämna sådana förhandsreferat. Varför det? Jo, därför att det här är en mycket invecklad politisk fråga, inte bara en teknisk fråga. Man behöver ha hela materialet med alla dess motiveringar för att man över huvud taget skulle kunna säga, att ett sådant förhandsreferat skulle kunna tjäna som vägledning för den fria och öppna diskussionen kring dessa ting, som jag är lika intresserad av som herr Ohlin. Det skulle säkerligen kommit att verka rätt förvirrande, om man vare sig nu i avtalsrörelsernas begynnelse eller under valrörelsen hade lämnat ett material, som hade varit ofullständigt och icke givit vare sig de motiveringar eller de fakta, som varit avgörande för utredningsmännens ställningstagande.

Jag fann alltså, när jag för en gångs

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

skull nästan var överens med herr Ohlin och höll på att komma på samma linje som han — och det är ju en ovanlig situation — att jag hade alldeles fel.

Låt denna intrikata fråga bli föremål för ordentlig undersökning, låt utredningen ha den tid på sig som efterfordras och därefter redovisa resultatet med de motiveringar och det utredningsmaterial som då finns tillgängligt! Då får vi ett stoff, och vi hoppas att det skall bli tillgängligt så fort som möjligt.

Herr Ohlin tog som belysning upp ett fall, där det lämnades ett förhandsmeddelande den 10 september, fastän utredningen inkom till finansdepartementet först den 15 september. Det var naturligtvis också en tekniskt invecklad fråga det då gällde, men jag tror inte att det då var möjligt, att det på grund av detta förhandsreferat skulle kunna uppstå några missuppfattningar om innebörden av ett förslag, vars syfte alla de politiska partierna under valrörelsen, sedan vi hade framlagt det, förklarade sig vara överens om. Det fanns ju inga delade meningar, åtminstone inte under valrörelsens slutspurt, om denna sak. När man då ansåg sig kunna lämna ett förhandsreferat, som inte behövde åtföljas av siffermaterial och motiveringsstoff för att inte kunna bli föremål för missförstånd, kan jag inte finna annat än att det var mycket rimligt och klokt att lämna detta förhandsmeddelande.

I dag befinner vi oss i en helt annan situation, och jag tror att den diskussion, som skulle kunna uppstå på grundval av ett alltför knapphändigt referat, inte skulle tjäna den sak, som jag föreställer mig att alla arbetar för, nämligen att få en så förnuftig grund för prissättningen av jordbrukets produkter som möjligt.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall inte delta i

den saktidssak från de gamla utgångspunkterna, som herr Pettersson i Dahl och i viss mån även jordbruksministern har varit inne på. Det tjänar naturligtvis ingenting till att just nu repetera mer eller mindre av det där gamla, då utredningen ju faktiskt är färdig, även om dess resultat inte är känt för oss.

Jag skall inte heller uttala någon personlig uppfattning om automatiken mer än i ett avseende, som för mig har varit klart mycket länge, nämligen att skall man lägga det mindre jordbrukets arbetstimmar till grund för prissättningen, så skall de, som gör arbetet, ha timpenningen. Om de som gör arbetet inte får timpenningen, skall den timpenningen icke läggas till grund för någon prissättning. Det tycker jag borde vara givet.

Jag uttalar inte någon personlig mening annat än i detta avseende. Där har jag uttalat mig tidigare, och där är min uppfattning fullständigt klar. Men vi vet ju, att denna automatik spelar samman, sakligt och psykologiskt, med hela vår ekonomiska politik på olika sätt och har gjort det under de gångna åren och kan göra det också i fortsättningen. Jag skulle vilja erinra om att 1952, då man tydligen inom regeringskoalitionens var en smula omtumlad efter uppgörelserna på våren, gjorde hans excellens statsministern i en valbroschyr, som hette Två årtionden, ett uttalande, som ju måste tolkas som mycket avancerade tvivel på det berättigade i denna automatik, om jag nu uttrycker mig försiktigt. Och minns jag rätt gjorde finansministern ett liknande uttalande i sin valbroschyr 1952. Det är alltså snart två och ett halvt år sedan detta skrevs. Nu står vi inför en ny omgång av förhandlingar på arbetsmarknaden, som ju uppenbarligen är ganska svåra ur allmän ekonomisk synpunkt. Det gamla automatiksystemet finns alltså kvar i det allmänna medvetandet och förmodligen också på

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

många håll i arbetsmarknadens kalkyler. Vi står nu på tröskeln till — inte ett nytt system, ty det vet vi ingenting om — men på tröskeln till en omprövning. Materialet finns till regeringens förfogande och har förmodligen funnits under höstens lopp. Men regeringen har ingenting att säga om detta centrala problem inför de stundande förhandlingarna. Det tycker jag är en ur allmänekonomisk synpunkt mycket dålig navigering från regeringens sida, i det läge där vi nu befinner oss.

Jag tycker egentligen att detta är en större sensation än att hans excellens statsministern höll på att bli överens med herr Ohlin men ångrade sig. Det har vi märkt förr.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det finns väl ingen anledning att göra det till en huvudfråga, att statsrådet kunde ha lämnat den svenska allmänheten en redogörelse för huvudpunkterna i utredningens förslag. Jag har sagt vad jag där har att säga och har endast velat belysa hur oriktigt jordbruksministerns påstående är, att det skulle vara att föregripa utredningens resultat. Såvitt jag förstått är nämligen utredningen klar.

Statsministern säger att skillnaden var den, att beträffande skatteutredningens olika förenklingsförslag kunde det inte bli något missförstånd, om man fick ett referat, ty där var partierna överens. Men, herr statsminister, partierna var överens om syftet; om konstruktionen kunde vi omöjligen vara överens i förväg!

Debatten kring dessa problem öppnades av finansministern, som många månader — nästan ett helt år — tidigare gjorde vissa uttalanden, och jag har därför tyckt, att det var nyttigt att oppositionen fick litet utförligare upplysningar om dessa ting än vad som förut givits. Finansministern beklagade sig över att oppositionen visade så litet in-

tesse för utredningens förslag — av vilket vi icke hade fått ens ett referat — och våra påpekanden ledde sedan till att ett referat släpptes fram.

När statsministern säger att skatteutredningen var en helt annan sak och att det där icke kunde bli något missförstånd, så tror jag det blir mycket svårt för statsministern att vidhålla detta påstående. Vi får senare tillfälle att ingående diskutera skatteutredningens förenklingsförslag och de jordbrukspolitiska frågorna, och då blir det också möjligt att i detalj granska hurvida det föreligger någon sådan skillnad, att man i ena fallet kan ge ett ganska utförligt referat av en avslutad utredning, som ännu inte är offentliggjord i sin helhet, men i det andra fallet inte kan ge några upplysningar alls. Men det är klart att september månad inte är detsamma som december. Det temat behöver jag inte här närmare utveckla. Det finns inga affischer uppklistrade i december, som behöver täckning. Även det är emellertid en sak som jag inte här behöver närmare ingå på.

Sedan skall jag inte fördjupa mig i herr Hæggbloms mycket intressanta yttrande att vi nu är framme vid avslutningen av den politik, som vi bestämde oss för 1947. Jag konstaterar bara att detta onekligen är ett ytterst betydelsefullt yttrande, när det ställes av herr Hæggbloom.

Jag tror sedan att kammarens ledamöter ursäktar mig, om jag inte tar upp herr Petterssons i Dahl många frågor till diskussion. En enda sak får jag kanske ändå lov att något beröra. Herr Pettersson i Dahl tillät sig att här upprepa en antydning, som han gjort många gånger förut, nämligen att jag visar alldeles för stort intresse för jordbrukets problem. Jag förmodar att herr Pettersson i Dahl menar, att egentligen ingen icke jordbrukare skall få diskutera jordbruksfrågorna, men en sådan uppfattning kan en svensk riksdagsman aldrig acceptera.

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

Ända sedan jag kom in i riksdagen 1938 och till och med 1950 har jag ägnat ett mycket stort intresse åt jordbrukets problem, dokumenterat genom en serie förslag, syftande till att höja standarden för särskilt de mindre jordbrukarna i detta land men i vissa fall också avsedda att stimulera till åtgärder, som verkar höjande över hela linjen. Det verkar som om herr Pettersson i Dahl och många andra nu hade glömt detta — eller låtsas som om de hade glömt bort det.

Herr Pettersson i Dahl frågade, om vi inte skall ha en likartad behandling av olika näringsgrenar. Jo, naturligtvis! Det är just det som jag så många gånger har talat för. Men i den mån man vidtar särskilda åtgärder för att skapa en likvärdig standard, är det alldeles klart att dessa bör inriktas på att förbättra läget för den stora grupp mindre jordbrukare, för vilken standarden kan anses ha varit och i några fall är lägre än vad som är förenligt med kravet på den likvärdiga standarden. Det är väl en konsekvens av politiken att arbetet på att skapa en likvärdig standard skall ta sikte på att förbättra villkoren för dem, som ligger under standardnivån. Strävandena därvidlag skall naturligtvis inte gälla dem, som ligger över!

Efter att ha sagt detta vill jag tillägga, att jag alltid har försökt hävda den uppfattningen, att i den mån det inte kan anföras några alldeles speciella skäl för att en viss näringsgren skall behandlas annorlunda än andra, så skall samhället inta samma inställning till alla yrkesgrupper. Bevishörnan för att man skall ha en annan politik för en viss näringsgren åvilar dem, som förordar olikheten; a priori skall man utgå ifrån en likartad behandling av alla, och där har jag alltid hävdat att samhället i princip skall inta samma ställning till jordbruket som till andra näringsgrenar. Om jag får tolka herr Petterssons i Dahl uttalande här i dag så, att han har gått över på denna

princip om en likvärdig behandling, så hälsar jag honom välkommen som en oväntad men icke desto mindre kär allierad i arbetet för likställdhet, när det gäller samhällets inställning till olika näringsgrenar och utformningen av den ekonomiska politiken.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Jag vet inte vad herr Ohlin ville lägga in i sin tolkning av mitt yttrande, att vi skulle stå vid avslutningen av 1947 års jordbrukspolitik. Menar han att vi här kommit fram till en punkt då vi kan säga, att det gamla är förgånget och allt har blivit nytt, så har han misstolkat mig. Det framgår mycket tydligt av vad jag sade, att jag syftade till att vi kommit fram till den slutliga utformningen av 1947 års politik med det löfte som då gavs om jämställdhet åt jordbrukets utövare, så att de i jordbruket arbetande krafterna, som det hette, skulle bli jämställda med andra näringsgrenars utövare, alltså inte avslutningen av den slutliga utformningen.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Herr Ohlin försöker alltid att se andra motiv bakom, antagligen partitaktiska sådana, när den sittande regeringen något gör eller icke gör. Jag tror att det skulle vara till stor vinning även för Ohlin själv om han tänker sig in i den situationen, att vi menar vad vi säger. Jag tror att det skulle förenkla debatten och inte trassla till det hela så mycket för honom själv heller. Men det är en sak som jag inte skall lägga mig i. Jag kan till nöds förstå att herr Ohlin kan tänka sig, att det fanns några finurligheter där bakom, när vi inte under valrörelsen ville redovisa utredningens resultat. Vi *ville* redovisa, vi gjorde ansträngningar för att få fram utredningen och, om det inte gick, att komma med ett referat. Detta gick nu inte, och

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

vi fick böja oss för det. Om man är utpräglad partitaktiker kan man möjligen föreställa sig, att vi ville dölja det hela under valrörelsen, men av vilken anledning skulle vi skjuta på diskussionen i dag? I dag måste det väl i rimlighetens namn vara ett intresse för oss alla att få fram denna utredning före avtalsrörelserna. Vilken skulle anledningen nu vara för stats- och jordbruksministrarna att försöka undanhålla allmänheten detta resultat? Kan inte herr Ohlin tänka sig den möjligheten, att det kan vara så att utredningen inte blivit färdig och att det därför var svårt att redovisa den i valrörelsen, trots att vi gärna ville göra det för att efter denna uttömmande utredning kunna få en grundlig diskussion till stånd?

Sedan påminde finansministern mig om en sak, som kan ha sitt värde. Finansministern erinrade om att det inte var regeringen som släppte fram förhandsreferatet av skatteförslaget, utan att det gick till på det sättet att den sittande kommittén i ett tidigare betänkande ställt i utsikt, att även detta betänkande skulle föreligga vid en viss bestämd tidpunkt. Som många gånger tidigare blev inte kommittén färdig med sitt arbete inom beräknad tid. Då tyckte kommittén själv att den hade ett behov av att redovisa sina ståndpunkter, även om utredningen inte var färdig, så att dess förslag kunde överlämnas till tryckning. Ett referat publicerades därför i förhand men inte på det sättet att det kunde ge anledning till några som helst missuppfattningar eller missförstånd. Jag noterar med tillfredsställelse att herr Ohlin själv konstaterat, att förfaringsättet inte varit annat än till gagn.

I dag befinner vi oss i ett helt annat läge, nämligen det att utredningen själv inte ville förhandsredovisa sitt resultat. Jag, som tidigare varit av samma uppfattning som herr Ohlin, inser nu att frågan bör ses i hela sitt sammanhang. Är det inte anständigare så att säga att

vi menar, vad som säges, och att det inte finns några andra finurliga motiv än dem vi redovisat?

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Herr Ohlin sade, att han inte skulle ta upp alla de frågor jag ställt. Han fäste sig bara vid detta att jag ansett det vara felaktigt, att han ägnade jordbruket så stort intresse. Men då har herr Ohlin alldeles missförstått mig, ty jag tycker tvärtom, att jag försökte så mycket jag kunde uttala mitt tack till herr Ohlin för att han var så intresserad av jordbruket och dess problem. Jag tycker det är tacknämligt, och jag har aldrig tänkt den tanken, att endast jordbrukare skall diskutera dessa frågor. Jag vet mycket väl, att det finns ett stort allmänt intresse för jordbruket och dess prissättning och att denna prissättning har betydelse för hela samhällsekonomin.

Men det kan ju hända att man tycker, att herr Ohlin såsom ledare för folkpartiet och framstående nationalekonom också bör ägna andra ämnen ett intresse, som är likvärdigt med det han hyser för jordbruket. Herr Ohlin hälsar mig välkommen att medverka till att det blir en likvärdig ersättning, som jag fattade det, för olika yrkesgrupper i samhället. Jag vet inte om jag i det fallet någon gång haft en annan uppfattning, herr Ohlin, utan jag tycker faktiskt, att hela riksdagsarbetet går ut på att så långt det är möjligt få en utjämning mellan de olika grupperna och en lika standard. Vi jordbrukare ansåg som yrkesmän, att det var en stor framgång, när vi år 1947 fick en enhällig riksdag bakom kravet på att också jordbrukets folk skulle bli likaberättigat. Att det är mycket svårt att bemästra avvägningen av prissättningen så, att även innehavarna av små brukningsdelar får den ersättning de är berättigade till, är jag fullt medveten om, och ifall herr Ohlin vill lämna sin medverkan härvidlag,

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

hälsar jag honom hjärtligt välkommen. Men vad jag hade anledning att säga i mitt första anförande var — jag har sagt det förut också — att jag tror det finns samma problem för andra yrkesgrupper när det gäller avvägningen av ersättningen till resp. utövare.

Herr Waldemar Svensson yttrade, att han bara skulle beröra en detalj, den s. k. automatiken. Såvida jag bedömde honom riktigt menade han, att det är timpenningen som skall ligga till grund för prissättningen och att var och en som deltar i arbetet skall ha sin timpenning. Jag har ingenting att erinra mot en sådan tankegång, men jag vill bara tillägga, att det dock ligger en mängd arbete bakom som aldrig syns och aldrig redovisas — det må kallas övertid eller någonting annat. Det är det arbete som arbetsgivaren själv utför när de anställda slutat sin arbetsdag, och denna prestation kommer ju utan tvekan samhället till gagn och bidrar till att öka vår produktionskapacitet.

Jag har, herr talman, inte mer att säga. Jag har till herr Ohlin ställt en del frågor, som jag inte fått något svar på, angående andra yrken. Jag har ställt dem även förut och aldrig fått svar, men jag får väl säga nu som tidigare, att det blir ju fler debatter, och då kanske herr Ohlin kommer att svara på mina frågor.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Ohlin har vid olika tillfällen sagt: Men utredningen är ju färdig, varför kan man då inte uttala sig om huvudlinjerna? Jag tror att det är en vecka sedan jag talade med ordföranden i utredningen, och han meddelade mig då, att betänkandet inte var undertecknat och att han inte visste om det skulle komma reservationer och vad dessa i så fall skulle innehålla. Följaktligen tycker jag det är omöjligt att nu diskutera saken.

En av anledningarna till att det löfte

jag gav i fjol, att utredningen skulle vara färdig under första eller andra kvartalet 1954, inte kunnat infrias, är att utredningen ägnat ett så stort intresse åt typjordbrukskalkylen. När man från utredningens sida uttalade, att man trodde sig kunna bli färdig ganska tidigt under 1954, utgick man från att man skulle använda sig av räkenskapsresultatet från typjordbruken för 1949/50, men man har i stället använt sig av siffrorna för 1952/53, och detta har fördröjt resultatet.

Jag vill livligt instämma med de uttalanden som gjorts här tidigare, att vi på alla håll och jag skulle tro inom alla partier är intresserade av att det förslag som lägges fram skall bygga på så färsk siffror som möjligt, om detta kan bidra till det för alla parter bästa resultatet.

Jag tror nog att herr Waldemar Svensson något överdriver när han säger att prisbildningen på jordbrukets produkter för det kommande året måste bli utslagsgivande för de löneförhandlingar som nu föres. Under det år som nu löper har ju jordbrukets priser varit föremål för en sänkning. Skulle detta kunna vara anledning till att man ställer krav på högre löner? Det är väl även andra ting än jordbrukspriserna som framkallar krav på ökade löner. Jag skulle tro att även om priserna på jordbrukets produkter — den del därav som nu går till jordbruket — skulle öka med fem à tio procent, kommer detta inte att motsvara mycket högre belopp, räknat på indexfamiljen, än vad löneglidningen på flera håll har gjort. Därför får man inte förstora detta problem, även om jag är fullt förvissad om dess betydelse. Men låt oss försöka lösa det på så sätt att olika samhällsgrupper i så stor utsträckning som möjligt kan få sina berättigade anspråk tillgodosedda!

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det är alldeles klart att

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

det även finns massor av andra ting som inverkar på den ekonomiska situationen. Jag har aldrig sagt eller menat att denna »automatik» skulle vara något ensamt utslagsgivande.

I fråga om det sakliga och psykologiska spel, som alltid förekommer i ett sådant här avtalsläge, tycks jag vara i stort sett överens med hans excellens herr statsministern och jag skulle tro med finansministern också. Statsministern bekräftar ju att det skulle ha varit värdefullt för oss alla om denna utredning hade kunnat framläggas och de grundläggande principerna kunnat klarläggas före avtalsrörelsen. Nu har denna utredning pågått sedan våren 1952, och man siktade först på ett resultat till 1953. Då var alla partier i riksdagen eniga om att utredningen borde vara klar antingen på hösten 1953 eller på nyåret 1954.

Regeringen, som har hand om förvaltningsapparaten och pengarna och känner till utredningens gång, har vetat att vi vid detta årsskifte skulle ha en ny avtalsituation och att denna fråga i det sammanhanget är av väsentlig betydelse. Man kunde ju ha friställt ordföranden i denna utredning under några månader i våras och låtit honom ägna sig uteslutande åt detta arbete. Över huvud taget torde en regering ha kunnat göra åtskilligt, om den i god tid tagit sikte på detta. Det har man inte gjort, och statsministern beklagar det läge vi nu befinner oss i. Jag förklarar mig med hans excellens herr statsministern i att beklaga regeringens misslyckande när det gäller att klarlägga en väsentlig faktor inför de kommande avtalsförhandlingarna.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Mitt inlägg skall inte bli långt. Jag har uppfattat herr Ohlins fråga i dag så att den går ut på att påvisa nödvändigheten av att så fort som möjligt få fram resultat av den på-

gående jordbruksprisutredningen och att motivet härför skulle vara att man anser det önskvärt att ha detta material tillgängligt, när arbetsmarknadens stora parter nu snart går till sina överläggningar.

Jag tycker detta är en mycket lofvärd tanke, men för min del måste jag säga att jag är ganska tveksam, huruvida det verkligen är av någon avgörande betydelse för förhandlingarna att detta första resultat föreligger. Vi är väl inte bara hjälpta med ett utomordentligt underbyggt material, utarbetat av de olika experterna. Det är inte enbart på denna grundval som arbetsmarknadens parter kan göra sitt ställningstagande, utan vi behöver också nå fram till ett mera moget politiskt ställningstagande. Detta senare kanske blir ännu mera avgörande för det sätt, varpå man ekonomiskt drar sina slutsatser av materialet i fråga. Och då, såsom herr Hæggbloom har framhållit och vilket jag kraftigt vill understryka, även de olika organisationerna, de olika parterna på skilda områden, vill ha ett ord med i laget, så kan vi inte nå fram till ett sådant resultat i en handvändning.

För mig, herr talman, räcker det i dag med att understryka den deklARATION, som så många gånger tidigare gjorts här i kammaren och som var riktpunkten för 1947 års ställningstagande i jordbruksfrågan, nämligen att jordbrukets folk skulle lyftas upp till en med andra yrkesgrupper likartad levnadsstandard. Detta tycker jag att vi under alla förhållanden bör kunna hålla fast vid. Sedan är jag den förste att erkänna att när det gäller de praktiskt framkomliga vägarna, måste de nog numera delvis bli annorlunda än de som stakades 1947. Men låt oss ompröva dem på ett så lidelsefritt sätt som möjligt och försöka komma fram till så stor enighet som möjligt. Jag befarar emellertid att allt detta inte kan ske på så kort tid som man här synes förutsetta.

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga till statsministern att jag har beklagat den otillräckliga vikt som regeringen har tillmätt att snabbt få detta utredningsresultat färdigt, som var beräknat att ta ett halvår eller något mer och som tycks ta två och ett halvt år.

Jag har beklagat att regeringen har ett otillräckligt intresse för att nu, när det blir en så stor försening, upplysa om huvudtankarna. Men jag har inte trott att det bakom detta otillräckliga intresse låg någon finurlig avsikt att undanhålla svenska folket det här några veckor. Jag har bara bedömt saken så, att det var ett intresse att få fram det hela.

Statsministern har en annan mening, som han har motiverat med en hänvisning till att det här gäller en helt annan sorts betänkande än det där förra betänkandet, skattebetänkandet. Men, herr talman, det som var huvudinnehållet i statsministerns anförande var väl det, att regeringen i motsats till folkpartiet tar ställning utan några som helst taktiska hänsyn, även före valet. Statsministern ikläder sig själv en helgongloria. För några dagar sedan antydde statsministern att herr Hjalmarson och jag, när vi diskuterade en principiellt viktig fråga som här förekom — radioutsändningarna — intog vår ståndpunkt med hänsyn till valtaktiska överväganden därför att det inträffade före valet. Men statsministern själv är långt höjd över alla sådana tankar. Olyckligtvis för statsministern har ju sedan den av den frågan närmast berörda parten, herr Lewi Pethrus, frågat om det bara var valtaktik att statsministern före valet inbjöd honom till överläggningar men att det sedan inte blev något resultat.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det är väl så, som här är omvittnat, att vi alla har och har

haft ett stort intresse av att denna utrednings resultat kommer fram så snart som möjligt. Det behöver ju bara sägas att jag inte har någon annan mening. Men jag tog till ordet därför att jag har fått klart för mig, när jag har suttit och lyssnat på denna debatt, att man här från folkpartiets sida tillmäter denna utredning ett avgörande inflytande på den avtalsrörelse, i vars början vi nu står.

Jag hörde här vad herr Svensson i Ljungskile tyckte och tyckte och tyckte, och för mig får herr Svensson i Ljungskile tycka vad han vill i dessa ting. Men med de informationer jag har och med den kännedom jag har om utgångspunkten för avtalsrörelsen vill jag säga ifrån — även om jag inte skall säga att jordbrukspolitik och jordbrukspriser icke där spelar någon roll — att såvitt jag har kunnat utforska kommer avtalsrörelsens förlopp icke att i nämnvärd mån påverkas av om detta betänkande hade förelegat någon eller några månader förrän det gör.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER:

Herr talman! Jag begärde också ordet närmast för att poängtera att herr Svensson i Ljungskile våldsamt överdrev när han tillmätte detta resonemang en väsentlig betydelse för avtalsrörelsens uppläggning. Jag har precis som finansministern och jordbruksministern här gång på gång förklarat att det hade varit ett värdefullt bidrag till belysandet av hela vår ekonomiska situation om dessa frågor hade kunnat bli föremål för överläggning så tidigt som möjligt och att naturligtvis varje sak som belyser vår ekonomiska situation har ett värde när parterna skall gå till uppgörelse. Men ifrån detta enligt min mening rent objektiva, lugna bedömande till att blåsa upp det hela till en sak som kan avgöra hela vår avtalsrörelse, som det verkade på herr

Svar på interpellation ang. jordbruksprisutredningen.

Svensson i Ljungskile att han ville göra, är det ju ett orimligt långt steg.

Herr Ohlins funderingar lämnar jag helt åt deras öde. Jag vill bara säga följande, för att de inte skall stå oemot-sagda i protokollet. När jag förra onsdagen i ett annat ärende talade om mitt sammanträffande med herr Lewi Pethrus och jämförde det med folkpartiledarens och högerledarens uppträdande, yttrade jag ingenting om huruvida det var olämpligt av folkpartiledaren och högerledaren att ta denna ställning. Jag hade blivit angripen därför att jag hade låtit Lewi Pethrus och pingströrelsen inför mig, kommunikationsministern och den socialdemokratiska partisekreteraren framhålla sina synpunkter på radiout-sändningen ifrån Tanger — märk väl att detta var efter valet — och då sade jag ingenting annat än detta: Skall inte jag ha rätt att få upplysningar av pingströrelsens representanter i denna angelägenhet? Skall jag inte ha rätt att tala med dem, om jag vill ha en ytterligare belysning av denna fråga, när herrarna Ohlin och Hjalmarson tydligen hade skaffat sig så säkra upplysningar att de i radiodebatten före valet kunde deklarerera sin uppfattning om dessa ting? Det är herr Ohlin som säger att det antagligen var partitaktik, inte jag.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för att jag får tycka vad jag vill. Det är trivsamt i en demokrati med generösa översåtar, och jag kommer förvisso att utnyttja privilegiet.

Sedan kan man ju diskutera *hur* väsentlig denna sak är i årets avtalsrörelse. Det går naturligtvis inte att komma till något definitivt resultat i detta avseende. Att det sakligt och psykologiskt är en icke oväsentlig sak tycker jag vi kunde vara överens om. Jag tror nog att herr finansministern genom att studera t. ex. Aftontidningen kan få

stöd för en sådan uppfattning, Jag vill erinra om hur många gånger finansministern har uppträtt i denna kam-mare och lagt hela sin kraft i diskus-sionen om ett anslag på några tusen kronor som framställts såsom något mycket väsentligt i statsbudgeten och i viss mån för den ekonomiska utvecklingen. Men när det blir en konflikt med herr Norup är finansministern en annan än i andra sammanhang.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag har inte med mitt yttrande om min inställning till herr Svenssons i Ljungskile tycken velat an-lägga någon fiskalisk synpunkt. Jag ville bara inför kammaren säga att jag kanske bedömer herr Svenssons tycken efter min måttstock, och det får jag väl lov till i en demokrati utan att där-för betecknas som översåte.

Sedan skulle jag till herr Svensson vilja säga att man genom att studera tidningar kan få stöd för vilka uppfattningar som helst utan att komma när-mare sakens kärna.

Herr VIGELSBO (bf):

Herr talman! Det har här diskuterats huruvida man på grund av denna ut-redning skulle övergå från det nuvarande totalkalkylsystemet till den s. k. typjordbrukskalkylen. Vi vet inte något om vad utredningen innehåller, men från jordbrukets sida förväntar vi att det nya kalkylsystemet och de beräkningar det kommer att bygga på inte för framtiden ger jordbruket en kalkyl-mässigt sett sämre ställning än det ti-digare haft. Jag vill också framhålla att vi inte har svurit på att den hittills gällande kalkylen varit till alla delar absolut riktig och gett full rättvisa. Vi vill inte svära på att så varit fallet, och vi vill heller inte svära på att större rättvisa skall kunna skipas i framtiden, vilken kalkyl man än får och vilket system man än väljer.

Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

I fråga om lönerna säger herr Waldemar Svensson att den som gör arbetet skall ha lönen, den som utför prestationen skall ha betalningen. Det är enligt vårt förmenande en riktig grundsats, och jag kan inte förstå annat än att kalkylen också siktat på detta. Man har bl. a. valt den kollektivavtalsreglerade lantarbetarlönen som riktmärke för lönesättningen och uträkningen av arbetskostnaderna i kalkylen.

Den opposition mot det nuvarande systemet, som utgör en förankring för den från folkpartiets sida ställda och här i dag besvarade frågan, har kommit till uttryck också i den gångna höstens valrörelse. Denna uppfattning har underkänts av producenterna och i ännu högre grad av konsumenterna, och den opinion, som sägs vara underlaget för folkpartiets inställning i denna fråga, saknas alltså.

Endast ett par ord till herr jordbruksministern. Det kanske är fel att denna utredning inte kommit fram tidigare så att vi fått ta del av den, men jag antar att utredningen innehåller så mycket att den är tidskrävande. Jag vill instämma i herr Hæggblooms förhoppning att, när utredningen en gång kommer, de organisationer på jordbrukets område, som har att yttra sig över densamma, får erforderlig tid att utforma sitt ställningstagande i frågan.

Slutligen vill jag säga att det kanske ändå hade varit bra om jordbruksministern hade kommit med denna utredning tidigare. Jag förstår att folkpartiet i sitt andliga armod hade behövt den till texter vid sina julfester.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs vart för sig:

statsutskottets memorial nr 201, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1954/55; och

första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-

tion med förslag till lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 322) angående rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa med flera.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 5.

Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAGÅRD (h):

Herr talman! Låt mig först få framföra några allmänna synpunkter i anslutning till föreliggande ärende. I det socialpolitiska utredningsarbetet under 1940-talet intog den obligatoriska sjukförsäkringen första rummet, och beslut fattades redan 1946 i detta stycke. Under de sedan dess gångna åren har sjukförsäkringen faktiskt vandrat en lång lidandets väg.

Först hade vi den olyckliga avvikelsen från socialvårdskommitténs ursprungliga förslag genom dåvarande socialminister Möllers åtgärd att driva fram en s. k. epasjukpenning trots motstånd från högerpartiet och en stark fallang inom det egna partiet. Om behovet och värdet av en obligatorisk försäkring rådde ingen meningsskiljaktighet vare sig då eller senare. Jag betonar detta, herr talman! Det bör sägas särskilt nu, då man från visst håll ivrigt bemödar sig om att beskylla speciellt högerpartiet för att sakna intresse för sjukförsäkringen. Det är endast tidpunkten för dennas slutliga genomförande som har varit föremål för diskus-

Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

sion på grund av dess ekonomiska konsekvenser.

För ett år sedan blev det emellertid till slut socialminister Sträng förunnat att sätta sitt namn under den reformerade lagstiftningen, efter det att socialförsäkringsutredningen nedlagt ett berömvärt arbete för att rätta de missgrepp, vartill Gustav Möller gjorde sig skyldig. Samma utredning hade även skapat samordning mellan sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen, något som jag för min del tillsammans med andra under åratal hade kämpat för. De ekonomiska konsekvenserna avskräckte emellertid regeringen flera år i följd från att genomföra det hela, vilket man nu tycks ha glömt, sedan högern ansett att ännu ett eller annat års uppskov varit att tillråda.

Man måste beklaga de överdrifter och beskyllningar för bristande intresse och annat, som nu framkastas. Om några veckor, mitt herrskap, står vi inför tillämpningen av lagen, och med all sannolikhet kommer vi att finna, att allting kommer att fungera, även om det gnisslar en smula i början. Socialförsäkringen har därigenom fått en utbyggnad, som vi alla innerst inne är tacksamma för. Bakom denna uppfattning står också de, som vill förbehålla sig rätten att se den socialpolitiska utvecklingen från de ekonomiska resursernas och möjligheternas synvinkel och inte kan bortse ifrån att även reformsträvanden på andra områden måste beaktas. Dit hör naturligtvis sådant som kravet på en skattesänkning.

I lagstiftningen om sjukförsäkringen finns en hel del skönhetsfläckar och svaghetstecken, som helst bort vara avlägsnade före starten. De kommande åren lär enligt mitt förmenande säkert uppvisa åtskilliga försök att ändra och lappa på även denna reform. Den proposition, som vi för ögonblicket behandlar, är ett försök att avhjälpa en av de brister, som redan upptäckts och som dessutom i hög grad uppmärksam-

mats. Propositionen är tillstyrkt av utskottet. Jag har emellertid genom en blank reservation önskat skaffa mig en plattform för att framföra några synpunkter, som jag inte velat undertrycka i detta sammanhang.

Från folkpensionärshåll har man riktat invändningar mot de konsekvenser, som sjukförsäkringsbestämmelserna kommer att få för denna grupp. Man har med fog anmärkt, att pensionärerna satts i särställning i två viktiga avseenden. De har utestängt från möjligheten att erhålla sjukpenning, och de har fått vidkännas inskränkningar av själva sjukhjälpstiden; allt detta vid en tidpunkt, då deras behov av stöd vid sjukdom kraftigt ökats. Hos den, som sedan lång tid tillbaka varit sjukkasemedlem och trodde sig någorlunda säkrad i dessa avseenden, har känslan av att vara orättvist behandlad starkt indignationen. Att folkpensionärerna befriats från avgifter för exempelvis sjukvårdsförsäkringen har inte ansetts utgöra tillräcklig kompensation, allra helst som sjukhjälpstiden krympts till 90 dagar.

Den i propositionen föreslagna åtgärden är en provisorisk anordning, som efter sex månader skall ersättas av en definitiv sådan. Den frågan har omedelbart framställts: Hur kommer den definitiva lösningen efter den 1 juli 1955 att se ut? Ge oss åtminstone en antydan! Däröfver lämnas intet besked i propositionen mer än en hänvisning till ett förslag, som under sistlidna november månad skulle komma att framläggas av socialförsäkringsutredningen. När man så studerar detta förslag, som nu är tillgängligt, och särskilt det alternativ till lösning som utredningen förordar, finner man, att detta uppvisar betydande inskränkningar i rätten att tillhöra sjukpenningförsäkringen, jämfört med nu föreliggande provisoriska lagförslag. Till grund för detta ligger en departementspromemoria, som remitterats till statskontoret, riksförsäkringsanstalten och Svenska sjukkasfeörbun-

Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

det, men beträffande den i detta speciella fall särskilt sakkunniga socialförsäkringsutredningen meddelas endast, att man därifrån »under hand inhämtat, att en övergångsförsäkring uppbyggd efter de nu skisserade linjerna inte synes komma att föregripa ett genomförande av utredningens blivande förslag».

Om man inte visste att det föreligger en personalunion mellan departementet och socialförsäkringsutredningen, så skulle man, sedan man nu tagit del av utredningens betänkande, ha anledning antaga att detta uttalande tillkommit litet för hastigt eller att det vilade på ett missförstånd.

Den provisoriska lagen, sådan den nu föreligger, innebär att envar, som den 31 innevarande december är sjukpenningförsäkrad i erkänd sjukkassa, kan intill utgången av juni 1955 få försäkra sig för fortsatt sjukpenning. Detta gäller sålunda inte endast folkpensionärerna. För exempelvis sådana kategorier som hemmavarande barn, söner och döttrar, ja t. o. m. för 15-åringar öppnas möjlighet till sjukpenningförsäkring, oaktat de givetvis inte kan förebära några sådana motiv som ett mångårigt medlemskap och egentlig delaktighet i de nuvarande kassornas fonder. Samtidigt får de gamla medlemmarna se sin sjukpenning mer eller mindre reducerad.

Socialförsäkringsutredningen föreslår i sitt förordade alternativ i motsats till det föreliggande provisoriet, att medlem, född år 1894 eller tidigare, som sedan den 1 januari 1935 tillhört erkänd sjukkassa, skulle äga behålla eller vid upphörandet av den obligatoriska försäkringen erhålla försäkring i allmän centralsjukkassa för en sjukpenning av högst samma storlek som den han var tillförsäkrad vid 1954 års utgång. Som synes är detta särskilt för folkpensionärerna en mera tillfredsställande lösning utan, mina damer och herrar, något anmälningstvång o. d. Borde inte under sådana förhållanden provisoriet

ha kunnat undvikas och man i stället hållit sig till vad socialförsäkringsutredningen tänkt sig?

Om provisoriet i alla fall skall avlösas av en definitiv anordning enligt socialförsäkringsutredningens alternativ, som väl är den närmast för handen varande möjligheten, så inträffar det för vissa medborgare, tillhörande ifrågavarande kategorier, i två omgångar rubbningar och inskränkningar beträffande medlemskapet i sjukpenningförsäkringen, nämligen först den 1 januari 1955 och sedan den 1 juli 1955, med ty åtföljande yttringar av missnöje. Det blir — låt mig säga det inom parentes — för svenska folket och framför allt för åldringarna än värre att följa med de olika bestämmelserna. Hela vår socialförsäkring har ju blivit allt krångligare, och det är numera endast specialister som är fullt i stånd att följa med utvecklingen på detta område.

Om man å andra sidan skulle anta att provisoriet blir definitivt efter den 1 juli 1955, så kommer det att dra med sig en hel del besvärligheter och konsekvenser som det just nu är svårt att överblicka. Jag kan i detta sammanhang nämna att jag har från en erfaren sjukkaseman fått ett påpekande om hur besvärligt det hela synes bli. Han tar som exempel en sådan person med 20-årigt medlemskap, som jag här förut talat om, vilken vid 1954 års utgång är medlem av erkänd sjukkassa, och han utgår ifrån att denna person, som alltså den 1 januari 1955 blir obligatoriskt sjukpenningförsäkrad, ett stycke fram i tiden, låt oss säga efter 10—15 år, förlorar sin inkomst och sålunda försvinner ur den allmänna sjukkassan vad sjukpenningen beträffar. Vederbörande skall då med åberopande av sitt tidigare medlemskap i erkänd sjukkassa kunna teckna sig för en frivillig sjukpenningförsäkring. »Är det någon som tror», frågar min sagesman, »att sjukkassorna administrativt skall kunna klara den saken, i all synnerhet som

Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

man får förutsätta att efter så lång tid inga register eller handlingar finnas kvar, varav man kan få ett besked om, huruvida vederbörande verkligen haft medlemskap i erkänd sjukkassa?»

Sjukhjälpstidens längd är ett annat spörsmål som bekymrar särskilt folkpensionärerna. Det är förståeligt att en sjukkasemedlem, som nu har en sjukhjälpstid av två eller tre år och i ett par sjukkassor utan någon som helst begränsning, måste bli ganska oangenämt berörd, då han under en period av sitt liv, när han kanske bäst behöver stöd, endast får åtnjuta sjukhjälp under 90 dagar. Det är något som han har svårt för att förstå. Hela detta spörsmål hänger så intimt samman med hela frågan om åldringsvården, att man inte kan helt förbigå det, även om det ur principiella synpunkter kan finnas vissa betänkligheter. I det förslag till ett provisorium som här föreligger, lämnas emellertid spörsmålet helt åsido.

Slutligen vill jag framhålla att den kostnadskalkyl, som uppgjorts i avslutning till förslaget om ett provisorium, inte kan vara hållbar. Men detta är ju så vanligt när det gäller lagförslag av denna art att ett motsatt förhållande nästan skulle vara chockerande. Egentligen borde andra lagutskottet vid sin behandling av detta ärende ha haft tillgång till den erfarenhet som statsutskottet besitter. Med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna hade det riktigaste varit att ärendet behandlats av ett sammansatt stats- och andra lagutskott. Så har emellertid inte skett.

Utskottet kände nog med sig, att den märkliga åtgärden med en sex månaders provisorisk lagstiftning som ändring av eller tillägg till en lag, som ännu inte trätt i kraft, inte var så enkel som den såg ut. Men man ville eller kunde inte heller på grund av den knappa tiden närmare gå in på dess konsekvenser. Jag har emellertid, herr

talman, ansett mig böra fästa uppmärksamheten på detta, då vi nu står inför ett beslut.

Jag vill uttala den förhoppningen, att det skall bli socialministern möjligt att på ett tillfredsställande sätt förvandla detta lagprovisorium till en mera definitiv lag och att detta blir till fromma särskilt för folkpensionärerna, som ursprungligen har gett anledning till dessa åtgärder. Jag skulle nog velat ha åtskilligt annorlunda. Jag skulle ha velat, att vi fått en klar uppläggning av vad som tänkes komma efter provisoriet, innan vi gick till ett beslut, men med hänsyn till vad som förekommit vill jag inte yrka på detta och inte heller på någon ändring i motiveringen, vilket annars också varit väl befogat. I det läge, som nu är, har jag inte annat än att godtaga det resultat, vartill departementschefen och utskottet har kommit.

Häruti instämde fru *Boman* (h).

Herr *SENANDER* (k):

Herr talman! Även jag hade velat ha förslaget annorlunda. Jag tänker därvid särskilt på folkpensionärerna. Förslaget innebär att dessa för att er-hålla en sjukpenning på tre kronor skall betala en årlig avgift på 36 kronor. Med hänsyn till att folkpensionerna alltjämt är i knappaste laget och endast medger en mycket torftig försörjning, är detta en belastning som folkpensionärerna helst skulle befrias från. Då emellertid förslaget klart har markerats som ett provisorium och man måste räkna med att det avlöses ganska snart, i varje fall senast den 1 juli nästa år, av en mera definitiv anordning, finns det ju anledning att vänta med diskussionen till dess denna skall beslutas. Om man av principiella skäl icke vill befria folkpensionärerna från denna belastning inom ramen för den allmänna sjukförsäkringen, måste man på något sätt

Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

kompensera dem för avgiften på 36 kronor om året.

Jag har, herr talman, inte annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag hörde herr Hagård fick jag intrycket att han möjligen skulle ställa ett avslagsyrkande på propositionen. Han har inte gjort det, men den motivering han anför skulle väl egentligen resultera i ett avslagsyrkande.

Herrar Hagård och Senander är nog inte ensamma om att önska att sjukförsäkringen vore annorlunda i olika avseenden. När vi diskuterat den i kammaren, har vi haft olika synpunkter. Men i dag diskuterar vi ett provisorium under ett övergångsskede. Herr Hagård vill väl försöka rädda sin sociala själ. Han är ju en varm anhängare av sociala reformer. Men tyvärr vill han samtidigt rädda högerpartiets själ, som är något annat, och detta blir mycket svårt att göra i detta sammanhang, ty man måste ju vara på det klara med att varje utbyggnad i sociallagstiftningens syfte kostar pengar. Herr Hagård och högerpartiet menar ju att reformen inte borde få kosta vad den redan kostar. Då måste varje ytterligare utbyggnad medföra formliga själskval för högerpartiet.

Detta provisorium har tillkommit för att lösa dessa inte minst för pensionärerna viktiga frågor. Utskottet har inte bundit sig för den ena eller andra lösningen efter provisoriet. Men skall den definitiva lagen bara omfatta dem som är födda före 1894, blir det enligt min åsikt inte någon lösning av frågan.

Jag hoppas också, att man ute i de olika landstingen inte fördyrar sjukförsäkringen genom höjda avgifter på polikliniker och andra sjukvårdsinrättningar.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag men vädjar samtidigt

till herrar högermän att om de har samvetskval, så må de öppet och ärligt yrka avslag hellre än att fortsätta med dessa ständiga veklaganden över sjukförsäkringen.

Herr HAGÅRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte så många i denna kammare som vill ta herr Lundberg på allvar. Han försöker alltid lägga in politiska avsikter i alla yttranden här i kammaren. Han säger att jag har försökt rädda min sociala själ, men herr Lundberg erkänner efteråt, att jag inte har behov av att göra detta. Varför blandar han då in mig i detta sammanhang? Han säger också att högerpartiet har behov av att rädda sin sociala själ. Men om han allvarligt studerar, vad högern har menat beträffande reformen som sådan kan man inte ha annan mening än att vi lämnat ärligt och klart besked. Vill herr Lundberg för omväxlings skull ta fram socialvårdskommitténs första betänkande och se efter vad herr Skoglund i Doverstorp och jag yttrade där, kan han kanske få anledning till en tankeställare och inte oupphörligen påstå att den stora grupp som högerpartiet representerar i landet inte skulle ha önskat den förnämliga utbyggnad av socialförsäkringen som faktiskt sjukförsäkringen utgör.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! I samband med behandlingen av denna fråga skulle jag gärna vilja begagna tillfället att ställa en fråga till herr statsrådet Sträng. Frågan avser inte provisoriet utan utredningen rörande den definitiva utformningen av försäkringen.

Kan man räkna med att utredningen kommer att undersöka möjligheterna för änkor och frånskilda kvinnor att under vissa omständigheter teckna sig för frivillig försäkring på ungefär samma villkor som gäller för gifta kvinnor?

Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkasse.

Jag tänker särskilt på den kategori som har vård om minderåriga barn. Om en sådan kvinna blir sjuk och måste läggas in på sjukhus medför det ingen minskning av hennes kontanta inkomster — jag räknar med den kategori som inte har inkomst av förvärvsarbete — men hennes arbetskraft dras från hemmet och måste ersättas på något sätt. Detta medför en kontant utgift av samma slag som gäller för den gifta kvinnan i samma situation. Jag vill inte vara med om någon sammanblandning av socialhjälp och socialförsäkring. Frågan gäller alltså möjligheten för vederbörande att få teckna en frivillig försäkring.

I fråga om utskottsutlåtandet vill jag, herr talman, yrka bifall till detsamma.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Hagård ansåg det anmärkningsvärt att inte folkpensionärer kan teckna sig för sjukpenning, och han beklagade att det fanns en inskränkning i sjukhjälpstiden. Men vad vill herr Hagård? Vill han att alla folkpensionärer skall få obligatorisk försäkring eller vill han att de skall ha frivillig försäkring på precis samma villkor som andra? Vill herr Hagård att pensionärerna skall ha en tvåårig sjukhjälpstid? Det vore mycket intressant att få klart besked på denna punkt, ty det finns nog sympatier för vissa utvidgningar av sjukförsäkringen men såvitt jag vet har det aldrig kommit fram något förslag från högern om detta.

Det har ideligen sagts från högern att man 1946 ville det och det. När man satt med i en utredning gjorde man det och det uttalandet. Men det är i dag man skall vilja någonting! 1953 skulle man ha haft ett yrkande om en utökning av förmånerna, men det kom aldrig fram. Däremot fanns det ett väldigt intresse för detta under valrörelsen. I synnerhet i Skåne ökades högerns in-

tesse för sjukförsäkringen för varje dag, och högerns skäl för att inte gå med på försäkringen blev underligare och underligare. Den sista veckan före valet fanns det egentligen bara ett skäl som gjorde att högern avslög försäkringen. Skälet var det, att de gamla inte hade fått någon försäkring. Dithän kom man till slut. Detta framgår av många referat. Jag har urklipp hemma, så jag vet att det är riktigt. Det vore bättre att säga rakt ut nu hur man vill ha det och inte vid varje tillfälle bara komma och tala allmänt sympatiserande om de gamla utan att ha några förslag.

Herr Hagård talar också om att det kommer att bli missnöje två gånger, först med provisoriet, som innebär en förändring för de gamla sjukkassemlemmarna, sedan med det slutliga förslaget, som skall föreläggas riksdagen. Om det var så att högern var mest ängslig för missnöje, finns det ju många möjligheter att försöka dämpa ett sådant i stället för att på allt sätt skapa missnöje. Jag tror inte det är rädslan för missnöje som är anledningen till att man nu är betänksam. Det här är nog bara ett tacksamt tillfälle att få ännu en möjlighet att oroa människor, som har det svårt att sätta sig in i förändringarna och därför känner sig olyckliga inför försäkringen. Såvitt jag uppfattade rätt, tyckte sjukkasseexperten som åberopades, att det skulle komplicera hela sjukförsäkringen om man skulle få den frivilliga försäkringen för åldringar som nu signaleras. Herr Hagård tog också ett annat exempel, som snarast gav uttryck för hur besvärligt det blir med en frivillig försäkring för de gamla. Herr Hagård är så pass kunnig på området så det vore inte svårt för honom att på ett expertmässigt sätt formulera några direkta förslag om hur han ville ha försäkringen. Skall det vara en obligatorisk försäkring även för de gamla? Är det en ståndpunkten han tänker strida för i vår eller hur har han tänkt det? Att endast göra antyd-

Frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

ningar är bara ett försök att skapa missnöje och inte ett försök att hjälpa den grupp som han anser vara eftersatt.

Herr HAGÅRD (h):

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm ville väl även hon politiskt komma högerpartiet till livs — kanske även mig i någon mån. Hon ville ha besked om vad jag menar och önskar. Fru Eriksson, jag har i det anförande jag nyss hållit, endast refererat vad som sagts och gjorts. Jag har refererat den allmänna opinionens önskemål, jag har refererat vad provisoriet innehöll och även en liten smula gått in på vad vi inte tidigare visste, nämligen vad socialförsäkringsutredningen tänkt sig.

Jag försöker hålla mig till det föreliggande ärendet, fru Eriksson, det andra måste jag lämna åt sidan. Om jag ändock skulle säga någonting till fru Eriksson om hur man skall kunna ordna något av detta, så är jag medveten om att det är en besvärlig historia att höja sjukpenningen över lag. Det är svårt att göra detta utan vidare med hänsyn till ekonomiska konsekvenser, men vissa modifikationer skulle man kunna tänka sig.

Vad sjukhjälpstiden beträffar är vi med förlov sagt i viss mån nödgade. Även om man vill hålla på att det är inkomstbortfall som i första hand skall ersättas, nödgas man dock i viss utsträckning ta hänsyn även till försörjningsbehovet för åldringarna, såvida inte åldringsvårdskommittén kommer att skapa nya former för att ge mer effektivt stöd till åldringar, som behöver sådant. Trots att man vill ha rena principiella linjer nödgas man tyvärr att förstöra — om jag så får säga — även sjukförsäkringen, liksom man i stor utsträckning har förstört folkpensioneringslagen. Man nödgas i sista hand inte bara ta hänsyn till inkomstbortfall, utan man måste tänka efter hur dessa människor skall få sitt behov av ökad omvårdnad tillfreds-

ställt. Samhället har svårt att då undandraga sin medverkan. Så ligger det till, som jag ser saken för min enkla del — om jag nu skall bekänna något för fru Eriksson.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet nr 401, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1954/55;

från första lagutskottet nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 322) angående rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa med flera; samt

från andra lagutskottet:

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa; och

nr 404, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning, dels ock i ämnet väckta motioner.

Höstsessionens avslutning.

§ 8.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höst-sessioner år 1954.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Höstsessionens avslutning.

Herr TALMANNEN anförde:

Ärade kammarledamöter! Årets höst-session står nu inför sin avslutning, sedan vi i dag fullgjort våra sista arbetsuppgifter.

I det mesta har väl denna riksdag varit sina många föregångare lik. Mycket rutinarbete med granskning av statsförvaltningen på olika områden och förberedelser för statsbudgetens fastställande, men också några ting av räckvidd därutöver har tagit tiden i anspråk. De betydelsefulla besluten på sjukförsäkringens område som fattades av fjolårets riksdag har i år kompletterats. Det är vår förhoppning, att denna viktiga reform, som på nyåret skall träda ut i livet, skall visa sig så väl förberedd som förhållandena har medgivit.

På nykterhetslagstiftningens område har denna riksdag fullbordat en reform som det arbetats på ett tiotal år. Vi vet att de beslut, som i dessa avseenden fattats, mottagits både med tillfredsställelse och med oro. Vi hoppas alla, att oron skall visa sig ha varit oberättigad och att den tilltro till vårt folks förmåga att bära en ökad frihet på detta ömtåliga område, som beslutet innebär, har haft fog för sig.

Höstsessionen har pågått i det närmaste i två månader. Därunder har vi även haft anledning att ägna riksdagens arbetsformer uppmärksamhet. Det är riktigt att detta oavslutligen sker, men det bör nog också emellanåt framhållas, att vår riksdag nog hävdar sig

mycket väl i jämförelse med de flesta andra parlament i fråga om både effektivitet i arbetet, sakligt samarbete och parlamentarisk kultur över huvud taget.

Jag ber att få uttala mitt och vice talmännens tack för visat förtroende under denna riksdags båda sessioner. Själv tackar jag presidiet, kansliet och vaktpersonalen för ett gott samarbete.

Jag ber slutligen att få tillönska alla en angenäm helg och ett gott nytt år!

Ordet lämnades på begäran till

Herr HALLÉN (s), som yttrade:

Till herr talmannen vill jag framföra kammarens tack för hans visade saktighet och oväld vid ledningen av kammarens förhandlingar. Det vilar på en talman ett stort ansvar. Kammarledamöterna måste känna full trygghet för att opartiskheten alltid får råda i ledningen av kammarens förhandlingar. Det är, kan man säga, ett viktigt avsnitt av rättssäkerheten. Ni har därvid, herr talman, ett förnämligt arv att vårda efter Er företrädare, och det är mig en glädje att kunna vitsorda, att Ni på ett klokt och ansvarskännande sätt vårdar detta arv.

Jag begagnar också tillfället, herr talman, att tillönska Er och våra riksdagskamrater en god jul.

Det är, som herr talmannen nyss nämnde, ett strävsamt riksdagsår som nu går till ända, och alla är vi väl i starkt behov av avkoppling och vila och om möjligt även vederkvickelse. Nu nalkas den tid, då dagens motsättningar förtonar och träder i bakgrunden och då vi alla söker den gemenskap, vartill julen inbjuder. Julen hotas visserligen av många krafter, inte minst den ständigt stegrade merkantiliseringen av denna högtid, men den har i alla fall ett mäktigt grepp över oss alla. Då lyser åter det odödliga hoppets stjärna och då värms, trots tidens fallande skuggor, de mångas hjärtan inför visionen av ett Fridsfurstens rike

Höstsessionens avslutning.

i en brödrasinnetts värld. När vi nu återförenas med hem och hembygd, blir dessa ideal med rötter i vår barn-dom åter förunderligt levande.

Jag slutar med att uttala den förhoppningen, att vi alla måtte bli delaktiga av denna idealens strålkraft, så att vi med friska och förnyade krafter kan återvända till de uppgifter som

väntar oss vid det kommande riksmötet.

Herr talmannen förklarade höstsessionen vid innevarande års riksdag avslutad, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 12.10.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 21 december.

Kl. 12.00.

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, som vid höstsessionens slut återstode ojusterade, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens justeringsrum; och tillstädeskommo därvid följande ledamöter:

Herr *Olsson* i Gävle,
» *Lindberg* och
» *Dahlén*.

Protokollen för den 10, den 14 och den 15 innevarande december upplästes för justering och blevo av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Gunnar Britth.
